M. Irod. O.
12311
63

Magyar

IRODALMI RITKASÁGOK

Szerkeszti Vajthó László

63.

LOSONTZI HÁNYOKI ISTVÁN:

HÁRMAS KIS TÜKÖR

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA
BUDAPEST

A Magyar Irodalmi Ritkaságok eddig megjelent számai:

1. **Bessenyei György: A törvénynek útja. Tudós társaság.** Ára 1·— P.
2. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai.** Ára 2·— P.
3. **Benyák Bernát: Joas.** Piarista iskoladráma, 1770. Ára 1·50 P.
4. **Bessenyei György: Egy magyar társaság iránt való Jámbor Szándék.** Bécs, 1790. Ára —·80 P.
5. **Károlyi Gáspár: Két könyv...** Debrecen, 1563. Ára 1·50 P.
6. **Szemelvények Temesvári Pelbárt műveiből.** Ára 2·— P.
7. **Péterfy Jenő zenekritikái.** Ára 1·50 P.
8. **Édes Gergely: Eredeti oktató mesék.** Ára 1·— P.
9. **Dugonics András: Magyar példabeszédek és jeles közmondások c. gyüjteményéből.** Ára 1·— P.
10. **Kazinczy világa.** Ára 3·— P.
11. **Szent Erzsébet legendája. Szent Elek legendája. Halál Himnusza.** Ára 1·— P.
12. **Siralmas panasz.** Ára 1·50 P.
13. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai.** Második sorozat. Ára 1·50 P.
14. **Vedres István: A Tiszát a Dunával összekapcsoló új hajókázható csatorna.** 1805. Ára 1·50 P.
15. **Bessenyei György: Anyai oktatás.** Ára 1·— P.
16. **Bessenyei György: Magyarság. A magyar néző.** Ára 1·— P.
17. **Hajnal Mátyás: Az Jesus szivét szerető sziveknek ájtatosságára.** 1629. Ára 2·— P.

M. irod. D. 12311/6.

MAGYAR IRODALMI RITKASÁGOK
SZERKESZTI VAJTHÓ LÁSZLÓ
LXIII. SZÁM

LOSONTZI HÁNYOKI ISTVÁN

HÁRMAS KIS TÜKÖR

BEVEZETÉSSEL ELLÁTTA

OSVÁTH FERENC

NY. TANÍTÓKÉPZŐI TANÁR, C. IGAZGATÓ.

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
Növedéknapló
1942-2514

BEVEZETÉS.

Irodalmi Ritkaságok c. könyvsorozatunkban közreadjuk a nagyhírű kőrösi professzornak, *Losontzi Hányoki Istvánnak Hármas Kis Tükör* címen ismert munkáját. Pedagógiai irodalmunkban nemigen van párja, amelyik hasonló népszerűségre tett volna szert. Mindenekelőtt azonban néhány szóval el kell oszlatnunk azt a homályt és bizonytalanságot, amely megjelenése körül támadt.

Az első kiadás 1771-ben jelent meg. De ennek nem Hármas Kis Tükör a címe. Nem is tartalmazza az egész anyagot, mert hiszen „Erdély Országnak Kis Tüköre" nincs benne. Csak a második kiadás öleli fel ezt is (1773) és viseli az ismeretes címet. Feladatunk a könyvtári ritkaságszámba menő első kiadás felélesztése lett volna. Mégis úgy kellett határoznunk, hogy a két első kiadás egyesítve jelenjék meg. Teljesebb is az anyag (az első kiadás majdnem szószerint benne van a másodikban) s a megjelenés ideje közt is alig van különbség. Semmi okunk sincsen kétségbevonni továbbá, hogy a második kiadás is, elejétől végig, a Losontzi munkája,[1] nem pedig

[1] Dr. Kiss Áron: Losontzi István életrajza, Budapest, 1906. 29. l.

a *Benkő Józsefé*, mint ahogy sok ismertetője állítja. Szerintük t. i. Benkő írta volna Erdély Kis Tükörét. A két első kiadás címlapját hasonmásban közöljük.

Mindkét kiadás a *Szent Históriával* kezdődik, sőt az elsőnek a címlapja ezt hangsúlyozza. Szóljunk tehát először erről.

Apáczai Csere János volt irodalmunkban az első, aki magyar nyelven akarta a fiatalságot az ismeretekhez eljuttatni. A magyarnyelvű iskolától az egész magyar nemzet boldogulását várta. Ezért adta ki 1653-ban Magyar Enciklopédiáját. A történetírók rendszerint megfeledkeznek róla, hogy mennyit tett a magyar iskola, a mai népiskola a magyarságért. Kiss Áron szerint többet, mint egy-egy országgyűlési törvénycikk. *Maróthy György* debreceni professzor, a XVIII. század nagynevű pedagógusa ragadja meg ismét a gondolatot, hogy a tudományosságot anyanyelven kell az ifjakkal megkedveltetni. El kell hagyni a diákizálást; minek annak a diáknyelv, aki gyakorlati pályára készül? Apáczaival együtt ők az első magyar kultúrpolitikusok. Ezért állítja Maróthy munkásságának jó részét a magyar iskola szolgálatába. Elég csak Arithmetikájára hivatkoznunk. Ezért fordítja magyarra francia nyelvből *Osterwald János Friedrich* (1663—1747) bibliai történeteit.

A szerző európai hírű hittudós, akivel Maróthy Zürichben, Bernben, Bázelben foly-

tatott tanulmányai során személyesen is érintkezhetett.[2] Maróthy prózai fordítása a világ teremtésétől Jézus mennybemeneteléig és Jeruzsálem romlásáig lefolyt bibliai eseményeket tartalmazza, címe: *A Szent Históriának Rövid Summája.* A végén vannak amaz ismeretes versek: „Mózes írt öt könyvet, elsőt teremtésről" stb.,[3] melyben a Szentírás könyveit sorolja elő. Ez a vers tehát, amely a Kis Tükör első kiadásában is benne van, s amelyet mi is közlünk, a Maróthy György munkája. Kiss Áron szerint a Szent História több kiadást ért, mint a Biblia kivételével akármelyik magyar könyv.

Ezt a 28 lapra terjedő könyvecskét dolgozta át Losontzi kérdés-feleletek formájába, teljesen a gyermeki értelemhez alkalmazva. Egész egyházi és tanári pályája ugyanannak az útnak a követése, ugyanannak az eszmének a szolgálata, amelyet Apáczai és Maróthy kijelöltek számára, hogy t. i. magyarrá kell tenni az iskolát. Ezért nyujt elődeihez hasonlóan magyarnyelvű iskolai könyvet.

A Szent Históriát előbb önállóan, majd a Hármas Kis Tükörrel együtt adták ki. Az önálló Szent Históriák nagyon sok helyen, nagyon sokszor megjelentek az 1744. vagy 45. évtől kezdve. A szöveg majdnem mindig változatlan. A Hármas Kis Tükör megjelenéséig

[2] Kiss A. i. m. 23. l.
[3] Ugyanott. 24. l.

eltelt majdnem három évtized elég világosan mutatja a könyvecske elterjedtségét és népszerűségét.

Erre a népszerűségre utal Losontzi a Kis Tükör előszavában, amikor hivatkozik reá, hogy a gyermekek szeretik a Szent Históriát. Azért, „hogy többre mehessenek, úgymond, *hozzáragasztom Magyarország Kis-Tükörét,* mely három részben annak mostani földét, polgári állapotát s történetét kimutatja". Tehát a nagyobbat ragasztja a kisebbhez, és így a Kis Tükör a Szent História nélkül eleinte el sem képzelhető. Ez teszi érthetővé az első kiadás címlapját s hogy az általánosan ismert *Hármas Kis Tükör* elnevezés csak a második kiadással kezdődik.

Ámde ne elégedjünk meg e megállapítással! Nagyon valószínű a feltevés, hogy Losontzi az első kiadással maga sem tekintette munkáját befejezettnek. Hiányzott belőle Erdély Országnak Kis Tüköre, amelyet az új kiadásban sietett is közreadni. S ha a két címlapot összehasonlítjuk, feltevésünket igazolva látjuk: Magyar- és Erdélyországot, mint elválaszthatatlan két országrészt összetartozónak vallja. És mert az első kiadás a másodikban majdnem szószerint benne van, *a második kiadást kell a Hármas Kis Tükör teljes és hiteles szövegének elfogadnunk.*

Meg kell emlékeznünk arról is, hogy a verses forma megválasztásában nem haladt Losontzi teljesen járatlan úton. A Kis Tükörnek

mintegy elődе *Szathmár-Németi Pap István* 7 levélre terjedő füzetkéje: *Magyarország versekben való leírása. Nagy Károly, 1756.* Lehet, hogy ettől kapott kedvet Losontzi is a verses formához. Verselési készsége, tudása és pedagógiai felkészültsége azonban, amelyet erős és tüzes fajszeretet és hazaszeretet hatott át, mindenekfelett eredetivé, korszakalkotóvá, nemzeti értékké teszi.

A *Hármas Kis Tükör* ismertetése helyett csupán néhány észrevételt tegyünk: könyvecskénk beszéljen önmagáért. Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy Losontzi a címlapon sohasem tünteti fel nevét. Csak az előszót írja alá és Nagykőrösről keltezi. *Neményi Imre* mindegyik részét külön-külön méltatja s megállapítja, hogy „Losontzi könyve egy magasan kiemelkedő mérföldjelölő kő a magyar nemzeti kultúra történetében". Majd lelkesedésében így összegezi a könyvecske értékét: „Hogy Magyarország a mult század közepén már magyar volt: ez Losontzinak az elvitathatatlan érdeme és a Hármas Kis Tükör hatásának az áldásos eredménye". Hogy ebben tetemes része volt, az bizonyos. Elég csak a 71 kiadásra utalnunk, amelyeket Kiss Áron felsorol. De hozzáteszi, hogy azok csak az ismeretes kiadások, lehetett kétannyi kiadás is. Ezeknek felkutatása és rendezése külön tanulmány tárgya lehetne. Elég csak hozzátennünk, hogy pl. *Dezső Kázmér* nagykőrösi polgármester birtokában is van 2 olyan kiadás, amelyet Kiss

Áron nem említ. Az egyik 1794-ből való, Pest és Pozsony, Paczkó Ferenc kiadása, a másik pedig 1814-ből (8-rét, 216 l. és 2 térkép, Komárom. özv. Weinmüllerné). Ez lesz a 72. és 73. kiadás, így csak hevenyészve is 73 kiadással számolhatunk be. *E szerint a mi könyvecskénk a 74-ik kiadásnak tekinthető.*

Kiss Áron a következőleg csoportosítja az ismeretes kiadásokat: Pozsony; Pozsony-Pest; Buda; Pozsony-Komárom; Komárom; Kassa; Debrecen; Sárospatak; Miskolc; Vác; Pest (Trattner János Tamás, Trattner Mátyás és Trattner-Károlyi, Hőke; Bucsánszky). Ezek közül legtöbbször Trattner és Károlyi adták ki: 14 kiadásuk ismeretes. Az utolsó a Bucsánszkyé, 1868, nem kevesebb, mint 13 toldalékkal. A haladó idő követelményei különösen az alkotmánytani és történeti részt annyira átalakították, hogy az első kiadás terjedelme megháromszorozódott. Változatlanul csak a Szent História, meg a földrajzi versecskék maradtak, bár ezeket is meg-megháborították. Majdnem évszázados pályafutásának kiemelkedőbb pontjai:

Az 1773. évi második kiadástól kezdve Magyarország és Erdély térképe majdnem mindig benne van. Ezeket közöljük mi is. A két hazát egy lapon tünteti fel az 1829. évi kassai kiadás. Ugyancsak a kassai kiadások között, 1824-ben a Losontzi előbeszéde után az átdolgozó, *Holétzy Mihály* is írt egyet, amelyben az általa eszközölt pótlásokat indokolja. Ez az

előbeszéd 1835-ben már elmarad. A debreceni kiadások (1824—1841-ig 10 kiadás) kihagyják a Szent Históriát, hogy a Kis Tükört más felekezetű iskolák is használhassák. Használták is, még apácazárdákban is! A sárospataki kiadásokban pedig (1825—1854) csak a Szent História és Magyarország vármegyéi vannak meg, így az egésznek terjedelme is csak 45—82 lap között mozog. Trattner és Károlyi pedig egyre szaporítják a toldalékok számát, úgyszintén magának a Hármas Kis Tükörnek anyagát is annyira kibővítik, hogy, mint Kiss Áron megjegyzi, a könyvecske utóbb a népiskolai tankönyvből családi olvasmánnyá, ismerettárrá lett. Károlyi, mint a politikai viszonyokhoz alkalmazkodó lélek, 1850-től kezdve felveszi a Haynau kiáltványát, az osztrák himnuszt, s Magyarország történetét Ausztria történetébe olvasztja, ha mindjárt az elején közli is annak. De hiába való az alkalmazkodás, az alkotmánytani rész miatt a Thun-korszakban a helytartóság 1854-ben az iskolákból kitiltotta. Mégis használták mindaddig, amíg az 1868 : XXXVIII. törvénycikk alapján készült tantervek véget nem vetettek uralmának, noha a falusi iskolákban még azután is jó ideig használatban maradt.

Szerzője *Losontzi Hányoki István*, akit a XVIII. században bízvást megillethet a „Praeceptor Hungariae“ tisztes elnevezés, a nagykőrösi iskolának Arany János előtt legnagyobb, s hatásában máig sem felülmult

büszkesége. 1709-ben született a somogyvármegyei Bolhás községben. Előbb Nagykőrösön, majd Debrecenben tanult. Nagykőrösön 1727-ben subscribált s 1729-ben ment harmadéves tógátusnak Debrecenbe. Kőrösön a diákok fekete tógát viseltek, míg a debreceni diák Bethlen Gábor parancsára zöld tógában járt.[4] Innen a Kis Tükör két sora:

„Debretzent is láthadd szép Oskolájával
Hol lakik a' Pallás zöldes táborával."

Mindkét iskola anyakönyvében ott a későbbi bejegyzés, hogy a kőrösi gimnázium tanára lett. A kálvinista diák útja, amelyet előtte is, utána is sok százan megtettek, a falusi rektoria, utána pedig a külföldi akadémiák. A református iskolák két nagy anyaiskola körül csoportosultak: a debreceni vagy a sárospataki kollégium particulája volt valamennyi. A főiskolában kijelölt tananyagot tanította bennök egy akadémikus rektor vezetése alatt egy, vagy több praeceptor, néha a rektor egymaga. Ez sokszor, ha megkedvelte helyét, állandóan ott maradt s professzornak nevezték; ha pedig külföldön is járt, clarissimusnak címezték. Losontzi 1737 és 1738-ban ceglédi rektor, majd 1739 őszén Utrechtben találjuk, ahol 1840. júniusában megszerezte a theológiai doktorátust.

1741 május 6. óta 1769 április 15-ig ő a nagykőrösi iskola első akadémiákat végzett

[4] Kiss Áron i. m. 7. l.

rektora. Tanította a logikusokat, rhetorokat és az ú. n. tógátusokat, az alsóbb osztályokat pedig az ő felügyelete alatt egy publicus praeceptor és három másik praeceptor. Az elemi oktatást tógátus diákok végezték az ő utasításai szerint. De a vallásos és erkölcsi nevelés az ő tiszte volt, úgyszintén a templomi éneklés vezetése. Ebből adódik irodalmi munkásságának egy másik jelentékeny része: búcsúztatók írása és énekszövegek szerzése. A magyar iskolában zsoltárokat és dícséreteket minden osztályban sokat tanítottak. Ezeknek a szövegét gyüjtötte össze, vagy írt maga is himnuszokat: *Gyenge elmékhez alkalmaztatott Éneketskék* címmel. A gyülekezetek számára megírta az *Éneklésben tanító mester* c. énekeskönyvet (1752), temetési szertartások céljaira pedig *Halotti énekek*et írt, vagy gyüjtött. Ezeknek ismertetése nem lehet feladatunk; annak bizonyságára említjük fel, hogy nemcsak pedagógus, hanem költő is volt. Kiss Áron szerint nincs is nagyobb énekköltőnk a XVIII. századból.

Sokoldalúságát, nagy tudományát bizonyítják kéziratban maradt jórészt theológiai munkái, de találunk köztük földrajzi, filozófiai, gazdasági politikai tárgyúakat is. Ezek közül négyet Kiss Áron még látott, a többi valószínűleg elveszett vagy lappang.

Nagykőrösön általános nagyrabecsülés környezte. Az egyházi és városi gyűlések tanácskozásain vezető szerepe volt: szívesen hall-

gattak körültekintő, bölcs véleményére, köztük olyan férfiú is, mint az öreg Helmetzy Mihály püspök. Vagyoni helyzete gondtalan megélhetést biztosított számára. Pedig nagy családról kellett gondoskodnia és asztalától sohasem hiányzott egy-egy árva gyerek. 1742-ben nősült. Felesége Katona Anna kenderesi születésű, birtokos nemesember leánya. 17 gyermekük volt! A város legelőkelőbb családjai tartottak vele baráti közösséget.

Ez a kiváló tudós, pedagógus és költő, aki egyházának és iskolájának élt, azért volt kénytelen állásától megválni, mert elvesztette hallását. Egyénileg szomorú sors, de maradandó becsű alkotások szempontjából a későbbi évek voltak igazán gyümölcsözők: irodalmi munkásságának jelentősebb része a nyugalomnak éveire esik. Ekkor fog hozzá a Kis Tükörhöz s hogy a testi fogyatkozás derűs világszemléletét miben sem zavarta, elég csak a Kis Tükör verseinek kedélyes hangjára rámutatnunk. Mindig küldözi a gyermekeket: ide eredj, ha kedved van, amoda ne! (Utaztató módszer!) Itt ehetsz somot, körtét, almát, amott jó sert, főként pedig bort ihatsz, de egyik helyen mégse igyál: „A jó vörös bortól szád, mint lehet, elzárd!“ Ung megyében „lehetsz jókedvvel, ha megismerkedel az orosz püspökkel“. Borsodban pedig: „Ihatsz bort, de meglásd, magad meg ne veresd!“ A nemzetiségek közül egyiket-másikat nem szereti. Csoda-e, ha e kedves, naiv hangulatosság közel hozta három ember-

öltő szívéhez könyvecskénket. Valósággal játszva tanított, miközben komoly ismereteket nyujtva a magyar nyelvű oktatásnak, a magyar nép öntudatra ébresztésének munkása lett, oly időben, amikor a bécsi testőrírók, élükön *Bessenyei Györggyel* ugyanannak a mozgalomnak szószólói, t. i. a „magyar nyelv pallérozásának", a magyar köntös viselésének, a magyar olvasóközönség megteremtésének, hogy legyen kiknek magyarul írni, hogy nemzeti mivoltunkra büszkék legyünk, szóval, hogy magyarok vagyunk!

Semmi kétség benne, hogy az irodalommal való foglalkozás szerzett legtöbb gyönyörűséget az öregedő tudósnak. Országszerte nagy elismeréssel és tisztelettel veszik körül nemes alakját egyházának és nemzetének jobbjai. Városának, Nagykőrösnek büszkesége. Elhúnyt 1780 március 29-én. De a nagykőrösi temetőben már félévszázaddal ezelőtt sem lehetett nemcsak síremlékére, de még sírjára sem ráakadni. Leszármazottjai Nagykőrösről elszéledtek, vagy más családokba kerülve nyomuk veszett. A mostani polgármester, *Dezső Kázmér* apai ágon való nagyanyjának, dédapja volt *Losontzi István*. Emlékét Nagykőrösön inkább a hagyományok őrzik. Valószínű, hogy a róla elnevezett utcában lakott. Halálának 150. évfordulóján, 1930-ban Nagykőrös város közönsége emlékünnepet rendezett tiszteletére, amelynek jövedelmét szobor-alapra szánta. Ugyancsak nagykőrösi emlékszobor

felállítását sürgeti *Neményi Imre* is a Budapesti Hírlapban már előbb, 1927. aug. 28-án.

Az emlékszobor nem készült el. Arcvonásait ki tudná ma már megörökíteni?! De minden szobornál ékesebben hirdeti nevét az a sok megpróbáltatáson és alakításon keresztül, mégis eredeti szellemében egy évszázadon át megmaradó, élő, szinte apostoli hivatást betöltő kis könyv, amelyet most megújuló szeretettel indítanak útjára kiadói:

a) *A nagykőrösi református Egyház lelkészei:*

Göde Lajos,
Paczolay György.

b) *A nagykőrösi református Egyház iskolái:*

az Arany János gimnázium,
a Tanítóképző-intézet és Líceum,
a Polgári fiúiskola,
az Elemi népiskolák.

c) *A budapesti V. ker. állami Berzsenyi Dániel gimnázium igazgatója,*

dr. Fógel Sándor tanügyi főtanácsos.

d) *A budapesti V. ker. állami Berzsenyi Dániel gimnázium Önképzőköre.*

*

Nagykőrös-Budapest, 1942 május hó.

Osváth Ferenc.

Losontzi Istvánról és a Hármas Kis Tükörről legalaposabb tanulmányt írt *dr. Kiss Áron.* Budapest, 1906. Népnevelők Könyvtára, 27. füzet. Ismertetésünknek legelső rangú forrása. Szintén jelentős *Ádám Gerzson Nagykőrösi Athenasa,* Nagykőrös, 1904. Losontzi kiadott és kéziratos munkáinak pontos jegyzékével és a következő repertóriummal: Dr. Kiss Á.: A nagykőrösi képezde 1873. tudósítása 3. l. — Dr. K. Á.: A nevelés és oktatás története. — Bpest, 1880. IV. kiadás, 166. l. Ádám Gerzson és dr. Joó Imre: A nagykőrösi főgimn. története. 1896. 187. l. — Új Magyar Athenas. 260. l. — Petrik G. Magyarorsz. Bibliographiája. II. köt. 609. l. — Horányi E.: Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum. Pars. II. pag. 504. — Szinnyei J.: Magy. írók. VII. köt. 1412. l. — Danielik: Magy. Írók. II. 183. l. — Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1879. 21. sz. — Kálmán Farkas: Éneklő Kar. Bpest, 1880.

Losontzival foglalkoznak még: Bod Péter: Magyar Athenas. 1766. 164. l. — Kőrösi—Szabó: Az elemi népoktatás Enciklopaediája. II. köt. 266—67. l. — Fináczy: IV. 304. l. — Kelemen Ferenc: Jubilál a Hármas Kis Tükör: Néptanítók Lapja. 1931. 7. sz. — Kemény Ferenc: Magyar Pedagógiai Lexikon. II. köt. 244. l. Neményi Imre: Emlékbeszéd Losontzi H. Istvánról. — Neményi Imre: A nagykőrösi Hármas Kis Tükör. Budapesti Hirlap. 1927. 194. szám. — Pallas Nagy Lexicona. 11. k. 663. l. — Révai Nagy Lexicona. 12. k. 858. l. Ványi Ferenc: Magyar Irodalmi Lexikon. 528. l.

HARMAS

KIS TÜKÖR,

MELLY

I. A' SZENT HISTORIÁT,
II. MAGYAR ORSZÁGOT,
III. ERDÉLY ORSZÁGOT,

ÁNNAK

FÖLDEVEE, POLGARI-ÁLLAPATJÁVAL,
ÉS HISTORIÁJÁVAL,

GYENGE ELMÉKHEZ

ALKALMAZTATOTT MÓDON,

A' NEMES TANULÓKNAK,

SUMMÁSAN, DE VILÁGOSAN

ELÖ-ÁDJA ÉS KI-MUTATJA.

OVID.

Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, et immemores non finit esse sui.

POSONYBAN,
Nyomtattatott LANDERER MIHÁLY
költségével, és betüivel.

1773.

A második kiadás címlapja.

A' SZENT
HISTÓRIÁNAK
SUMMÁJA,
MELLYBEN
Az ISTEN Anyaszentegyházának,
e' Világ' teremtésétől fogva, a' Keresztyén
Vallásnak el-terjedéséig lett dolgai, a' Szent
Irásból, rövid Kérdésekben és Feleletekben
foglaltatván, elő adattetnak,
És most
MAGYAR ORSZÁG'
KIS TÜKÖRÉVEL
az-az:
olly Könyvetskével, a' melly Magyar Ország-
nak Földét, Polgári állapotját, és a' Magyar Nemzetnek
Históriáját summasan ki-mutatja, a' Tanulóknak nagyobb
elő-menetelekre meg-bövitetvén
ki-botsáttatott.

POSONYBAN,
Nyomtattatott LANDERER JÁNOS MIHÁLY
költségével, és betűjvel.
1771.

Az első kiadás cimlapja.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

KEGYES OLVASÓ.

Tapasztaltam nem kis örömmel, hogy az Oskolákban már bé-vétetett Sz. Históriának Summájából, szép elö-menetellel gyakoroltatnak a tanúló Gyermekek. Hogy azért többre-is mehessenek, Magyar és Erdély Országnak ezen *Kis-Tükörét*, melly Három Részekben, annak mostani Földét, Pólgári állapatját és Históriáját summásan ki-mutatja, nem tartottam illetlennek hozzá ragasztanom.

Ha ki kételkedik e' Magyar Históriátskának valósága felöl: olvassa-meg Tiszt. *Timon Samuelnek*, és T. *Práy Györgynek* tudós Munkájit, mind azt azokban hiteles bizonyságokkal, de sokkal bővebben fel-találja.

Gyermekeknek irtam, azért-is gyermeki elméhez alkalmaztatott módot szükség vala követnem. Tudjuk, hogy a' gyermekek a' ritmizálásban igen gyönyörködnek, és a' Verseket örömmel tanúlják: ez októl indíttatván, a' Vármegyékben lévö nevezetesebb Helységeket Versetskékben foglaltam, hogy azokat minden únalom nélkül meg-tanúlván állhatatosan elméjekben meg-tartsák: hogy pedig érthessék, alájok tettem rövid világosításokat.

Magyar Gyermekeknek magyarul irtam, nem idegen nyelven, mellyet nem értenek. Söt vallyha már valaha fel-állíttatnának a' mi

Nemzetünkben-is a' Magyar Oskolák, a' mellyekben a' szükséges dolgokra magyar nyelven taníttatnának elsöben gyermekeink! úgy sem ezek idejeket; sem a' Szülék költségeket haszontalanúl el-nem vesztenék.

De ez a' mi Oskoláinknak nagy fogyatkozása, hogy mindenütt minden külömbség nélkül a' Gyermekek, *Cellériusra, Deák Rudimentára* szoríttatnak, a' mellyeknek paraszt állapatjokban soha semmi hasznát nem vehetik.

Sokkal hasznosabb vólna a' falusi Gyermekeket magyar olvasásra, éneklésre, könyörgésre, írásra, Arithmétikára, Históriára és a' Keresztyén Hitnek Ágazataira tanítani, mint gyermeki elméjeket hat, hét Deák *Declinátióknak* vagy *Réguláknak* tanúlásával gyötreni, jövendö megsirathatatlan károkkal.

Az Ur Isten indítsa-fel a' Kegyes Szüléknek sziveiket e' nagy fogyatkozásnak megjobbítására, szives jó indúlattal kívánja N. Körösön 1770. Esztend.

LOSONTZI ISTVÁN.

A' SZENT HISTÓRIÁNAK SZAKASZAI.

		Elfzt.
I.	A' Világ' teremtésétöl fogva az Özön vizig el-tölt idő, úgy-mint ..	1656
II.	Az Özön-viztöl fogva, az Ábrahám hivataláig el-tölt idö, úgy-mint ..	427
III.	Az Ábrahám' hivatalától fogva, az Egyiptomból lett ki-jövetelig	430
IV.	Az Egyiptomból való ki-jöveteltöl fogva, Salamon' Templomáig	480
V.	A' Salamon' Templomától fogva, a' Babilóniai fogságig	420
VI.	A' Babilóniai fogságtól fogva, Krisztus Urunk születéseig	580
VII.	A' JÉZUS Kristus születésétöl fogva annak Mennybe lett fel-meneteléig	34
VIII.	A' JÉZUS Kristus' Mennybe lett fel-menetelétöl fogva, Jérusálem romlásáig	40

A'

SZENT HISTORIÁNAK

RÖVID

SUMMÁJA.

ELSÖ SZAKASZ.

Mellyben bé-foglaltatik e' Világnak Teremtésétöl fogva az Özön vizig el-tölt Idö 1656. *Esztend.*

Kérdés.

Ki teremtette e' nagy Világot?

Felelet. Az Isten, Kristus Urunk' születése elött mint egy négy ezer Esztendövel.

K. *Miböl teremtette, és mi által?*

F. Semmiböl, az ő akaratjának hatalma által.

K. *Hány napokon teremtette?*

F. Hat napokon, illy renddel.

1. Napon teremtette a' Mennyet, Földet, és a' Világosságot.

2. Napon a' ki-terjesztett levegö Eget.

3. Napon el-választotta a' száraz földet a' tengertöl, és a' földet füvekkel, fákkal felékesítette.

4. Napon a' Napot, Hóldat, és a' Tsillagokat.

5. Napon a' Madarakat, és a' Halakat.

6. Napon az oktalan Állatokat, és az Embert.

7. Napon, az az, Szombaton, meg-szünt Isten a' teremtéstöl.

K. *Mind ezeket mi végre teremtette az Isten?*

F. Az ö ditsöségére, hogy azok által megesmértetné Isteni tökélletességeit.

K. *Kitsoda e' földön az Istennek nemesebb teremtése?*

F. Az okos lélekkel fel-ékesíttetett Ember.

K. *Ki vólt az elsö Ember?*

F. Ádám, a' kinek testét formálta az Isten a' földböl, és okos élö lelket adott beléje.

K. *Ki vólt Ádámnak Feleségé?*

F. Éva, a' ki Ádámnak egyik óldala tsontjából formáltatott I *Mós.* 2, 21. 22.

K. *Hová helyheztette az Isten elsöben Ádámot, és Évát?*

F. A' Földi Paraditsomban, avagy az Éden kertében.

K. *Minémü állapatban teremtette az Isten az Embert?*

F. Igen bóldog állapatban: mert teremtette ötet az ö képére, és urrá tette minden földi állatokon.

K. *Miben állott föképen az Istennek képe?*

F. Az értelemnek böltsességében, és az akaratnak szentségében, mellyet követetett a' halhatatlan bóldog élet.

K. *Miért ruházta-fel illy' szép virtusokkal?*

F. Azért, hogy az Istent igazán meg-esmérje, mindenek felett szeresse, és tisztelje.

K. *Meg-maradott-é az Ember e' bóldog állapatban?*

F. Nem: söt abból tsak hamar ki-esett, meg-szegvén az Istennek próbáló parantsolatját.

K. *Mi vólt ez a' Parantsolat?*

F. Hogy ne ennék azon fának gyümöltséböl, mellyet az Isten meg-tiltott vala töle.

K. *Minek nevezi a Szent Iras ezt a' fát?*

F. Jónak, és gonosznak tudásának fájának, melly vólt a' Paraditsomnak közepette.

K. *Miért tiltotta el Isten az Embert e' fától?*

F. Hogy ötet meg-próbálná állhatatossága felöl.

K. *Ki adott alkalmatosságot e' bünre az Embernek?*

F. Az ördög, irígyelvén annak bóldog állapatját.

K: *Miképen vitte az ördög ez végben?*

F. Külsö ábrázatban Évához ment, és színes beszédével ötet meg-tsalván, arra vette, hogy az által Ádámot-is el-ejtené.

K. *Hogy tsalta-meg Évát az ördög?*

F. Azt mondotta néki: hogy ha ejéndenek arról a' fáról, hasonlók lésznek az Istenhez, jónak, és gonosznak tudói. I *Mós.* 3, 5.

K. *Bé-tölt-é az ördögnek ezen mondása?*

F. Nem, söt e' miatt el-vesztették bóldogságokat, halál alá vettettek, és a' Paraditsomból ki-üzettettek.

K. *Ez eset által mi szállott az emberi nemzetre?*

F. A' bün, és a' kárhozat, melly miatt minden emberek örökké bóldogtalanok lettek vólna, ha az Isten ö rajtok nem könyörült vólna.

K. *Mint jelentette-ki az Isten ezen ö kegyelmét?*

F. Mindjárt a' Paraditson ban meg-igérte: Hogy az Aszszonynak magva, meg-fogná törni a' Kigyónak fejét.

K. *Ezen Igéretnek mi vólt értelme?*

F. Ez, hogy az emberek a' büntöl, haláltól, és az ördögnek hatalmától meg-fognának szabadítattni a' Jésus Kristus által, a' ki Szüztöl fogna születettni.

K. *Mindazáltal érzették-é azután-is; az emberek az esetnek keserü gyümöltsét?*

F. Ugy vagyon: mert ebböl lett, hogy Éva fájdalommal szülné magzatit; Ádám pedig fáradsággal keresné eledelét, és az ember a' testi halált meg-kóstolná.

K. *Kik vóltanak Ádámnak elsöbb Fiai?*

F. Kain, és Ábel: kik közzül Kain szántóvetö Ember vólt, Ábel pedig juhoknak pásztora.

K. *Meg-egyeztenek-é e' két Atyafiak egymással?*

F. Nem: mert az irígy Kain a' kegyes Ábelt egykor a' mezöre ki-hiván, kegyetlenül megölte.

K. *Mi ok indította Kaint e' gyilkosságra?*

F. A' nagy irígység: mert látta, hogy Ábel Isten elött kedvessebb vólna mint ö, és annak áldozatját inkább kedvellené. I. *Mós*, 4, 4. 5.

K. *Mire büntette Isten Kaint e' gyilkosságért?*

F. Bújdosóvá, és vándorlóvá tette ötet e' földön.

K.*Ki vólt Adámnak harmadik Fia Ábel után?*

F. Seth, a' kitöl származtanak az özönviz elött élö Pátriarkák Ádámon kivül.

K. *Számláld-elö az Özön viz elött élö Pátriarkákat?*

F. Ádám, Seth, és *Énos, Kénán, Mahalálel. Járed,* Kegyes *Énok,* vén *Mathusálemmel, Lámek,* 's végre *Noé,* e' tiz *személyekkel.* Vólt az elsö Világ szép, mint tükörökkel.

K. *Kik vóltanak ez időben a' Királyok, és Birák?*

F. Ki-ki az Atyák közzül az ö háza-népét igazgatta, és annak parantsolt.

K. *Minémüek vóltanak az idöben az emberek?*

F. Természetekre nézve hoszszú idejüek, és nagy termetüek: erköltsökre nézve pedig a'

Kain maradékai többnyire istentelenek; de a' Seth Nemzetségében vóltanak kegyes emberek, kik-is neveztetnek Isten Fiainak.

K. *Vólt-é hát ez idöben-is jutalma a kegyességnek?*

F. Ugy vagyon: mellyért-is az Isten Énókot életben fel-ragadta, így akarván az ö kegyességét meg-jutalmaztatni, és az embereket arra tanítani, hogy vagyon jutalmok ez élet után az Istenfélöknek.

K. *Meg-maradott-é a' Seth' nemzetsége mind végig az Isteni félelemben?*

F. Nem, söt az-is végre nagy részben el-fajúlt, és öszve elegyedett az istentelen Kainitákkal

K. *Mi követte a' Világot e' nagy veszetségért?*

F. Végsö veszedelem: mert az Isten özönvizet botsátott e' földre, és az által minden embereket, és földi állatokat el-vesztet.

K. *Ki tartattatott meg ettöl az özönviztöl?*

F. Egyedül Noé Pátriárka háza-népével együtt, ki-is az Isten parantsolatjából Bárkát épített, és abban bé-menvén ö, és némely állatok, el-kerülték a' veszedelmet.

K. *Hány esztendeig tartott-fel az elsö Világ?*

F. Ezer hat száz ötven hat Esztendeig.

MÁSODIK SZAKASZ.

Az Özön-viztöl-fogva Abrahám' hivataláig el-tölt Idö, úgymint: 427. Esztendök.

Kérdés.

Hány napokig tartott az Özön-viz?

F. Száz ötven napokig: azután kezdének fogyni a' vizek, a' Bárka-is az Ararát hegyén meg-állott, és végre a' föld meg-száradván, Noé háza-népével együtt a' Bárkából nagy örömmel ki-jött.

K. *Mit mivelt Noé a' Bárkából ki-jövén?*

F. Oltárt épített, és áldozatot tévén, hálákat adott Istennek, hogy ötet ki-szabadította a' veszedelemböl.

K. *Kedvellette-é az UR az ö áldozatját?*

F. Ugy vagyon: a' honnan szövetséget szerzett az Isten Noéval, és azt igérte nékie: hogy többé özön vizzel a' földet nem vesztené-el, mellynek-is jeléül rendelte a szivárványt. I. *Mos.* 9, 13.

K. *Kik vóltanak Noenak Fiai?*

F. Sem, Kám, és Jáfet, a' kinek maradéki töltötték-bé azután az egész földet.

K. *Hol telepedtenek-meg ezeknek maradéki?*

F. Sem' maradéki leg-inkább Asiában; Kámé Afrikában; Jáfeté pedig Európában: és ezektöl vagyon a' földnek minden nemzetségeinek eredeti.

K. *Mikor kezdettenek az emberek el-szélledni?*

F. A' Bábel tornyának építése után, mellyhez fogtanak az emberek a' végre, hogy magoknak hírt nevet szereznének, és el-ne szélednének e' földön.

K. *Véghez vihették-é el-kezdett munkájokat?*

F. Nem: mert az Isten mind eszeket, mind nyelveket öszve-zavarta; ugy hogy egymást meg-nem értvén: külömb külömb Tartományokra el-oszlanának.

K. *Mi követte az embereknek el-szélledéseket?*

F. A' Bálványozás: melly majd az egész földet el-foglalta, el-felejtkezvén az igaz Istentöl.

K. *Hát el-fogyott-é az igaz Vallás a' földröl?*

F. Nem tellyességgel: mert tetszett az Istennek egy olly népet választani, a' mellyben az igaz Isteni esméret, és tisztelet megmaradna.

K. *Kitöl vett eredetet az a' Nép?*

F. Semtöl, a' kinek maradékából származott Ábrahám, kit az Isten Káldeának Ur nevü Városából ki-hivott Kánaán földére, azt igérvén nékie, hogy azt a' földet az ö maradékának fogja adni, és hogy abból fog születtetni a' Messiás.

K. *Mikor lett Ábrahámnak ezen hivatala?*

F. Az Özön-viz után 427. Esztendövel.

HARMADIK SZAKASZ.

Az Ábráham hivatalától-fogva, az Izraël Népének Egyiptomból-lett ki-jöveteléig eltölt idö 430. Esztend.

Kérdés.

Kikkel jött-ki Ábrahám Kanaán földére?

F. Lóttal az ö attyafiával, és Sárával kedves feleségével: mert még akkor néki semmi gyermeke nem vala.

K. *Kik laktanak akkor Kanaán földében?*

F. A' Kananéusok, kik között a' Sodomabéliek igen gonosz, és fajtalan emberek vóltanak, holott lakik vala Lót-is, Ábrahámtól el-válván.

K. *Mit tselekedett az Isten a' Sodomabéliekkel?*

F. Tüzet botsátott-le az égböl Sodomára, és Gomorára; melly ezeket a' Városokat a' lakosokkal, és szomszéd tartománnyal együtt porrá égette.

K. *Hát Lót el-veszett-é ezekkel?*

F. Nem: mert az Isten ötet, Feleségével, és két leányival együtt az elött onnan ki-vitte: de Lótnak felesége az útban Só-bálvánnyá lett; mivel Sodoma-felé viszsza tekintett az Isten parantsolatja ellen.

K. *Kik vóltanak Ábrahámnak fiai?*

F. Ismael, és Isák: az elsö születtetett Hágár szolgálójától: Isák pedig Sárától, a' midön vólna Ábrahám száz Esztendös.

K. *Mellyik szállott Ábrahám' örökségében?*

F. Isák, Sárának fia, kit-is meg-házasított, el-vévén néktie feleségül Rebekát, Bátuelnek leányát.

K. *Kik vóltanak Isáknak fiai?*

F. Esau, és Jákob, a' ki azután Izraelnek-is neveztetett. I *Mós.* 32; 28.

K. *Meg-egyeztenek-é e' két Atyafiak egymással?*

F. Nem: söt egyik a' másik ellen törekedett: a' honnan Jákob el-ment bújdosni Mesopotámiában; Lábánhoz, az ö Anyának Báttyához.

K. *Mit tselekedett ott?*

F. Egész husz Esztendeig örzötte Lábánnak juhait.

K. *Mit fizetett Lábán Jákóbnak, hü. szolgálatjáért?*

F. Az ö két leányit, Leát és Rákhelt adá néki Feleségül: az Isten pedig meg-áldotta ötet fiakkal, és nagy gazdagsággal.

K. *Meg-maradott-é Jákób Lábánnál mind végig?*

F. Nem: hanem 20. Esztendö múlva viszsza ment Háza-népével együtt Kanaháan földébe, és ott lakozott.

K. *Hány fiai vóltanak Jákobnak?*

F. Tizenkét fiai, és egy Dina nevü leánya.

K. *Számláld elö rendel Jákobnak fiait?*

F. *Ruben,* és *Simeon, Juda, Dán,* és *Levi, Zebulon, Isakár, Gád, Aser, Naftali.*
Josef, és *Bénjamin, Rákel* magzatai
Ezek a' Jákóbnak tizen-két Fijai.

K. *Ezen 12. fiak kiknek vóltanak fejei?*

F. Az Izrael' Népe' tizenkét Nemzetségi-nek.

K. *Mellyik Nemzetség vólt nevezetesebb?*

F. A' Lévi, és a' Juda Nemzetsége.

K. *Miröl nevezetes a' Lévi Nemzetsége?*

F. Arról, hogy abból választattak a' Papok, és az Isteni szolgálatra rendeltetett Léviták.

K. *Miröl nevezetes a' Juda Nemzetsége?*

F. Arról, hogy a' leg-hatalmasabb vólt, a' Királyi Méltóságot-is sokáig birta, söt a' Messiás-is abból születtetett.

K. *Ki vólt Jákobnak leg-kedvessebb fia?*

F. Jósef, ki az ö báttyainak irígységekböl el-adattatván Égyiptomba vitetett, és ott szólgált egy Potifár nevü Fejedelmi ember-nél.

K. *Minémü állapatban vólt Potifárnál?*

F. Elsöben ugyan nagy kedvességben tartattatott: de mivel nem engedett Aszszonya' gonosz kivánságának, attól hamisan, bé-vádoltatván, tömlötzben vettetett.

K. *Ki szabadult-é idövel a' tömlötzböl?*

F. Ugy vagyon: mert Farahó Király onnan ötet ki-vétette, és Fö méltóságra emelte, minek-utánna a' Királynak álmait meg-magyarázta.

K. *Mint bánt Jósef ezekután az ö Báttyaival?*

F. Nem fizetett gonoszszal a' gonoszért, söt táplálta öket az éhségnek idején: végre

pedig Jákóbot egész Házanépével együtt Égyiptomba vitette, és ott azoknak gondjokat viselte.

K. *Kik vóltanak Jósefnek Fiai?*

F. Efraim, és Manassé, a' kik-is számláltattanak az Izraelnek tizenkét Nemzetségei közzé.

K. *Jákób, és Jósef halála után minémü állapatjok vólt az Izrael fiainak?*

F. Egy darab idö múlva igen keserü, mert azután uralkodó Farahó Király, meg-irígyelvén a' 'Sidóknak szaporodását, azon mesterkedett, hogy öket el-fogyassa?

K. *Miképen?*

F. Terhes szolgálattal gyötörvén öket, azt parantsolta, hogy minden férfiú 'Sidó gyermekek a' vizben vettessenek.

K. *Ki-szabadúltanak-é végre e' nyomorúságból?*

F. Ugy vagyon: mert az Isten el-küldötte Mósest Áronnal együtt, és tiz tsapásokkal Égyiptom Országát meg-vervén, arra kénszerítette Farahót, hogy az Izrael' népét ki-hagyná menni a' maga Országából.

K. *Számláld elö e' tiz tsapásokat?*

F. Elsöben a' vizek *vérré* változának:
Undok *békák* után, *tetvek* származának:
Az után ártalmas *férgek* támadának:
'S dög miatt a' *barmok*, rakásra húllának:
Majd *hólyagos fekélyt*, *kö-essö* követett:
Sáskák sokságával fü 's fa emésztetett

Sürü *setétséggel* a' föld bé-fedetett.
Végre mind *meg-hala,* ki *elöl született.*

Deákúl.

Prima rubens unda: Ranarum plaga secunda:
Inde culex tristis: post musca nocentior istis:
Quinta pecus stravit: anthraces sexta creavit:
Post sequitur grando: post bruchus dente nefando:
Nona tegit solem: primam necat ultima prolem.

K. *Mikor lett a' 'Sidóknak Égyiptomból való kimenetelek?*

F. Ábrahám' hívatala után négy száz harmintz Esztendövel.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Az Égyiptomból lett ki-jöveteltöl fogva, a' Salamon Templomának építtetéséig el-tölt Idö, 480. *Esztendök.*

Az Izrael' Fiai, Égyiptomból ki-jövén, mint vezérlette Isten öket útjokban?

F. Tsudálatos móddal: mert a' veres tengeren száraz lábbal által vitte öket: Farahót pedig, a' ki utánnok mégyen vala, a' tengerben vesztette egész népével.

K. *Ki viselt ételekröl, és italokról gondot?*

F. Onnen maga az Isten, a' ki öket bujdosásokban égböl húllott Mannával, és a' kösziklából ki-folytt vizzel táplálta.

K. *Hát valamely Törvényeket adott-é nékiek?*

F. Igen-is, ki-jövetelek után 50. nappal adta-ki Isten a' Sinai hegyén a' Tiz Parantsolatokat, azután a' Polgári, és Czéremónias törvényeket, Móses által.

K. *Bé-vitte-é öket Isten mindjárt Kanahánban?*

F. Nem, söt kelletett nékiek egész 40. Esztendeig a' pusztában bujdosni, Móses vezérlése alatt.

K. *Miért tselekedte Isten ezt ö vélek?*

F. Mert a' pusztában sok-képen fel-boszszontották az Urnak Lelkét: mellyre nézve kivánta öket hoszszas bujdosással sanyargatni, és megalázni.

K. *Hány esztendeig vezérlette Móses e' Népet?*

F. Negyven esztendeig: azután ö-is meghólt a' Nébó hegyén, holott-is ötet Isten eltemette. 5. *Mós.* 34.

K. *Ki állott Móses' helyében?*

F. Jósué, a' Nún' fia, Mósesnek szolgája.

K. *Mit tselekedett Jósué az ö vezérségében?*

F. Az Izrael' népét száraz lábbal által vitte a' Jordánon, a' Kanaán földét el-foglalta, és ott az Izrael' népét meg-telepítette.

K. *Jósuének halála után kik igazgatták a' népet?*

F. Elsöben ugyan a' népnek vénei: azután a' Birák, kiket az Isten bizonyos idökben támasztott, kik-is szám-szerént tizen-ötön vóltanak.

K. *Számláld-elö rendel az Izrael Biráit?*

F. Othniel, és *Ehud, Sámgár* és *Débora,*
Ez után *Gedeon, Abimélek, Thóla,*
Jair, Jefte, Ibsán, Elon, Abdónia,
Sámson, Eli, 's végre, *Sámuel* Próféta.

K. *Mondj valami meg-jegyzésre méltó dolgot az elö-számlált Birákról?*

F. Othniel Káleb veje, Kusán Királyt meg-gyözte.

Ehud, Eglont, Moábnak Királyát meg-ölte.

Samgár, 600. Filisteust egy ösztönnel agyon vert.

Débora Aszszony Bárák által Siserát meggyözte.

Gedeon 300. Katonáival a' Midianítáknak számtalan népét meg-verte.

Abimélek, 70. Atyafijait egy kövön megölette.

Jefte fogadása szerént leányát meg-áldozta.

Ibsánnak 30. házas fiai, és 30. leányai vóltanak.

Abdonnak 40. fijai, és 30. unokái vóltanak.

Samson rend-kivül való nagy erövel birván, a' Filisteusokat gyakorta meg-verte: de végre Délila szeretöjének hizelkedése által

megtsalattatván, a' Filisteusoktól meg-fogattatott, szemeitül meg-fosztattatott, és utoljára egy nagy háznak meg-rázásával, mint magát, mint a' jelen lévő Filisteusokat elvesztette.

Éli Pap idejében nyerettetett-el a' Frigyláda a' Filisteusoktól. I *Sam.* 4.

Sámuel utólsó vólt a' Birák között.

K. *A' Birák után kik igazgatták a' 'Sidó népet?*

F. A' Királyok; kik között elsö vala Saul, a' Benjámin Nemzetségéböl-való Kisnek fia, ki-is elsöben ugyan jól kezdett uralkodni; de azután el-fajúlt: mellyért-is az Isten ötet megvetette, és végre egy hartzon a' Filistéusok által meg-ölette.

K. *Saul után ki lett a' Király?*

F. Dávid, a' Júda nemzetségéböl-való Isainak kissebbik fia: ki meg-gyözvén a' Filisteus Góliátot, Királyságra emeltetett, és az Országot negyven esztendeig igazgatta nagy kegyességgel, és igazsággal.

K. *Dávid Király, és Próféta után ki uralkodott?*

F. Salamon, Dávid Királynak Fia, a' ki építette a' Jérusálembéli Templomot 480. Esztendövel, az Égyiptomból-való ki-jövet után, és mint egy ezer esztendövel Kristus Urunk születése elött.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' Salamon Templomának építtetésétöl fogva a' Babilóniai fogságig el-tölt idő 420. Esztend.

Kérdés.

Salamon után ki ült a' Királyi székben?

F. Róboám, Salamonnak fia, a' kitöl az Izraelnek tiz nemzetsége el-pártolt, és csak a' Júda, és Benjámin nemzetsége állott-meg mellette.

K. *Mi következett e' szakadásból?*

F. Az, hogy két Ország lett egyböl, az egyik neveztetett Izrael Országának; a' másik Júda Országának.

K. *Az Izrael' Országának ki vólt elsö Királya?*

F. Jeroboám, a' ki tartván attól, hogy az ö népe viszsza ne menjen Roboámnak hüségére, ha Jérusálembe fogna járni az Isteni tiszteletre: a' maga Országában hamis Isteni tiszteletet állított-fel.

K. *Miképen?*

F. Két arany borjút tsináltatott, és azokat Isten gyanánt imádtatta. E' felett nagy innepeket, és Papokat rendelt, és így a' bálványozást bé-vitte az Országban.

K. *Hány Királyok uralkodtak ez Országban?*

F. Tizen-kilentz Királyok; a' kik nagy részben Samariában laktanak, és bálványozók, vóltanak.

K. *Hát az Isten tellyességgel el-hagyta-é népet?*

F. Nem, söt küldött hozzájok Prófétákat, a' kik öket büneikröl meg-feddenék, és Istennek igaz esméretét közöttök fenn-tartának.

K. *Kik vóltanak e' Próféták között nevezetesebbek?*

F. Illyés, a' ki tüzes szekérben az égbe felvitetett: és Eliséus, a' ki sok tsudákat tett Izraelben.

K. *Hány esztendeig tartott-fel ez az ország?*

F. Mint egy harmad-fél száz esztendeig.

K. *Minémü ki-menetele lett Izrael Országának?*

F. Hoseásnak, az Izrael-béli leg-utolsó Királynak idejében ellene jött Sálmanassár, az Assiriabéli Király, Samariát meg-vette, a' tiz Nemzetséget magával-vitte azt országaiban el-oszlatta, és ekképen az Izrael' Országának véget vetett.

K. *Hát a' Júda Országának mint folytanak dolgai?*

F. A' Júda Országa 130. Esztendövel tovább tartott az Izrael' Országánál; a' mellyben-is Roboámtól-fogva uralkodtanak húsz Királyok, és laktanak Jérusálemben.

K. *A' Júda Országának-is minémü ki-menetele lett?*

F. Ez ellen Nabukodonozor, a Babilóniai Király fel-jött; Jérusálemet Sedékiás Király' idejében meg-vette, azt a' templommal együtt

meg-égette, és a' népet Babilonba fogságra vitte, mint egy 580. Esztendövel Kristus Urunk születése elött.

HATODIK SZAKASZ.

A' Babilóniai-fogságtól-fogva Kristus URunk születéséig el-tölt Idő. 580. *Esztendők.*

Kérdés.

Hány Esztendeig tartott a' Babilóniai fogság?

F. Hetven Esztendeig: melly el-telvén, a' 'Sidók Tzirusnak engedelméböl, Zorobábel vezérsége alatt viszsza mentek hazájokba, hogy a' Jérusálemi templomot újobban meg-építsék.

K. *Végben vitték-é Sz. Szándékjokat?*

F. Elsöben ugyan meg-gátolnák ebben öket a' szomszéd nemzetségek, de azután Dárius, a' Persiai Király parantsolatot adott-ki, hogy a' Templom, és az Isteni tisztelet helyre állítássék.

K. *Hát Jérusálem Városának mint lett dolga?*

F. A' Templom el-készülése után egynéhány esztendövel, Néhémiás 'Sidó Országba ment, a' Persiai Király engedelméböl, Jérusálemnek falait meg-építette, és a' jó rendet, 's az igazgatást fel-állította.

K. *Ezek után kiknek birodalmok alatt vóltanak a' 'Sidók?*

F. Egy darab ideig a' Persiai Királyok alatt, azután a' Siriai Királyok alatt, a' kiktöl sok üldözéseket szenvedtenek, kiváltképen Antiókus kegyetlen Királytól.

K. *Mint bánt Antiókus Király a' 'Sidókkal?*

F. A' Jérusálemi Templomot meg-fosztotta, és meg-fertéztette, a' 'Sidókat disznóhusnak ételére kénszerítette, a' Móses Törvényének olvasásától el-tiltotta, és sok-féle kinzásokkal akarta vélek meg-tagadtattni a' magok vallását.

K. *Illy nyomorgattatásokban mit tselekedtenek a' 'Sidók?*

F. Öszve adták magokat vallásoknak, és szabadságoknak óltalmazására, és az ellenséggel mind addig hadakoztanak, míg szabadságokat viszsza nem nyerték.

K. *Kik vóltanak e' hadakozásban a' Sidók' Vezéri?*

F. Elsö vólt Mattathiás, ez után Júdás Makkabeus, Jónathán, Simon, János, és többek.

K. *Viszsza nyervén szabadságokat a' 'Sidók, kiknek igazgatások alatt éltenek?*

F. A' Papok igazgatása alatt, kik végtére Királyi nevet-is vettenek magoknak.

K. *Hát ezek után kiknek birodalmokba estenek?*

F. A' Rómaiaknak birodalmokba.

K. *Miképen?*

F. Hirkánus, és Aristóbulus testvér Atyafiak, a' Fejedelemségért egy-mással veszekedvén, ügyeket vitték Pompejus Római Vezér eleiben: ki-is Jérusálemet meg-vévén Hirkánust a' Fejedelemségben meg-hagyta, Aristóbulust pedig Rómába el-vitte fiaival együtt.

K. *Hirkánus után kit tettenek a' Rómaiak Fejedelemmé?*

F. Elsöben gondviselövé tették Antipátert: azután Királyságra emelték Héródest, annak fiát. E' vólt az a' kegyetlen Héródes, a' ki akkor uralkodott, mikor a' JÉSUS KRISTUS születtetett.

HETEDIK SZAKASZ.

A' JÉSUS KRISTUS Születéséröl, Halálárol, fel-támadásáról, Mennybe meneteléröl. 34. *Esztend.*

Kérdés.

Mikor, születtetett a' meg-igértt MESSIAS?

F. E' Világ' teremtése után, mint egy 4000. Esztendövel, Augustus Római Tsászárnak idejében.

K. *Hol születtetett?*

F. Júdeának Bethlehem nevü Városában.

K. *Kitöl születtetett?*

F. Szüz Máriától, a' Szent Lélek ereje által.

K. *Hány esztendeig vólt e' földen?*

F. Mint egy 34. Esztendeig.

K. *Mit mivelt ez idö alatt?*

F. Harmintz esztendeig lakozott Názáretben, Szüz Máriának, és Jósefnek házánál: 30. Esztendös korában fogott közben-járni hivataljához; minekutánna Keresztelö Jánostól a' Jordán vizében meg-kereszteltetett.

K. *Kik irták-meg a' JÉsus Kristus életének Históriáját?*

F. A' négy Évangyélisták.

K. *Hány dolgot lehet abban fö-képen megjegyezni?*

F. Hármat: tudni-illik a' JÉSUS Kristus tudományát, tsuda-tételeit, és életének szentségét.

K. *Minémü a' JÉsusnak Tudománya?*

F. Tiszta Szent Tudomány, melly egyedül az Istennek ditsöségére, és az embereknek lelki bóldogságára tzéloz.

K. *Tsuda-tételei minémüek?*

F. Ollyak; a' mellyekböl véghetetlen hatalom, és jóság tündöklik-ki.

K. *Ezen tsudákkal mit mutatott-meg?*

F. Azt, hogy ö az Istennek Fia, és igaz Messiás, és hogy Istentöl vagyon az ö Tudománya, mellyet hirdet.

K. *Minémü vólt világi élete?*

F. Tökélletes szentségü, a' mellyben minden-féle jóságos tselekedeteknek példái feltaláltattnak.

K. *Vóltanak-é a' JÉsusnak némelly követöi?*

F. Igen-is vóltanak: kik között nevezetesek az ö tizenkét Tanítványi, a' Szent Apostolok.

K. *Kik vóltanak a' JÉsusnak tizenkét Tanítványi?*

F. Pétér vólt az elsö, kit követett *András, Jakab, János, Filep, Bertalan,* és *Tamás. Máté, Jakab, Simon, Taddeus,* és *Júdás.* Igy nevezi öket, rendel a' Szent-Irás.

K. *Kik vóltanak a' JÉsus fö ellenségei?*

F. A' Fariséusok, Sadducéusok, és az Irástudók.

K. *Mit tselekedtenek ezek a' K. JÉsussal?*

F. Szidalmazták, üldözték, meg-fogván, Kereszt-fára feszítették, és meg-ölték nagy Pénteken, a' Rómaiak hatalma által.

K. *Hová tétettetett halála után Sz. Teste?*

F. Némelly kegyes emberek által kö-koporsóban helyheztetett, és ott feküt harmad napig.

K. *A' halálban maradott-é a' Kristus?*

F. Nem, hanem halála után harmad napon, Vasárnapnak reggelin, ditsöségesen fel-támadott.

K. *Fel-támadása után mit tselekedett?*

F. Soknak meg-jelent, Tanítványi elött feltámadását bizonyossá tette, azokat oktatta, bátorította, és végre 40. napok múlva, Tanítványinak láttokra, a' mennybe fel-ment, és onnan Pünköst napján, a' Szent Lelket az Apostolokra el-küldötte.

NYÓLTZADIK SZAKASZ.

Az Apostolok' Prédikállásokról, és a' Keresztyén Vallásnak el-terjedéséröl, Jérusálem' veszedelméig 80. Esztend.

Kérdés.

Az Apostolok el-véven a' Sz. Lelket Jérusálemben, mit tselekedtenek?

F. Prédikállották az Évangyéliomot, és Prédikállásokat tsuda-tételekkel meg-erösítették.

K. *Hol kezdettenek elsöben prédikállani?*

F. Jérusálemben, és Judeában; az után elmentek az egész világra, és minden embereket külömbség nélkül hivtanak az Évangyéliomnak bé vételére, és meg-keresztelik vala mind azokat, a' kik Keresztyénekké akarnának lenni.

K. *Miböl állott az ö tudományoknak summája?*

F. Ezekböl: 1. Hogy tsak egy igaz Isten vagyon, a' ki a' Mennyet, és a' Földet teremtette. 2. Hogy az igaz Isten az ö Sz. Fia által, a' JÉsus Kristus által kivánja az embereket idvezíteni. 3. Hogy ez a' JÉsus, kit a' 'Sidók meg-feszítettek, fel-támadott, e' Világnak Idvezítöje, és ítélö Birája. 4. Hogy mindenek, a' kik ö benne hisznek, és parantsolatja szerént élnek, örökké bóldogok lésznek.

K. *Mit kivántanak tehát az emberektöl?*

F. Kivált-képen két dolgot.

K. *Mit kivántanak elsöben?*

F. Azt, hogy az emberek hidjenek az Istenben, és a' JÉsus Kristusban, a' Pogányok ne imádjanak mást, hanem tsak az igaz Istent: a' 'Sidók esmérjék-meg a' JÉsust a' Próféták által meg igért Messiásnak lenni. És hogy mind a' 'Sidók, mind a' Pogányok hidjék-el: hogy a' JÉsus Kristus azért jött e' Világra; hogy az embereket idvezítse.

K. *Mellyik vólt a' másik dolog, mellyet kivántanak?*

F. Ez, hogy az emberek térjenek-meg, jóbbítsak-meg életeket, hagyják-el büneiket, és a' szent életben foglalják magokat, a' Kristus parantsolatinak engedelmeskedvén.

K. *Az engedelmeseknek mit igértenek?*

F. Két drága jókat: tudni-illik, hogy minden ö büneik meg-fognak botsáttatni, és hogy az Isten öket a' maga kegyelmébe vévén, idvezíti, és örök élettel meg-ajándékozza.

K. *Hát az engedetleneknek mit hirdettenek?*

F. Azt, hogy ök az idvességtöl ki-rekesztettnek, és az örök kárhozatnak rabjai lésznek.

K. *Minémü elö-menetele vólt prédikállásoknak?*

F. Igen szerentsés: mert kevés idö alatt az ö prédikállások által a' Keresztyén Vallás e' Világnak nevezetesebb tartományiban el-terjedett.

K. *Hát a' hitetlen 'Sidókat mi követte?*

F. Végsö veszedelem; mert Kristus Urunk halála után 40. Esztendövel, a' Rómaiak Jérusálemet, a' Templommal együtt földig lerontották: a' 'Sidókat lakta földökböl ki-vertek: kik-is ez egész Világra el-széledvén, viselik a' számkivetésnek terhét mind e' mai napiglan.

K. *Mind ezekböl mitsoda a' mi tisztünk?*

F. Ez: hogy a' Keresztyén Vallásban állhatatoson meg-maradjunk, és szentül éljünk. Igy várhatjuk Isten irgalmasságából idvességünket, Amen.

A' SZENT IRÁS KÖNYVEINEK

LAISTROMA.

AZ Ó TESTÁMENTOMI KÖNYVEK.

Móses írt ött Könyvet: Elsöt *Teremtésröl,*
Másikat, *Izrael' ki-jövetelérol:*
Harmadikat, *Lévi' Nemzete Tisztiröl,*
Negyediket, *Népnek meg-számlált rendiröl.*

Ötödikben tette a' *Törvénynek Mássát:*
Ez után *Jósue* vagyon, és a' *Bírák.*
Rúth Aszszony, *Sámuel, Királyok,* Krónikák,
Két-két Könyvek által írják 'Sidók' dolgát.

Esdrás, Néhémiás, Esther, Jób, 'Sóltárok:
Példa-beszédeknek, Prédikátor társok,
'S Énekek'-éneke, Prófféták' mondások,
Azok után esnek; kiknek így van számok.

Ésaiás elsö, *Jérémiás* menten
Siralmival együtt, és az *Ézékiel.*
Dániel, Hóseás, Jóel, Ámós renddel
Abdiás, Jónással, 's *Mikeással egyben.*

Náhum következik, 's együtt *Habakukkal,*
Sófoniás, Haggé, és *Zakhariással,*
Malakiás végsö. Ez hármak, sorjával
A' nagy fogság után szóltak látásokkal.

AZ ÚJ TESTAMENTOMI KÖNYVEK.

Négy Évangyélisták írtanak: Sz. *Máté,*
Márk, Lukáts, és *János.* Ezeket követé
Apostolok dolga: azután *Szent Pálé*
Tizen-egy Levelek, mellyek rendi ímé:

Rómában egyet írt; *kettőt Kórinthusban:*
Galatákhoz egyet, egyet Éfésusban;
Filip, 's Kolossában: *Thessalónikában*
Kettőt írt; *kettőt* vett Timothéus számban.

De Titus, Filémon, 's *'Sidók* vettek egyet.
Jakab-is írt *egyet: de Szent Péter kettőt:*
Hármat hagyott János: *Júdás egy Részetskét;*
Végre *János* írta *Jelentések' Könyvét.*

VÉGE.

MAGYAR-ORSZÁG
EL-OSZTVA
L. VÁRMEGYÉKRE
MÉRFÖLDEK
MÉRT EKE
Nagyar Mértföld
Német Mértföld
ÉSZAK
DEL
KELET
NAP-NYUGOT
NAP-KELET
MAGYAR ORSZÁG
ERDÉLY-ORSZÁG
SZLAVONIA
SZERVIA
BÁNÁT
TOTH ORSZÁG
MORVA
TRENTIN VÁRMEGYE
SZABOLTS VÁRME.
BIHAR VÁRME.
BÉKES VÁRME.
TOLNA VÁRME.
BARANYA VÁRME.
BATS VÁRME.
BODROG VÁRME.
TEMESVÁR
Temesvár
Arad
Pest
Buda
Szeged
Debrecen
Kaschau
Eperies
Belgrad
Orsova
Petervárd
Zemlin
Hunyad
Szabács
Szolnok
Kalocsa
Baja
Esek
Brod
Pozsega
Veröcze
Ibrinbis
Karlstadt
Varasdin
Kanizsa
Papa
Veszprém
Szekesfehervar
Komarom
Gyula
Tokaj
Munkacs
Ungvar
Szatmar
Nagy Varad
Kolozsvar
Szamos Ujvar
Szeges Var
Maros Vasarhely
Madgyes
Fejér Var
Tusz
Szebes
Szekely
Karlsburg
Kaschau
Eperies
Kis Marton
Beu
Duna Vize
Tisza Vize
Maros Vize
Szamos Vize
Dráva Vize
Sava Vize
Duna Vize
Ujpalank
Pantsova
Temes Var
Lugos
Caransebes
Zemlin
Petervárd
Bodrog
Tisza
Maros
Szamos
Dráva
Sava
Duna
Kis Marton
Szekesfehervar
Komarom
Veszprém
Papa
Gyula
Tokaj
Munkacs
Ungvar
Szatmar
Nagy Varad
Kolozsvar
Szamos Ujvar
Szeges Var
Maros Vasarhely
Madgyes
Fejér Var
Tusz
Szebes
Szekely
Karlsburg
Kaschau
Eperies
Kis Marton
Beu
Duna Vize
Tisza Vize
Maros Vize
Szamos Vize
Dráva Vize
Sava Vize
Duna Vize
Ujpalank
Pantsova
Temes Var
Lugos
Caransebes
Zemlin
Petervárd
Bodrog
Tisza
Maros
Szamos
Dráva
Sava
Duna

MAGYAR-ORSZÁGNAK
KIS-TÜKÖRE.

MELLY,

A' gyenge elmékhez alkalmaztatott könnyü móddal, Magyar-Országnak Földét, Polgári állapatját, és a' Magyar-Nemzetnek eredetét, viseltt dolgait, mind ez ideig, hiteles túdós Irásokból summásan ki-mutatja.

Patriae memoria dulcis. LIV.

MUTATÓ TÁBLA.

I. RÉSZ. Magyar Országnak Földéröl.

I. Duna-mellyéki Kerületről.
II. Dunán-túl való Kerületröl.
III. Tisza-mellyéki Kerületröl.
IV. Tiszán-túl való Kerületröl.

II. RÉSZ. M. Ország' Polgári állapotjáról.

I. SZAKASZ. A' Királyról.
II. SZAK. Az Országnak Tagjairól.
III. SZAK. Az Országnak Fö-Tiszteiröl.
IV. SZAK. Az Országnak Igazgatásárol.
V. SZAK. A' Helységekröl.
VI. SZAK. A' Religióról v. Vallásról.

III. RÉSZ. A' Magyar Nemzetröl.

I. SZAK. A' Hunnusokról.
II. SZAK. Az Avaresekröl.
III. SZAK. A' Hungarusokról.
IV. SZAK. A' Magyar Keresz. -Királyokról.

XI. dik Seculum-béli Királyokról.
XII. „ Secul. „ „ Királyokról.
XIII. „ Secul. „ „ Királyokról.
XIV. „ Secul. „ „ Királyokról.
XV. „ Secul. „ „ Királyokról.
XVI. „ Secul. „ „ Királyokról.
XVII. „ Secul. „ „ Királyokról.
XVIII. „ Secul. „ „ Királyokról.

ELSÖ RÉSZ.

Magyar = Országnak Földéről.

Kérdés.

Hány részei vagynak a' kerék Földnek?

F. Négy: *Európa, Ásia, Afrika* és *Amerika.*

K. *Magyar-Ország mellyik részében vagyon?*

F. Európában, melly északra hajlik.

K. *Melly országok határozzák M. Országot?*

F. Északról, Lengyel-Ország és Silésia.
Nap-keletröl, Móldva, Erdély, Oláh-országok.
Délről, Servia és Slavónia v. Tót ország.
Nap-nyúgotról, Morva és Austria.

K. *Hány nagyobb folyó-vizei vagynak?*

F. Négy, *Duna, Tisza, Dráva, Száva.*

K. *Hány nevezetesebb Tavai?*

F. Kettő, a' *Fertö,* és *Balaton* Tava.

K. *Minémü földe vagyon?*

F. Igen áldott, és termékeny, melly a' természetnek majd minden javaival bövelkedik.

K. *Köz-beszédben mit mondanak felöle?*

F. Extra Hungariam non est vita: si est vita, non est ita. Nints jobb élet, mint Magyar-Országban.

K. *Hány Kerületekre osztattatik M. Ország?*

F. Négy kerületekre, v. Circulusokra, illy rendel:

I. Duna mellyéki Kerület. - XIII. Várm.
II. Dunán-túl való Kerület. - XI. Várm.
III. Tisza mellyéki Kerület. - X. Várm.
IV. Tiszán-túl való Kerület. - XIV. Várm.

I. DUNA-MELLYÉKI KERÜLET.

Kérdés.

A Duna-mellyéki Kerületben: hány Vármegyék vagynak?

F. Tizen-három Vármegyék, illy rendel:

1. Poson
2. Nyitra
3. Trentsin
4. Arva
5. Liptó
6. Túrotz.
7. Zólyom
8. Bars
9. Komárom
10. Hont.
11. Nográd.
12. Pest, Pilis, Sólt.
13. Báts-Bodrog.

Vármegye.

I. POSON Vármegyéröl.

K. *Mit mondaszsz Poson Vármegyéröl?*

F. Fö Poson Vármegye *Poson* Városával,
Melly Nemes a' Király' koronázásával.
Hires *Nagy-Szombat*-is szép oskolájával.
Modor, Bazing, Szent-György, él szabadságával.
Itt van *Galánta*-is, *Király-falva, Dévén.*
Menj-által a' Duna-*Tsalló közi* révén,

Püspökit, Somorját Vajkát sorban vévén, *Szerdahelyt* végtére járd-el, idöd lévén.

Poson Királyi Város, a' Koronának és Diétának helye.

Nagy-Szombat. Tyrnavia. K. Város, Kis Róma a' sok templomokert. Hová a' Sidónak, Tzigánynak nem szabad menni.

Modor, Bazing, Sz. György Királyi Városok.

Galánta, Eszterházi Grófok Kastélyaival ékes.

Tsalló-Köz, Arany-kért, Gyümölts Paraditsom.

Püspökit sok gelyvás emberek lakják.

Vajkán laknak az Érsek Nemesei.

II. NYITRA Vármegyéröl.

Nyitra Vármegyének van hoszszas határa: Hól mehetsz, ha-tetszik, *Uj-helyre, Nyitrára, Bajmótzra, Privigyre, Holits, Szakoltzára, Ersek-Ujvár, Galgótz, Leópold Várára.*

Vág-újhely, szép Város, Prépostsággal nemes.

Nyitra, Püspök' lakóhelye, a' Piár: Collégiumával.

Bajmótz, jó fördövel és sáfránnyal kedveskedik.

Privigye, népes hely, a' Piárist. Oskolájával ékes.

Holits, és *Sassin* a' Királynak mulató helyei.

Szakoltza Királyi Város a' Morva vize mellett.

Galgótz, Leópold Vára a' Vág mellett erös Várak.

Ersek-Ujvár, Nyitra-viznél, el-hányattatott 1724.

III. TRENTSIN Vármegyéröl.

Trentsin Vármegyének menj-el határában,
Mellyet a' Vág-Duna hasít folyásában:
Itt *Trentsin, Betzkóval, Pukov* egy folytában,
És *Zólna,* hol ihatsz jó sert kortsmájában.

Trentsin K. Város a' Jésuiták szép Collégiumával.
Betzkov, régi Bolondotz várát mutogatja.
Pukovon, készítik a Pukovai pósztót.
Zólna káposztájával, és jó serével kérkedik.

II. ARVA Vármegyéröl.

Lengyel-Ország szomszéd Arva Vármegyével:

Hol van *Arva, Kubin, Velitsna* földével.
Itt lakik a' Tótság szürös ház-népével.
És a' szegénységnek él zab-kenyerével.

Arva magas hegyen épült Vár vólt, hová rekesztette Mátyás K. Péter nevű Cancelláriusát, illy sentenziával: *Arva fuisti, Petre, Arva eris, et in Arva morieris.*
Kubin, Velitsna sovány földü helységek.

V. LIPTÓ Vármegyéröl.

Hegyes földe vagyon Liptó Vármegyének.
Német-Liptse, Botza, Rosenberg helyének.
Sovány termése van erdös mezejének.
Vaj, fa, téj, sajt kintse vártt jövedelmének.

Német-Liptse, Botza, számos népü Tót-Városok.
Rosenberg a'sóárulásnak helye..

VI. TURÓTZ Vármegyéröl.

Magas hegyek néznek Túrótz Vármegyére,
Szent-Márton, Blatnitza, Stuben ferdöjére.
Hol vigyáz a' Tótság maga élelmére,
Tart juhot és disznót bö jövedelmére.

Sz. Márton, a' Vármegye székéröl, és vásárról hires.

Blatnitza, régi romlott Vár a' hegy-tetején.

Stuben meleg-ferdövel, savanyú vizzel kedveskedik.

VII. ZOLYOM Vármegyéröl.

Zolyom Vármegyének van áldott határa.
Hol akadsz *Besztertze* és *Breznó* Bányára,
Liptse, Libet, Zolyom, Radvány, Korponára.
Melly jó föld sok hasznot hajt a' Kamarára.

Besztertze, Neosolium, K. Város, hol ássák a rezet.

Breznó, Libet, Zolyom, Korpona, Királyi Városok.

Tót-Léptse szabad Város, *Radvány* 2. kastélyal ékes.

VIII. BARS Vármegyéröl.

Bars-Vármegye vagyon Garan-viz mentében,
Hol *Léva, Szent-Kereszt, Bars*al egyetemben,
Nagy-Sarló, Verebély, Saskö hegy tetében,
Uj-Bánya, és *Körmötz,* melly nemes hirében.

Léva, hajdan hires Vár, most mező Város.

Szent-Kereszt, Nagy-Sarló, Verebély Érsek helyei. *Uj-Bánya,* Regiomontum, és *Körmötz* K. B. Városok.

IX. KOMÁROM Vármegyéröl.

Komárom Vármegye szolgál a' Dunára,
Mellynek Tsalló-közre ki-terjed határa.
Itt *Tata, Kots, Almás, Szöny, Komárom* Vára,
Ki még ellenségnek nem jutott karjára.

Tatát Theodatus, Sz. István K. Kereszt Atya fund.

Kots, Almás, Szöny népes magyar helységek.
Komárom, Királyi Várossá lett 1745-ben.

X. Nagy és Kis HONT Vármegy.

Nagy-Hont Vármegyének határi halmosok,
Selmetz, Baka, Béla Királyi Városok
Tsabrággal itt vagynak. Kis-Honti lakosok.
Rimaszombat, Osgyán, kik jó fazékasok.

Selmetz-Bányán lakik a' Bányák' Fö-Praefectusa.

Tsabrágról nevezi magát a' Kohári Familia.
Rimaszombat, jeles Magyar Város jó Vásárral.

XI. NÓGRÁD Vármegyéröl.

Nógrád Vármegyében kell járni nagy sáron,
Hol *Losontz, Nógráddal, Bujak*-is e' tájon.
Által mehetsz *Kék-kö* 's *Gyarmati* határon,
Szétsény, Gáts és *Fülek* régi hires Váron.

Losontz, Urakkal, Oskolával, Vásárral bötsös.
Nógrád, Bujak, romlott Várait mutogatják.
Kék-kö és *Gyarmat* uralja Gróf Balássát.
Szétsény, Fülek régi hires Várak.
Gáts, Gróf Forgáts Várával tündöklik.

XII. PEST PILIS és SÓLT Vármegy.

Ha fordúlsz Pest, Pilis és Sólt Vármegyére,
Itt akadsz *Buda, Pest, Vátz,* és *Szentendrére,*
Szent-András és *Tsépel* hires szigetére,
Hol épült *Rátzkevi, Makád* a' szélére.

Itt vagyon *Tzegléd-is, Körös, Ketskeméttel,*
Gazdag három Város Vörös-bor szürettel.
Kalotsa, Sólt, Dömsöd a' *Kis-Kún* Helyekkel,
Mellyek bövelkednek töltt búza Vermekkel.

Buda, Pest, gazdag Királyi Városok a' Duna mellett.

Vátz, Püspöki Város. *Szentendre* Rátz Helység.

Tsépel szigete, a' régi Magyar Királyok Vadászó kertek.

Kalotsa, a' Kalotsai Érsek lakó-helye.

Patai, Sólt, Dömsöd, népes magyar Helységek, Kis-Kúnságban vagynak, *Halas, Félegyháza, Maisa Kún-Szent-Miklós, Fülöp-szállás, Szabad-szállás, Latzháza.*

XIII. BÁTS-BODROG Vármegyéröl.

Báts-Bodrog Vármegye vagyon utóljára,
Hol mehetsz *Baja, Báts, Zombor Szabadkára.*
Palánkra, Futakra 's a' hires *Zentára,*
Tovább ne menj: itt van e' résznek határa.

Baja, Báts, Zombor, Szabadka népes Rátz-Városok.

Zentánál 30000. Török veszett-el 1697-ben.

II. DUNÁN-TÚL VALÓ KERÜLET.

Kérdés.

A Dunántúl való Kerül: hány Várm vagynak?

F. Tizen-egy Vármegyék, illy rendel:

1. Moson.	5. Veszprém.	9. Tolna.
2. Sopron.	6. Györ.	10. Somogy.
3. Vas.	7. Esztergom.	11. Baranya.
4. Szala.	8. Fejér.	Vármegye.

I. MOSON Vármegyéröl.

Moson Vármegyének földe végsö határ.
Hol *Moson, Nezider,* Leitha mellett *Ovár, Rajka, Gálos, Köptsén, Szent-Miklós, Oroszvár,*
Fél-torony, hol gyakran Királyunk mulat 's jár.

Mosonnál állanak- meg a' gabonás hajók.
Ovár, Királyaszszony Vára, Markalf hazája.
Köptsén, Eszterházi kies kertével ékes.
Fél-torony a' Királynak szép mulató helye.

II. SOPRON Vármegyéröl.

Ha szemed fordítod Sopron Vármegyére,
Itt akadsz *Sopronra,* 's *Fraknó* nagy hegyére.
Rusztra, Kis-Mártonra 's a' *Fertö* Vizére.
Szép Szölök ültettek mellynek mellyékére.

Sopron, és *Ruszt,* gazdag Királyi Városok.
Fraknó, nagy hegyen Eszterházi kints-tartó Vára.
Kis-Márton Királyi V. Eszterházi Hertzeg Paraditsoma.

III. VAS Vármegyéröl.

Vas Vármegye vagyon Stájer határában,
Hol *Köszeg, Szombathely, Körmönd* egy folytában.
Rohontz, Sárvár, Dömölk mind esnek e' tájban,
És *Szent-Grót,* melly hires Török' romlásában.

Kőszeg, Girsium, Királyi Város gyümöltsel bövelkedik.
Szombathely Sabaria, Sz. Márton Püsp. hazája.
Körmönd, Rohontz Bottyáni Grófok szép Váraik.
Dömölkön nagy bútsúk szoktanak esni.
Szent-Gotthárdnál meg-verettek a Törökök 1664.

IV. SZALA Vármegyéröl.

Mura-köz tartozik Szala-Vármegyére.
Itt *Stridon, Tsáktornya, Legrád* nem mesz-szére.
Lindva, Sümeg, Tihan, Kanisa végtére,
Hol omlott régenten sok Töröknek vére.

Stridon, mint irják, Sz.. Hieronymus hazája.
Tsáktornya, erös Vár, édes borral bövelkedik.
Sümeg, a' Veszprémi Püspök mulató helye.
Tihan, Hegyen épült Apátursáq, Balatomban.
Kanisa, nagy erösség 1702-ben el-rontatott.

V. VESZPRIM Vármegyéröl.

Néz Veszprim Vármegye Balaton tavára,
És Bakony erdönek sok makkú fájára.
Itt *Palota, Veszprim, Pápa, Csesznek* Vára,
Nagy *Vásonkö, Somlyó,* 's vár fejér borára.

Palota, Mátyás Király kedves mulató helye.
Veszprim, Püspök lakó helye magas halmon.
Pápa, jeles Magyar Város régi Várával.
Tsesznek, magas Várát mutatja Bakony erdőben.
Vásonkö, Vitéz Kinisi Pálnak hazája.
Somlyó, jó fehér borral kedveskedik.

VI. GYÖR Vármegyéröl.

Györ Vármegye vagyon a' Duna mentében,
Hol Györ és *Szent-Márton* a' hegy tetejében,
Itt van *Hedervár*-is, Duna szigetében,
De már fogyatkozott hajdani hirében.

Győr, Jaurinum K. V. erős Várával, ló vásárjával hires.
Szent-Márton, Fő-Apátursági Magyar Országban.

VII. ESZTERGOM Vármegyéröl.

Esztergom Vármegyét a' Duna hasítja,
Melly hegyes határát igen meg-szorítja.
Ezt *Esztergom* Vára, *Párkánnal* újítja,
Bátorkeszi, Bálna számát szaporítja.

Esztergom, Strigonium. K. V. hol született Sz. István Király.
Párkán, régi Sántz, most Falu.

VIII. SZÉKES FEJÉR Vármeg.

Fejér-Vármegyében van *Székes-Fejér-vár.*
Melly régi hirében, fogyatkozott immár.

Itt *Mór, Sárkeresztúr, Lovas-berény, Tsikvár. Adon, Ertse, Pákozd, Bitske, Tsóka kö-vár.*

Fejérvár, K. V. régi Királyok' koronázásának helye.

Mór, Keresztúr, Pákozd's a' t. népes helységek.

IX. TOLNA Vármegyéröl.

Tólna Vármegyét-is, ha van kedved, el-járd,
Hol van *Simontornya, Földvár, Tólna, Szekszárd.*
De hogy a' nagy veszélyt életedre ne várd,
A' jó vörös bortól szád', mint lehet, el-zárd.

Simontornyán szokott lenni a' Várm. gyülése.

Földvárnál nagy Vizákat fognak a Dunában.

Tólnán tartott II. Lajos Király gyülést 1518.

Szekszárdon erős, de fö fájú vörös bor terem.

X. SOMOGY Vármegyéröl.

Somogy-Vármegyébe Tólnáról el-érhetsz,
Koppánra, Szigetre, Babótsára mehetsz,
Somót, almát, körtvélyt itt eleget ehetsz,
De a' tudományban részt keveset vehetsz.

Koppán, Babótsa régi Várak, most Faluk.

Szigetvár alatt hólt-meg Sulimán Török Ts. 1566.

Kapos váron vagyon a' Vármegye széke.

XI. BARANYA Vármegyéröl.

Baranya Vármegye vagyon utóljára,
Melly igen áldott föld termékeny-vóltára.

Itt *Péts, Pétsváradja, Harsány, Siklós* vára,
'S Moháts, hol népünknek lön egykor nagy
kára.

Péts, Quinque-Ecclesiae. Püspök' lakó-helye.
Pécs-váradja, gazdag Praepostság.
Siklós vólt tömlötze Sigmond Királynak.
Mohátsnál II. Lajos K. 22000. emberrel elveszett.

III. TISZA-MELLYÉKI KERÜLET.

Kérdés.

A Tisza-mellyéki Ker: hány Várm. vagynak?
F. Tiz Vármegyék illy rendel:

1. Szepes.
2. Sáros.
3. Zemplin.
4. Ung.
5. Abaúj.
6. Torna.
7. Gömör.
8. Borsod.
9. Heves.
10. Tsongrád Vármegye.

I. SZEPES Vármegyéröl.

Szepes Vármegyének van sok hegye, fája,
Hol épült *Szepesvár,* mellete *Várallya.*
Késmárk, Igló, Lötse, Lebitz, Bátisfalva.
Lublyót, Velkát, Bélát most a' Lengyel birja.

Késmárk, Lötse, Királyi Városok.
Szepesvár kősziklán épült Vár, alatta van
Várallya, és közel a' Szepesi Káptalan.
Lublyó, Lebitz, Béla, Velká, a' Lengyeleké.

II. SÁROS Vármegyéröl.

Sáros Vármegyének úta igen terhes,
Holott vagyon *Bártfa, Kis Szeben, Eperjes,*
Kapivár, Makovitz, Tartza, Sóvár, Sebes,
Hol lakik Tót, Német, Orosz, Paraszt, Nemes.

Eperjes, Bártfa, Kis-szeben Királyi Városok.
Kapivár, Makovitz puszta Várak.
Tartza, Sebes szép kastélyokat mutatnak.
Sóvárnál a' sós-kutakból sót föznek.

III. ZEMPLIN Vármegyéröl.

Ha Zemplin Vármegyét az útas visgálja;
Itt vagyon a' jó bor 's azt termö hegy állya,
Liszka, Tokaly, Ujhely, Mád, Keresztúr,
Tállya,
Lelesz, Tartzal, Patak, Músák' Oskolája.

Liszka, Tokaly, Mád, 's a' t. drága bort teremnek.
Lelesz hires Convent és Praepostság.
Sáros-Patakon szép Réform. Collegium vagyon.

IV. UNG Vármegyéröl.

Hegyes Ung-Vármegyét, ha tetszik ne hadd-el,
Vinnát, Kapost, Ungvárt, Palótzot keresd-fel.
Menj *Orosz-végre*-is, hol lehetsz jó kedvel,
Ha meg-esmérkedel az Orosz Püspökkel.

Ungvár nevezetét vette az Ung-vizétöl.
Palótz, Vinna, Kapos szép kastélyokat mutatnak.
Orosz-vég nagy helység, az Orosz Püspök helye.

V. ABAUJ Vármegyéröl.

Abauj Vármegye néz 's hallgat Kassára,
Országunknak egyik hires Városára,
Itt mehetsz *Göntz, Szikszó, Szepsi,* Nagyidára,
'S a' *Jászoviai* Praepositurára.

Kassa, Királyi Város Fö-Akadémiával.
Göntz, Szikszó, Szepsi, népes mezö-Városok.
Jászó nagy hely, Praepostsággal hires.

VI. TORNA Vármegyéröl.

Torna Vármegyének van szoros határa.
Itt *Szadvárból* mehetsz hamar *Tornallyára,*
Szelitze barlangját szemléld-meg próbára,
Hol a' viz télen hév; jeges derék nyárra.

Szadvár köszikláu épült puszta Vár.
Tornallya jó város a' régi Torna Vár alatt.
Szelitze barlangja télen meleg, nyárban igen hideg.

VII. GÖMÖR Vármegyéröl.

Tornáról visz az út Gömör Vármegyére,
Rosnyó-bánya, Pelsötz, és *Tsetnek* völgyére,
Jolsva, Gömör, Ratkó, Putnok mezejére,
'S a' hires *Murányinak* magas tetejére.

Rosnyó-bánya, aranyat, *Tsetnek* vasat ád a' bányásznak.
Pelsötz a' Vármegye székének helye.
Ratkó, Jólsva vargákkal bövelkedik.
Murány meredék hegyen épültt hires Vár.

VIII. BORSOD Vármegyéröl.

Borsod Vármegyének jó földét meg-ne vesd,
Hol *Borsod, Diósgyör, Miskóltz, Onod, Kövesd.*

Szendröt, Keresztúrral, Szent-Pétert itt keresd.
Ihatsz bort, de meg-lásd, magad' meg-ne
veresd.

Borsod, Diósgyör romlott Várait mutatják.
Miskoltz Magyar Város, jó borral bövelkedik.
Onod és a' többek népes mező Városok.

IX. HEVES és Külsö SZÓLNOK. V.

Heves együtt vagyon Szólnok Vármegyé-
vel,
Hol *Eger* és *Gyöngyös* a' Mátra hegyével.
Szólnok, Heves, Hatvan, a' *Jászok* földével
Túr, Törökszent-miklós Kúnok mezejével.

Eger, az Egri Püspöknek lakó helye.
Gyöngyös, a' Mátra hegy alatt jó bort iszik.
Heves és *Hatvan* hajdan Várak, most köz Városok.
Szólnok Földvárával, savával, hidával hires.
Túr, Sz. Miklós, népes mezö Városok a' kövér földön.
A' Jászok' Helységeinek feje Jász-Berény.
A' Nagy-Kúnságnak Fö-Városa *Kartzag, Kis-új-szállás, Túrkevi, Kúnhegyes, Madarász* népes Kún helységek.

X. TSONGRÁD Vármegyéröl.

Jöj alább ha tetszik a' Tisza-mentében:
Tsak hamar érkezel *Tsongrád* Vármegyében,
Hól *Tsongrád* és *Szentes* annak ellenében,
Vásárhely és *Szeged* épen a' végében.

Tsongrád, Szentes, Vásárhely népes Magyar Városok.
Szeged Királyi Város, hól vagynak a' só-házak.

IV. TISZÁN-TÚL VALÓ KERÜLET.

Kérdés.

Hány Vármegyék vagynak a' Tiszántúl való kerül?

F. Tizen négy, a' Bánáttal együtt illy rendel:

1. Tömösvári Bánát.
2. Tsanád.
3. Arad.
4. Zaránd.
5. Békés.
6. Bihar.
7. Kraszna.
8. K. Szólnok.
9. Kövár Vidéke.
10. Szatmár.
11. Szabólts.
12. Ugotsa.
13. Bereg.
14. Máramaros-Várm.

I. TÖMÖSVÁRI Bánátról.

Tömösvári Bánát szomszéd a' Dunával,
Hol vagyon *Tömösvár* erös *Pántsovával,*
Lippa, Lugos, Almás, Betse Palánkával.
Bövelkedik szarvas és sertés marhával.

Tömösvár, igen meg-erösítetett a' Török ellen.
Pántsova, Ujpalánka föld sántzal erösek.
Lippa, Lugos régi Várak, most puszták.

II. TSANÁD Vármegyéröl.

Tsanád Vármegye néz a' Maros vizére,
Keskeny határa van, de hasznos földére,
Itt mehetsz *Tsanádra* a' Püspök helyére.
Egres, Kis-Kanisa, 's *Makó* mezejére.

Tsanádon temettetett-el Kún László Király.
Kis-Kanisa, Rátz hely. *Egres* Apátúrság.
Makó kövér földü Magyar Város.

III. ARAD Vármegyéröl.

Van Arad-Vármegye Tsanád szomszédjában,
Solymós, Ó, 's Uj-Arad, a' Maros folytában,
Itt lakik a' Rátzság szemetes házában,
Kinek ne bizd fejed' vad barátságában.

Solymós, hegyen épült régi Vár, most rongyos.
Ó-Arad romláshoz közelít, *Uj-Arad,* épül.

IV. ZARÁND Vármegyéröl.

Zaránd Vármegyének esett feljebb határ.
Hol van *Boros-Jenö, Zaránd,* Világos Vár,
Brád, Pankota, Halmágy: de hogy ne érjen kár,
Jól vigyázz; mert itten sok lator ember jár.

Borosjenö, Zaránd, Világosvár, romlott Várak.
Brád, Halmágy kukoritzával bövelkedik.

V. BÉKES Vármegyéröl.

Békes-Vármegyének lapályos határa
Ád bövön gabonát szántó munkájára.
Itt *Ötsöd, Szent-András, Békes, Gyula Vára,*
Mehetsz *Gyoma, Szarvas, Birinke, Tsabára.*

Gyula, hajdan hires vár a' Török ellen.
Ötsöd, Békes, Gyoma jó földü Magyar helyek.
Tsaba, Szarvas népes Tót Helységek.
Birinkét munkás Svábok lakják.

VI. BIHAR Vármegyéröl.

Bihar-Vármegyében erös Vár, *Nagy-Várad,*
Hol a' Körös vize foly 's gyakran meg-árad,
Püspöki, Diószeg, Bihar hátrább marad,
Kinál jó borával, ha torkod meg-szárad.

Itt van *Székelyhid-is, Szent-Jób, Margitával,*
Telegd, Léta, Bajom, Deretske, Kabával
Debretzent-is láthadd szép Oskolájával,
Hol lakik a' Pallás zöldes táborával.

Nagy-Várad Püspöki hely erős Várával.
Püspöki. Diószeg, Bihar borral, dohányal bövelkedik.
Telegd, Léta, Bajom 's a' t. népes Magyar Helységek.
Szent-Jób Apáturságával nemes.
Debretzen, Királyi Város piattzával, Collegiumával hires.

VII. KRASZNA Vármegyéröl.

Sok hagyma, bab, terem Kraszna Vármegyében,
Hol *Kraszna* és *Somlyó* magas hegy tövében,
Itt van *Ipp, Nagy-falú* Berettyó mentében,
És tart sok vadakat bertzes erdelyében.

Somlyó, Báthori István Király születésének helye.
Ipp, Kraszna szegény faluk. *Nagy-falú* népesebb.

VIII. KÖZÉP-SZOLNOK Várm.

Közép Szolnok vagyon Meszes-hegy tövében,
Melly hegy igen gazdag bik-fák böségében,
Itt *Hadad* és *Zilaj* a' hegynek szélében,
Termeszt babot, borsót, búzát jó földében.

Hadadról neveztettnek a' Veselényi Grófok.
Zilaj, szép Magyar Város, sok Urak lakják.
Sibo, szoros bé-menetel Erdélybe.

IX. KÖVÁR VIDÉKÉRÖL.

Kö-Várnak vidékét Erdély felé tették,
És azt hegyek, halmok, erdök, környül vették:
Kapnik, Berkesz, Kövárt ide helyheztették,
De ezt el-hányatták, 's hirét el-temették.

Kapniknak gazdag arany ezüst bányája vagyon.
Kövár, magas hegyen épült, de el-pusztúltt.

X. SZATMÁR Vármegyéröl.

Szatmár Vármegyében, némelly maradványa
Van az arany értznek: mert itt *felső-Bánya, Szatmár, Károly, Erdöd, Gyarmat,* és *Nagy-Bánya,*
Hol Bányász az értzet, ássa, töri, hányja.

Szatmár Németivel Királyi Városá lett 1715-ben.
Károly, Erdöd, Gróf Károlyinak Kastélyaival ékes.
Nagy Bánya, Rivilus Dominarum, K. B. Város.
Felső Bánya, K. B. Város, gazdag arany értzel.

XI. SZABÓLTS Vármegyéröl.

Ha Szabólts Vármegyét vészed rendes sorra,
El-mehetsz *Etsedröl,* hamar *Nyir-Bátorra, Polgár, Nánás, Dorog, Kis-Várda, Kállóra. Vámos-Pirts, Böszörmény, Hatház, Szoboszlóra.*

Etsed, igén erös Vár vólt a' Tó között. 1761. el-ront.

Nyir-Bátorból származtak a' Bátoriak.
Kállót, Kis-Várdát sok Nemesek lakják.
Nánás, Dorog, Szoboszló, Pirts, Hatház, Hajdú Városok.

XII. UGOTSA Vármegyéröl.

Ugotsa Vármegyét a' Tisza hasítja,
Gyakran bö vizével földét el-borítja.
Itt Halmi, Nagy-Szölös, Kastelyát mutatja,
Nyaláb, Kankó-vára, romlását siratja.

Nagy-Szölös, a' Pirinyiek Kastélyával ékes.
Nyaláb, Kankóvár, hegyen épült régi Várak.

XIII. BEREG Vármegyéröl.

Vég Bereg-Vármegye Szomszéd Ugotsával,
Igen ditsekedik *Munkáts*nak Várával.
Itt *Vári, Bereg-szász, Helmetz* falujával,
Tartja szegény házát kormos almájával.

Munkáts, gyözhetetlen Vár magas köszikián.
Vári, Bereg-szász, jó Magyar Városok.

XIV. MARAMAROS Vármeg.

Máramaros földe foglal épen véget,
Hol a' magas hegyek érik majd az éget.
Itt van *Huszt, Tetsö, Visk, Róna-szék,*
és *Sziget,*
Hol az áldott jó föld terem sót eleget.

Huszt, magas köszikián épült erös Vár.
Viskét jó fonó szövö Németek lakják.
Sziget ékes a' Vármegye székével és Oskolával.
Rónaszéken 20000. kö sót ásnak Esztendönként.

V É G E.

MÁSODIK RÉSZ.

Magyar Ország' Polgári állapatjáról.

I. SZAKASZ.

A' Királyról.

Kérdés.

MAGYAR ORSZÁG Polgári állapatjára nézve hány Rendből áll?

F. Kettöböl: A' Királyból, és az Ország' Tagjaiból.

K. *Ki vólt a' Magyaroknak első Keresztyén Királyok?*

F. Szent István K. Geiza Fejedelemnek fija, Kristus Urunk születése után ezeredik Esztendöben.

K. *Vóltanak-é az idötül fogva a' Magyaroknak rendes Királyaik?*

F. Vóltanak mind ez ideig Isten' kegyelméböl.

K. *Ki birja ez idöben Magyar Országot?*

F. A' Felséges Austriai Ház, még pedig örökös jussal.

K. *Mikor szállott örökös jussában?*

F. Leopoldus, Király alatt 1687-ben: mert az elött a' Királyok választás által lettenek.

K. *Mi ok indította a' Magyarokat arra, hogy az Országot örökösen által adnák Leopoldusnak?*

F. Annak nagy érdeme, úgy mint a' ki a Törököt Magyár Országból hatalmasan kihajtotta.

K. *Mi móddal adattatott által örökösen?*

F. A' Fiú ágra nézve; de az után 1723. VI. Károly Császár alatt, a' Leány ágra-is e' jus kiterjedett.

K. *Ki vólt Magyar Országnak elsö örökös Királya?*

F. Elsö Jósef Császár, Leópóldusnak öregbik Fija.

K. *Hát most ki uralkodik örökös jussal?*

F. Felséges Mária Terésia, ki-is 1740-dik Esztendötöl fogva az Országot böltsen igazgatja.

K. *Hól lakik?*

F. Bétsben, Austriának Fö Városában.

K. *Mi módon erösíttetik-meg a' Király Királyi hatalmában?*

F. Koronázás által, melly Posonban, az Ország Státusinak jelen létekben az Esztergomi Érsek által nagy pompával szokott végben menni.

K. *Mi hatalma vagyon a' Királynak mások felett?*

F. Igen nagy, ugyan-is:

1. A' Király tehet valamelly paraszt személyt Nemessé, a' Nemes embert Grófá, Bárová.

2. Ö adhat a' Fö Papoknak Papi jószágokat, a' Nemes embernek örökös fundusokat, és fö tisztséget.

3. A' Király hirdethet Ország-gyülést, katonákat fogadhat, és közönséges fel-ülést parantsolhat az Országban, vagy frigyet köthet az ellenséggel.

4. Ö reá száll a' mag nélkül meg-hóltt Nemes Embernek egész öröksége, és a' vacans Papi jószágnak jövedelme.

5. Nem külömben a' pénz-verés, a' sóval való kereskedés, a' puska-por készítés, és a' Póstáknak, Hármintzadoknak fel-állítása a' Királyi magános jusra tartozik.

6. Egyedül ö adhat grátiát a' halálos rabnak.

K. *Ki-terjed-é többekre-is a' Királyi hatalom?*

F. Ugy vagyon, de a' mellyeket az Ország Státusinak egyezésekböl szokott mivelni, minémüek:

1. Uj törvényeknek szabása, vagy meg-változtatása.

2. A' Portiónak szaporítása, vagy kissebbítése.

3. A' Palatinusnak választása.

4. Az Idegeneknek, a' Magyar Nemesek közzé való vétele.

5. Valamelly Városnak Királyi Városá való tétele. 's a' t.

II. SZAKASZ.

Az Országnak Tagjairól.

Kérdés.

Kik vagynak a' Királynak hatalma alatt?

F. Az Országnak minden Tagjai, ugy a' Nemesek, mint a' Nemtelenek.

K. *A' Nemesek hány félék?*

F. Két félék, Papi és Világi Nemesek.

K. *Kik a Papi Nemesek?*

F. Minden Pápista Papok szent hivatalokra nézve Nemeseknek tartattnak, és Ven. *Clerus* néven említtetnek, kik-is vagy *Praelátusok*, vagy *Közrendü Papok?*

K. *Kik a' Praelátusok?*

F. Az Érsekek, Püspökök, Abbások, és Praepostok: a' kik ezek alatt vagynak, Közrendü Papok.

K. *Minémü különös Privilégiuma vagyon a' Papi rendnek?*

F. 1. Magok személyekben a' külsö forumtól szabadosok.

2. A' Közönséges adótúl, és szolgálattúl üresek.

3. A' Királyi Dézma, vagy *Decima* öket illeti, mellyböl sedecimát adnak a' Plébánusoknak.

4. A' halálos raboknak vagyon nálok menedék helyek.

K. *A' Világi Nemesek hány Rendben vagynak?*

F. Két rendben: Mágnások, vagy Köz Nemesek.

K. *Kik a' Mágnások?*

F. Minden Fejedelmek, Grófok, Bárok, és Püspökek.

K. *Minémü Privilégiumok vagyon a' Mágnásoknak más Köz Nemesek felett?*

F. 1. Ök viselnek az Országban fö tisztségeket, és elsö voxok vagyon a' Diétán.

2. Birnak *jure gladii*, az az: föben járó Törvény székkel, a' Királynak engedelméböl.

3. Magok igyében Prokátort tehetnek.

4. Különös Királyi Levéllel hivattatnak a' Diétára, ott a' fö Táblánál ülnek, és dijok 100. Mark v. 400. for.

K. *A' Köz Nemesek hány félék?*

F. Két félék; Possessionatus Nemesek: a' kiknek Jobbágyaik vagynak, vagy Armálisták.

K. *Mellyek a' Nemeseknek közönséges Privilegiumi?*

F. Kiváltképen ezek:

1. Egyedül a' Király alatt vagynak, más földes Urat nem esmérnek, ezen az okon, hanem ha tzitáltattnak, és törvényesen megnyerettetnek, nem lehet öket meg-fogni, büntetni, vagy jószágaikban meg-károsítani.

2. A' közönséges adótúl, katona tartástól, vámoktól és egyéb szolgálatoktól üresek, dézmát nem adnak: de az Ország mellett magok soldjokon tartoznak hadakozni.

3. Magok jószágokban, annak hasznával szabadosan élhetnek, Jobbágyaiktól nonát vehetnek 's a' t.

4. Ök birhatnak örökös jószágot az Országban, és ök viselhetnek Vármegyei tisztségeket. Kiknek-is homágiumok vagy dijok 50. Márk az az: 200. for.

K. *Hát a' Nemtelenek hány félék?*

F. Három félék: 1. Királyi Városnak lakosai. 2. Libertinusok vagy szabadosok, a' kik földes Uraiktól szabadságot nyertenek, és 3. Földes Urak alatt való örökös, vagy szabados el-menetelü Jobbágyok.

K. *Mind ezen Nemtelenekröl mit kell megjegyezni?*

F. Azt, hogy örökös jószágot magok személyekben nem birhatnak, sem a' Nemes emberrel nem törvénykezhetnek: hanem a' szabados Városbéliek helyett a' Tanáts: a' Jobbágyok helyett a' földes Urak folytathatják törvényesen azoknak igyeket.

III. SZAKASZ.

Az Országnak Fö-Tiszteiröl.

Kérdés.

Kik viselnek az Országban fö Tisztségeket?

F. E' Méltóságos Úri személyek: tudn:

1. *Primas Regni.* Az Országnak Primása, Fö Secretáriusa és Cancelláriusa, a' Papi

rendböl, ki az Esztergomi Érsek. E' szokta meg-koronázni a' Királyt, és Fejedelmi Titulussal él.

2. *Palatinus.* Nádor Ispán, a' Királynak Helytartója az Országban, és a' Kúnoknak, Jászoknak Fö Birája, a' ki Országot a' Király után igazgatja, és itéli a' Törvény székeken.
3. *Judex Curiae Regia.* Ország' Birája, a' ki a' Palatinus képét viseli annak jelen nem létében.
4. *Banus Croatiae* &c. Horvát-Országi Bán, a' ki azon Országot a' Király nevében igazgatja.
5. *Tavernicorum Regalium Magister,* Tarnok Mester, a' ki fö Birája az ö reá nézö Királyi Városoknak.
6. *Pincernarum Magister.* A' Királynak fő Pohárnokja.
7. *Dapiferorum Magister.* A' Királynak fö Asztalnokja.
8. *Agazonum Magister.* A' Királynak fö Lovász-Mestere.
9. *Curiae Regiae Magister.* A' Királyi Udvarnak fö Mestere.
10. *Janitorum Regalium Magister.* A' Királyi Udvarnak fö Ajtón-állója.
11. *Cubiculariorum Magister.* A' Királynak fö Kamarás Mestere.
12. *Capitaneus Nobilis Turmae Praetoriae Hungaricae.* Magyar Nemes Gárdának Kapitánya. Vide Artic. 6. Ao. 1765. és a'

Posonyi Fö-Ispán, a' kik-is Ország Báróinak neveztettnek.

13. *Duo Sacrae Coronae Conservatores.* A' Szent Koronának két örízöi.

14. *Aulae Cancellarius Regius.* A' Királynak Cancelláriusa.

15. *Praeses Camerae Regiae.* A' Királyi Kamarának Praesese.

16. *Supremi Comites Comitatuum.* Fö-Ispánok.

17. *Personalis Praesentiae Regiae.* A' Királyi Táblának Praesese.

18. A' Négy Dikasteriomoknak Praesesei.

19. *Protonotarii* 4. Négy Itélö Mesterek.

20. Fö *Commissarius* az Országban. Ki alatt vannak 7. Provincialis Commissáriusok.

21. *Praelati & Barones Tabulae.* A' Királyi Táblának Praelatusi, és Bároi.

22. *Director Causarum Regalium.* Királyi Fiscus.

IV. SZAKASZ.

Az Országnak Igazgatásáról.

Kérdés.

Ki igazgatja az Országot?

F. A' Király.

K. *Hány féle igazgatásnak módja vagyon az orsz?*

F. Három féle: *Eklésiai, Hadi* és *Polgári.*

K. *Az Eklésiai dolgok hogy igazgattatnak?*

M. TAKADÉMIA KÖNYV-

F. Az Érsekek és Püspökök által, kik a' magok Diétzésiseikben, Káptalanjaikkal együtt folytatják az Ekklésiát, házasságot, testamentomot illető dolgokat, és a' Papoknak életére vigyáznak.

K. *A' Hadi dolgok miképpen igazgattatnak?*

F. A' Bellicum Consilium által, amelly Bétsben vagyon.

K. *Hát a' Polgári külsö dolgok?*

F. Sok Táblák és Törvény székek által, minémüek:

1. Az Ország-Gyülése vagy Dieta.
2. A' Királyi Cancellária.
3. A' Fels. Helytartó Tanáts. Locumtenentiale Consilium.
4. A' Királyi Kamarák, és
5. Az Országnak Törvény székei.

K. *Az Ország-gyülése hól tartatik?*

F. Régenten a' Rákos mezején Pesthez közel, most pedig Posonban, a' hová Királyi Levelek által hivattatnak az Országnak Statusi.

K. *Hány Statusokból áll Ország?*

F. Négyböl, illy rendel:

1. *Status Venerabilis Cleri.* A' T. Papi rendnek.
2. *Status Magnatum.* A' Méltós. Uraknak Statusa.
3. *Status Nobilium.* A' Nemeseknek Statusa.
4. *Status Regiarum et Montanarum Civitatum.* A' Királyi és Bányai Városoknak Statusa.

K. *Ezen Statusok mi rendet tartanak a' Diétan?*

F. Különös Palotákban két Táblához ülnek, az elsö neveztetik felsöbb, vagy fö Rendek Táblájának; a' második alsóbb, vagy Nemesek Táblájának.

K. *Ezen Tábláknak kik a' Praesesei?*

F. 1. A' föbb Táblának Praesese a' Palátinus, kinek jobb kezére ülnek az Érsekek, Püspökök, Szent-Mártoni fö Apátúr, és a' Paulinusok Generáljok: Bal kezére az Ország Bárói, Koronának két örízöi, és a' Fö-Ispányok. Ugyan ezen Palotában a' Táblán kévül ülnek a' többi Mágnások.

2. Az alsóbb Táblának Praesese a' Personalis, hol ül a' Királyi Tábla, a' Papi Rend, a' Vármegyéknek, és Királyi Városóknak Áblegátusi, különös Táblákon.

K. *Mi dolgok folytattatnak a' Diétán?*

F. 1. A' Királynak Proposítióji. 2. Az adónak szaporítása, vagy kissebbítése. 3. Uj-Törvényeknek szerzése, és más egyéb közönséges dolgai az Országnak.

K. *A' Diétán végeztetett dolgok ki által erösíttetnek-meg.*

F. A' Királynak helyben hagyása által.

K. *A' kik a Diétán meg-nem jelennek, mi a' büntetések?*

F. A' Fö Rendeknek 800. for. a' köz Nemeseknek 400. for. a' ki pedig engedelem nélkül a' Diétáról el-mégyen, két annyira büntettetik.

K. *A' Királyi Cancellaria hol vagyon?*

F. Ott a' hol a' Király lakik, most Bétsben.

K. *Minémü dolgokat folytat?*

F. Az Országnak mind kozönséges, mind magános dolgait, a' hadi dolgokon kivül, és a' Király nevében ád ki minden parantsolatokat.

K. *Hol vagyon a' Fels. Locumtenentiale Consilium?*

F. Posonban, mellynek Praesese a' Palatinus, lévén mellette 22. Tanátsos Uri személvek.

K. *Mi hivatala vagyon e' Consiliumnak?*

F. 1. A' Diétának végezéseit végbe vinni.

2. Az Országnak Majorkodásait, és Polgári dolgait, a' törvényes dolgokon kivül, igazgatni.

K. *A' Királyi jövedelmekre kik vigyáznak?*

F. A' Kamarák, mellyek 4. rendben vagynak:

1. *A' Posoni Kamara,* melly vigyáz az alsó Magyar Országnak Királyi jövedelmire.

2. A' *Szepesi Kamara,* melly Kassán vagyon, és vigyáz a' felsö Magyar Ország' jövedelmire.

3. A' *Körmötzi Kamara,* melly a' Bányákra, és pénz-verésre visel gondot.

4. A' *Tömösvári Kamara,* melly vigyáz a' Bánátban lévő jövedelmekre.

K. *Honnan vagynak a' Királynak Jövedelmei?*

F. 1. A' Koronának javaiból, mellyek a' Királyi és Bánya Városok, a' Kúnok és Jászok,

a' Dios-györi, ó-Budai, Vissegradi, és egyéb Dominiumok.

2. A' fiscalis, és vacans Püspöki jószágokból.

3. A' Bányákból, sóbúl, Harmintzadokból, Vámokból, és az Országnak Adajából.

K. *Az Országnak polgári Törvény székei hány félék?*

F. Két félék: Nemeseké vagy Nemteleneké.

K. *Hány Törvény székeik vagynak a' Nemeseknek?*

F. Négy. 1. A' Septemvirális Tábla. 2. A' Királyi Tábla. 3. A' Dicasterialis Táblák, és 4. A' Vármegyéknek Táblái.

K. *Hol szokott lenni a' Septemviralis Tábla?*

F. Pesten, kétszer egy esztendöben, a' mellyben a' Palatinus, mint Praeses, 18. Assessorokkal együtt, a' Királyi Tábláról appellált causákat végképen meg-határozza, a' honnan feljebb appellálni nem lehet.

K. *A' Királyi Tábla hol vagyon?*

F. Pesten, mellynek Praesese a' Personális, ki-is több Assessorokkal együtt vizsgálja a' Nemeseknek fontosabb igyeket, és mind azokat, mellyek az alsóbb székekröl ide hozattatnak.

K. *Hány Dicasteriális Táblák vagynak?*

F. Négy az Országnak 4. Circulusai szerént, az 1. Vagyon *Nagy-Szombatban,* a' 2. *Köszegen,* a' 3. *Eperjesen,* a' 4. *Debretzenben.*

Mindenik Tábla áll egy Praesesböl, négy Assessorokból, és egy Nótáriusból.

K. *Melly Causák tartoznak e' Táblákra?*

F. Kiváltképen ezek:

1. Az adósságnak vizsgálása ha 1000. for: több.
2. A' Jószágokban való Successiók és Divisiok.
3. A' Tutorok tutorságának meg-visgálása.

K. *Hol vagynak a' Vármegyéknek Tábláik?*

F. Minden Vármegyékben.

K. *Kik a' Vármegyék Tábláinak Tagjai?*

F. Ezek rendel:

1. a' *Fö Ispán,* a' Mágnások közül.
2. Ordinárius, és néhol substitutus Vice-Ispán.
3. Két Vármegye Notáriusa.
4. Szolga Birák a' Processusok száma szerént.
5. Vármegye Perceptora.
6. Vármegye Fiscusa, vagy Prokátora.
7. Commissarius, a' ki a' Katonákra visel gondot.
8. Táblának Assessori, Eskütjei, és egyebek.

K: *A' Köz lakosoknak Törvény székeik mellyek?*

F. 1. A' Királyi Városbélieknek, az ott lévö Tanáts: a' honnan a' Causák vitettnek vagy a' Tárnok székre, melly Budán vagyon; vagy a' Personalis eleiben.

2. A' Mezö Városoknak, vagy faluknak első Törvény székek az ott lévö Tanáts, a'

honnan appellálni lehet vagy a' Földes Urra, vagy a' Vármegyére.

K. *Minémü Törvényekkel élnek a' Magyarok?*

F. 1. A' Tripártitummal, mellyet egyben szedett Verbötzi István, és appróbáltatott 1514-ben, Uladislaus Király által.

2. Az Ország-gyülésen végezett Decretomokkal.

V. SZAKASZ.

A' Communitásokról vagy Helységekről.

Kérdés.

Hány rendbéli Helységek vagynak az Országban?

F. Három: 1. Királyi Városok. 2. Szabad városok, és faluk. 3. Jobbágy Helységek.

K. *Hány rendben vagynak a' Királyi Városok?*

F. Három rendben, ugyan-is vagynak:

1. Királyi Bánya-Városok, mint *Körmötz, Selmetz,* és egyebek, mellyeknek különös Privilégiumok ez, hogy Katonákat nem tartanak.

2. Tárnok Mester alatt lévő Királyi Városok.

3. A' Persónalis igazgatására bizatott Királyi Városok.

K. *Melly Privilegiumi vagynak a' Királyi Városoknak?*

F. 1. Egyedül a' Király alatt vagynak, Földes Urat nem esmérnek.

2. Magok földökön tartattnak Nemeseknek, és a' Diétára-is különös Királyi Levéllel hivattatnak.

3. Törvénykezhetnek akármelly Nemesekkel, és Köz-név alatt örökös jószágot-is birhatnak, de már ez igen meg szoríttatott. 1542. art. 33. 34.

4. Élhetnek föben-járó Törvény székkel (jure gladii) és a' közönséges Vámok alól-is fel-szabadíttattak.

K. *A' szabad Városok ismét hány félék?*

F. Sok félék, ugyan-is vagynak:

1. *Jász és Kún helységek:* mellyek földes Urak és Varmegyék alatt nintsenek: Fö-Birájok a' Palatinus, kinek képében egy Palatinális Fö-Kapitány, és három Districtualis alsóbb Kapitányok által igazgattatnak.

2. *Hajdú Városok* Szabólts Vármegyében, a' kik különös széket tartanak, egy Kapitány alatt.

3. Érseki Nemes Helységek, vagy Praedialisták, mint *Vajka,* és *Verebély,* a' kiknek különös Palatinusok és Vitze-Ispánok vagyon.

4. Vagynak más szabados Helységek-is, a' kik magok Privilegiumokkal élnek, és nem a' földes Urtól, hanem a' Vármegyétől függenek.

K. *Melly Városok és faluk hivattatnak Jobbágy Helységeknek?*

F. A' mellyek földes Urak alatt vagynak, Nonát, Decimát javaikból adnak, és mint a' Vármegyéknek, mint a' földes Uraknak rendes szolgálatokat tenni tartoznak.

VI. SZAKASZ.

A' Religióról vagy Vallásról.

Kérdés.

Hány külömbözö Religiók vagynak az Országban?

F. Négy: Romano-Catholika, Evangelika, Réformáta és Görög Vallás.

K. *Mellyik a' fö és dominans Religio?*

F. A' Románo-Catholika vagy Pápista-Vallás.

K. *Ki tanítja és igazgatja e' Religiót?*

F. A' Venerabilis Clerus v. T. Papi Rend.

K. *Kik tartoznak a' T. Papi Rendre?*

F. E' következendök:

1. A' 2. *Érsekek*, ugy mint az Esztergomi és Kalotsai Érsek.
2. A' *Püspökök*, kik-is Tizenketten vagynak az Országban; ugy mint: 1. Egri, 2. Nyitrai. 3. Györi. 4. Vátzi. 5. Pétsi. 6. Váradi, 7. Veszprémi. 8. Tsanádi. 9. Szegnei. 10. Szeremi, 11. Bosnyai és 12. Zagrabi Püspök Horvát Országban. Ezeken kivül vagynak más Titularis Püspökök-is.
3. *Abbates.* Apáturok, kik között Fö a' Szent Mártoni Apátur.
4. *Praepositi.* Praepostok.
5. *Capitula.* Káptalanok.
6. *Conventuales.* Konventek.
7. *Religiosi.* Szerzetesek.
8. *Plebani.* Plebanusok.

9. *Virgines Claustrales.* Apátza Szüzek.

K. *Hány Akadémiák vagynak az Országban?*

F. Három: a' *Nagy-Szombati, Kassai,* és *Budai,* a' T. Jésuiták igazgatása alatt.

K. *Mellyik a' második Religio?*

F. Az Evangelika vagy Lutherána, melly az Augustána Consessiót vallja, és 4. Superintendens által igazgattatik.

K. *Hány nemesebb Oskoláik vagynak?*

F. Négy: a' *Posoni, Soproni, Eperiesi* és *Késmárki.*

K. *Mellyik az Harmadik Religio?*

F. A' Reformata vagy Kalvinista, melly a' Helvétika Confessiót vallja, és ugyan 4. Superintendenseknek igazgatása alá bizattatott.

K. *Hány föb' Oskolái vagynak a' Reformatusoknak?*

F. Kettö, a' Debretzeni és Pataki Collegiumok.

K. *Mellyik a' Negyedik Religio?*

F. A' Görög, mellyet többnyire Rátzok, Oroszok és Oláhok követnek, kik-is *Unitusoknak,* vagy *Dissentienseknek* neveztettnek.

K. *Kik az Unitusok?*

F. A' kik a' Római Ekklésiához állottanak, kiknek fejek a' Szuidnitzai és Munkátsi Püspökök.

K. *Kik a' Dissentiensek?*

F. A' kik a' Római Ekklésiához nem állanak, és a' Karlovítziai Érsektöl függenek.

K. *Mit mondasz a' Sidó Vallásról?*

F. Ennek a' Királytól és Országtól különösen nyertt szabadsága nintsen, hanem tsak a' földes Urak' engedelmekböl gyakoroltatik, de a' Bánya Városokban a' Sidók nem lakhatnak.

K. *Minémü Tzimere vagyon Magyar Országnak?*

F. Egy két felé osztatott pais, mellynek jobb részén 4. fejér lineák; bal részén pedig hármas halmon, Érseki kettös Kereszt látszik.

V É G E.

HARMADIK RÉSZ.

A' Magyar Nemzetröl.

I. SZAKASZ.

A' Hunnusokról.

Kérdés.

Mitsoda Nemzet vagy?

F. Magyar Nemzet vagyok.

K. *Kiktöl származtak a' Magyarok?*

F. A' Scitháktól, ezek Mágogtól Jáfét' fijától.

K. *Hol laktanak régenten?*

F. Nap-kelet felé Asiában.

K. *Hány izben jöttenek-ki Magyar Országba?*

F. Három izben: Elsöben, *Hunnusoknak.* Másodszor, *Avároseknek,* és Harmadszor *Hungarusoknak* vagy Magyaroknak nevek alatt.

K. *Kik jöttenek-ki elsöben Magyar Országba?*

F. A' Hunnusok 374-dik Eszt. tájban.

K. *Hogy hivták az elött Magyar Országot?*

F. A' Dunántúl való Részt *Pannoniának*, a' Duna, Tisza közit, *Jázigiának*, a' Tiszántúl való részt pedig *Dátziának*.

K. *Honnan jöttenek Magyar Országba?*

F. A' Káspium Tengere mellöl.

K. *Mi ok indította öket a' ki-jövetelre?*

F. A' szomszéd Tatároknak sok alkalmatlankodásaik, és a' földnek szük sovány vólta.

K. *Ki alatt indúltanak-ki elöbbeni helyekböl?*

F. *Balámber* Király alatt, feleségestöl, gyermekestöl számszerént tiz száz nyóltzvan ezeren.

K. *Mit miveltenek elsöben a' Hunnusok?*

F. A' Tanais vizén altal költözvén, az Alanusokat, és más szomszéd nemzeteket meghódoltattanak, és társaságokba vettenek.

K. *Innen hová mentenek?*

F. Dátziába, a' hol akkor *Gepidák* és *Gothusok* laktanak, kiket-is meg-gyözvén, rész szerént magokhoz fogadtanak; rész szerént Dunántúl üztenek, és magok azon jó földön meg-telepedtenek 376. Esztendöben.

K. *Meg-elégedtenek-é Dátziával?*

F. Nem; mert a' Dunántúl lakó Gothusok, *Valens* Tsászár ellen támadván, a' Hunnusokat segítségül hivták, azokkal együtt *Valens* seregét meg-verték, magát-is a' Tsászárt egy kúnnyóban szaladván, meg-égették, és igy Pannoniának nagy részét el-foglalták 378.

K. *Ki lett Valens után Nap-keleti Tsászár?*

F. Elsö Theodosius, 379-ben, ki alatt a' Hunnusok békességben vóltanak, söt hadakoztanak-is a' Rómaiak mellett, mint hogy *Gratianus* és *Theodosius* két Tsászárok szövetséget vetvén velek, öket nagy ajándékokkal esztendönként tisztelték.

K. *Balamber vagy Balamir után kik vóltanak a' Hunnusoknak Fejedelmei?*

F. Hatot említenek a' régi Irók, kik-is ezek:

KARATON, kinek idejében hólt-meg I. *Theod.* 395-ben. *Arkádius* és *Honórius* két fiaira bizván a' Római birodalmat.

ULDINUS, 400-ben. Kit Stilikó Olasz Országba hivott Radagaisus ellen segítségül.

MUNDZUKUS, kit a' Magyarok *Bendegúznak* neveznek, Atillának Atya, 411-ben. Ki Fö-Hadnagyát *Rugilát* Konstántzinápoly alá küldötte, de szerentsétlenül; mert ott *Rugilát* a' menny-kö meg-ütötte, serege-is nagy részben el-veszett; a' honnan lett, hogy a' Rómaiak Pannóniát ismét el-foglalnák, és a' Hunnusokat Dátziába viszsza szorítanák.

OKTAR, és RUA, Mundzukusnak Attyafijai 430, kik nem sokáig élvén, uralkodni kezdett utánnok.

ATILLA, 434-ben, a' Hunnusoknak igen hires Királyok, ki-is Blédát testvér Attyafiját maga mellé vévén, nagy dolgokat tselekedett mind a' Nap-keleti, mind a' Nap-nyúgoti birodalomban.

K. *Mit tselekedett elsöben-is?*

F. A' Nap-keleti Rómaiakkal való frigyet meg-erösítette, de illy kötés alatt, hogy esztendönként nékie 700. font aranyat fizessenek, és az el-szökött Scithákat hozzája viszsza küldjék.

K. *Állandó vólt-é sokáig e' kötött frigy?*

F. Nem, söt két esztendö múlva el-bomlott: mivel a' Rómaiak igéreteknek nem tettenek eleget.

K. *Mit mívelt azért Atilla?*

F. Nagy haddal a' Dunán által-menvén, a' Tsászár Tartományait tüzzel, vassal égette, pusztította, és tsak nem Konstántzinápolig vitte rabló seregét.

K. *Hogy nézhette ezeket II. Theodosius Tsászár?*

F. Könyves szemekkel, de mint hogy erövel ellene nem állhatott, kért Atillától békességet.

K. *Meg-nyerhette-é töle a' kivántt békességet?*

F. Nagy nehezen, de illy terhes kötés alatt: 1. Hogy 6. ezer font aranyat adjon a' Tsászár Atillának az el-mulatott elöbbeni adóért. 2. Hogy ez után esztendönként 2100. font aranyat fizessen, és minden rabért 12. aranyat.

K. *Be-tellyesítette-é a' Tsászár e' pontomokat?*

F. Úgy vagyon, de népének nagy eröltetésével; mert mindenekre olly terhes adót vetett, hogy sokan a' miatt magokat fel-akasztanák.

K. *Hát a' nap-nyúgoti Császárhoz mint viselte magát?*

F. Még ez időben tsendesen: mivel Valentiniánus ötet Római Vezérnek titulusával azt illetö 'sóldal kívánta esztendönként tisztelni.

K. *Ezek után kik ellen ment Atilla?*

F. A' Pontus tengere mellett lakozók ellen 444-*ben,* kiket tsak hamar meg-hódított; holottis egy barompásztor a'Ársnak kardját megtalálván, Atillának vitte, mellyet ö nagy örömmel el-vett, mint az egész világnak ö általa lejendő meg-gyözettetésének jelét.

K. *Mind ennyi gyözedelmeit, mivel motskolta-bé Atilla?*

F. Azzal, hogy jámbor testvér ötsét Blédát, álnokúl meg-ölette 445-*ben,* s hogy ez után tsak maga uralkodhasson.

K. *Ezek után fegyverét ki ellen fordította?*

F. Ismét II. Theodósius ellen, azt adván okáúl, hogy a' szökött Scithákat mind viszsza nem küldötte.

K. *Kik lehettenek ezek a' szökött Scithák?*

F. Kétség kivül azok, a' kik a' pogányságból Keresztényekké lettenek, és köztök lakoztanak.

K. *Miért nem adta kézhez ezeket a' Császár?*

F. Mint jó Keresztyén, nem kívánta azokat Atilla kegyetlenségére ki-adni, a' kik hozzá folyamodtanak.

K. *Mit tselekedett ezért Atilla?*

F. Nagy haraggal ismét a' Tsászár' földére ütött, és ott 70. Városokat fel-dúlt kegyetlenül.

K. *Hogy engesztelte-meg Atilla' haragját a' Tsászár?*

F. Ajándékkal, és könyörgéssel, küldvén Atillához *Maximinus* követjét *Priscus* Rhétorral együtt.

K. *Mint fogadta Atilla e' követeket?*

F. Nagy emberséggel, Királyi asztalához-is öket méltoztatván, bátor tudná, hogy a' Tsászári Udvar életének el-vesztésére igyekeznék.

K. *Mi módon?*

F. Arra kérte Edekont Atillának követjét egy udvari fö ember Krisasius, hogy Atillát ölne-meg, sok kintset adván, és nagy uraságot ígérvén nékie.

K. *Végben vitte-é Edekon e' gyilkosságot?*

F. Ajánlotta magát ugyan arra, de haza menvén, e' gonosz szándékot tudtára adta titkon Atillának.

K. *Mit mivelt erre Atilla?*

F. Felettéb azon meg-nem indúlt, hanem tsak Orestes nevü Követének nyakába függesztvén a' tele pénz erszényt, az által kivánta a' Tsászárnak szemére vetni álnokságát: hogy holott a' szerentse Theodósiust, Atillának adófizetö jobbágyává tette, még-is ö, mint gonosz és háladatlan szolga Ura' élete után leselkednék.

K. *Mi lett a' dolognak ki-menetele?*

F. A' nagy ajándékok és sok kérések által Atilla meg-engeszteltettvén, békességre ment

Theodosiussal, de azzal nem sokáig élhetett a' Tsászár, mert tsak hamar meg-hólt 450-*ben*, és a' bírodalom *Martziánusra* szállott.

K. *Mint viselte magát Atilla az új Tsászárhoz?*

F. Követeket küldött mind Mártziánushoz, mind Valentiniánushoz a' Nap-nyúgoti Tsászárhoz.

K. *Mit kívánt tölök?*

F. Martziánustól adót; Valentiniánustól pedig *Honoria* névü Húgát, birodalmának fele részével.

K. *Hogy indúlt Atilla e' kívánságra?*

F. Már ez elött *Honoria* Követe által magát feleségül ajánlotta Atillának, küldvén nékié egy drága gyüröt is, mint szeretetének zálogát.

K. *Bé-tellyesítették-é kívánságát a' Tsászárok?*

F. Egyik sem: Martziánus azt felelte, hogy ö adót nem fizet, mert nem Jobbágya: ajándékkal tiszteli, ha otthon ül, ha pedig fegyverhez fog; ö-is ellene fegyvert köt. *Valentiniánus* azt izente, hogy *Honoriát* már férjhez adta; a' birodalom pedig férjfiat nem aszszonyt illet.

K. *Meg-nyúgodott-é Atilla e' Sovány feleleten?*

F. Nem, söt hányta, vetette elméjét, mellyik Tsászár ellen fordítsa elsöben-is fegyverét: végre magában el-végezte, hogy Valentiniánus ellen menjen, és a' nap-nyúgoti birodalomnak véget vessen.

K. *Végben vitte-é fel-tett szándákát?*

F. Törekedett abban, mert 451-*ben* nagy sereget sok féle nemzetekböl egybe-gyüjtvén, Német Ország felé indúlt és Galliában érkezett, holott-is sok Városokat fel-dúlván, végre *Auréliát* meg-szállotta, hogy azt meg-venné.

K. *Meg-vehette-é e' gazdag várost?*

F. Nem: mert meg-hallván, hogy *AEtius* Római Fö-Vezér a' Gothusokkal és Frantzokkal ellene-jöne: oda hagyta *Auréliát és a' Katalauni* mezöségre szállott; holott-is táborát kaszás szekerekkel körül vévén, meg-erösítette.

K. *Ezek közt AEtius mit tselekedett?*

F. Atilla után ment, azt el-érte, táborát tábora ellenében szegeszte, várván jó idöt az ütközetre.

K. *E' két Tábor meg-ütközött-é egymással?*

F. Ugy vagyon, még pedig tüzes indúlattal; mert a' Hunnusok a' Rómaiaknak hosszas uralkodásokat irígy szemmel nézték; a' Rómaiak a' Hunnusokat fejeken uralkodni nem könnyen engedték.

K. *Meddig tartott a' hartz?*

F. Reggeltöl fogva késö estvéig iszonyú vér-ontással: úgy hogy a' sok testtöl a' mezö nem látszana, és az ott folyó patak, a' megöletteknek vérével meg-áradna.

K. *Mi lett ki-menetele e' véres hartznak?*

F. Estve késön Atilla seregét szekeres sántzában vitte: a' Rómaiak az ütközetnek helyén maradtanak.

K. *Hányan estenek-el a' hartzon?*

F. A' két részröl közel két-száz ezeren, kik között vólt *Theodorikus*-is, a' Gothusok' Királya.

K. *Mellyik részre hajlott a' gyözedelem?*

F. Bizonytalan, a' bizonyos, hogy Atilla hagyta-el elsöben az ütközetnek helyét; AEtius pedig meg-nem várván a' hadakozásnak végét, onnan tsak hamar el-ment egész seregével.

K. *Mit irnak a' Historikusok Atilláról?*

F. Azt, hogy a' Hunnusok sántzában, nyergekböl rakatott egy magas halmot, olly véggel, hogy ha a' Rómaiak a' sántzra ütvén, azt meg-vennék; azon a' halmon teste égettetnékmeg, hogy az ellenségnek vagy életében, vagy halálában tsúfja ne lenne.

K. *Reá ütöttek-é a' Rómaiak Atilla sántzára?*

F. A' vólt ugyan szándéka *Thorismundusnak*, Theodorikus fijának: de e' szándéktöl AEtius, ötet el-fordította, javalván nékie, hogy hamar menne viszsza *Tholosába*, és ülne Attya székébe; mellyet meg-is tselekedett, és Atillát ott hagyta.

K. *Hát Atilla mit tselekedett?*

F. Viszsza indúlt Országa felé, de útjában, sok Városokat fel-prédált, haza érkezvén, seregét új Katonákkal igyekezett helyre állítani.

K. *Mi végre?*

F. Hogy ujabb haddal menjen a' Rómaiak ellen, a' mint hogy mindjárt második esztendöben Olasz-Ország felé indította seregét, és utjában *Aquileja* Várost meg-szállotta.

K. *Meg-vehette-é könnyen ez erös Várost?*

F. Sok ideig ostromlotta haszon nélkül: mert a' Városbéliek vitézül óltalmazták magokat mind fegyverrel, mind hadi-fortélyal, kik-is éjjel sok fa-képeket állítottanak a' köfalakra Katonák helyett, de hamar észre vették a' Hunnusok e' tsalárdságot, látván, hogy a' madarak bátran azokra szállanának.

K. *Mi lett ki-menetele Aquiléja Városának?*

F. Igen siralmas: mert Atilla látván, hogy egy gólya, fijait a' Városból ki-vinné: ezt jó jelnek magyarázta Katonái elött, és azokat ujabb ostromra fel-indította, kik-is a' Városra rohanván, azt meg-vették, abban szörnyü dúlást, öldöklést tettenek, és földig le-rontották.

K. *Hová ment innen Atilla?*

F. Beljebb Olasz Országba, holott-is sok Városokat meg-vett, és néhol kegyelmességének, néhol pedig keménységének mutatta jeleit, mint ezt *Ravenna, Pádva, Mediólánum* és *Mutina* Városok bizonyítják.

K. *Mit tselekedett Ravennával?*

F. Az ott lévö Püspöknek kérésére megkegyelmezett ugyan a' Városnak; de azt kivánta, hogy a' Városnak kapuit hánnyják-le a' földre, mellyeken egész seregével által

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

menjen, és azokat meg-tapodja hatalmának jeléül.

K. *Mit tselekedett Padvában?*

F. A' midön ott mulatna, egykor el-ment az Akadémiába: holott-is egy Marullus nevü Poeta kezdett elötte hizelkedö verseket mondani, és Atillát Isteni magból valónak hirdetni: mellyen fel-indúlván Atilla, parantsolta, hogy azt a' szemtelen Poetát verseivel együtt míndjárt meg-égetnék, ugy mint a' ki nem szégyenlené az halandó embereket az halhatatlan Istenekhez hasonlítani.

K. *Hát ugyan meg-égettetett-é szegény Poeta?*

F. Midön már nyavalyás a' rakás fára felvonattatnék, és a' hohérok tüzzel forognának körülötte; akkor Atilla: Ne bántsátok (ugymond) a' roszsz embert, hogy a' jó Poetákat-is el-ne ijeszszük a' mi méltó ditséretünknek le-irásától.

K. *Hát Médiólánumban mit mivelt?*

F. Meg-látván ott egy képet, mellyre a' Római Imperátoroknak lábaihoz a' Scithák le-borúlva festettenek: Atilla más képet festetett, a' mellyben magát Királyi székben ülve le-rajzóltatta; a' Római Tsászárok' hátaikra pedig teli sákokat iratott, a' mellyekböl lábai eleibe töltenék a' sok pénzt.

K. *Minémü kegyelmet mutatott Modénához?*

F. Meg-látván az ott lévö Püspököt *Geminiánust* a' kö-falon járni, kérdezte töle, Ki lé-

gyen? az, felelte, hogy Isten szolgája: mellyre Atilla: ha te (úgy mond) Isten szolgája vagy, én Atilla Isten ostora vagyok, az háládatlan szolgák pedig méltán ostoroztattnak az Istentöl.

K. *Mit felelt erre a' Kegyes Püspök?*

F. Minden hatalom, (úgy mond) az Istentöl vagyon: ha te Isten ostora vagy, nem állok ellent annak ostorának, jöjj-bé azért a' Városba, és tselekedd azt vélünk, a' mit az Ur néked meg-engedett. Melly kegyes szavain meg-illetödvén Atilla, *Modénának* meg-kegyelmezett, és onnan minden kár-tétel nélkül el-ment.

K. *Hová igyekezett innen menni?*

F. Róma felé, de Leo Pápa egész Papi seregével eleibe menvén, sok ajándékokkal és bölts orátziójával arra vette, hogy onnan Pannónia felé viszsza fordúlna.

K. *Mit szóllott Leo Pápa Atillának?*

F. Rövid, de igen fontos Orátiót mondott elötte, igy szóllván: A' Római Tanáts és Kösség, a' ki régenten, az egész Világnak gyözedelmes Ura vólt, most meg-gyözettetvén, föhajtással kér töled kegyelmet, Atilla, Királyoknak Királya: és tsak azt kivánja töled, hogy gyözd-meg magadat, a' ki mindeneket meggyözhetsz. Érzették a' kevélyek a' te ostorodat; érezzék most a' te elötted esedezök kegyelmességedet: vagy azért, hogy magokat meg-gyözetteknek lenni vallják; vagy hogy önként parantsolatidat tselekedni készek:

K. *Viszsza menetele után mint folytanak Atillának dolgai?*

F. Minden méltósággal, hanem hogy nékie-is végre fejet hajtani kellett a' halálnak, melly életét közel 50. esztendös korában el-vette 454-ben, még pedig lakodalmának idején, a' midön *Hildégundával* a' Frantzia Király leányával menyegzöi pompát tartana, kinek-is teste arany, ezüst, és vas hármas koporsóban tétettvén, nagy pompával *Domb-egyház* mellett, *Tsanád* Vármegyében (mint irják) eltemettetett.

K. *Mi módon hólt-meg?*

F. Sokan úgy irják, hogy éjjel orra-vére eleredett, és attól fuladott-meg, mátkája mellett.

K. *Hány fijai maradtanak?*

F. Három, *Ellák, Dengisits,* és *Irnák. Csaba* pedig és *Aladárius* tsak költemények.

K. *Minémü Ember vólt?*

F. Alatson termetü, széles melyü, apró szemü, ritka szakállú barnás és nagy bátorságú vitéz Fejedelem, a' kihez hasonló abban az idöben a' Barbarusok között nem találtatott.

K. *Mennyire terjedett birodalma?*

F. Tanaistól fogva majd szinte a' Rénus Vizéig, a' kinek mind a' két Tsászár adót fizetett.

K. *Atilla halála után mint fólytanak a' Hunnusoknak dolgaik?*

F. Mindjárt kezdett hatalmok hanyatlani, és kevés idö múlva semmivé lett.

K. *Mi okozta illy hamari romlásokat?*

F. Atilla fijainak egymás ellen való törekedések; mert a' midön kiki uralkodni kivánt, mindnyájan az Országot el-vesztették.

K. *Miképen?*

F. A' meg-hódóltt Fejedelmek látván egyenetlenségeket, tölök el-pártoltanak, és ellenek támadtanak, hogy a' Scithiai jármot nyakokból ki-vethessék.

K. *Ki támadott-fel elsöben ellenek?*

F. *Ardárikus* Gepidáknak Királya, ki-is Atilla fijaival meg-ütközvén, a' Hunnusokat meg-verte, el-ejtvén bennek 30. ezeret; melly hartzon Atillának öregebb fija-is *Ellák* elesett; két fijai pedig a' Pontus tengere mellé szorítattanak.

K. *Mi lett e' györzedelemnek gyümöltse?*

F. Egész Dátziát és Jázigiát a' Gepidák elfoglalták, a' Gothusok Pannoniát, más Nemzetek más Tartományokat.

K. *Hogy szenvedhették ezt Attilának fijai?*

F. Igen nehezen, mellyért-is a' Gothusokra mentenek, de azoktól is Sirmiumnál megverettettenek 455-ben.

K. *E' Hartz után mit miveltenek a' Hunnusok?*

F. Lappangottanak egy darab ideig a' Pontus tengere mellett, és Leó Tsászárhoz követeket küldöttenek a' frigy kötésre: de már szavokra keveset hajtottanak a' Rómaiak.

K. *Próbáltanak-é ez után-is szerentsét?*

F. Mozogtanak, mint lehetett, de kevés elömenetellel: mert mind a' Gothusoktól, mind a' Rómaiaktól meg-verettettenek. *Déngisits*-is meg-ölettetett 469-ben, és feje Konstántzinápolyba vitettvén, közönséges helyén karóra függesztetett.

K. *Ezek után mint lett dolgok a' Hunnusoknak?*

F. Némellyek a' Gepidák, Gothusok és Rómaiak alá adták magokat; nagyobb része pedig Irnákkal a' Tanais vize körül telepedettmeg, és ott sokáig lakozott.

K. *Meddig tartott a' Hunnusoknak birodalmok?*

F. Kezdödött 374-ben Balamber Király alatt; Dengesits alatt 469-ben el-múlt, és igy tartott közel 100. Esztendeig.

II. SZAKASZ.

Az Avaresekröl.

Kérdés.

Kik jöttenek-ki másodszor Dátziába?

F. Az Avaresek, a' kik Volga vizen túl lakoztanak, és a' szomszéd Törököktöl nyomattatván, nap-nyúgot-felé Europába, Khágánus Vezér alatt által költöztenek 550-dik esztendö tájban.

K. *Mit miveltenek elsöben?*

F. A' Tanais vize mellett lakó Hunnusokat, mint régi Attyok-fijait, magok társaságá-

ban vették, és azokkal-is seregeket szaporították.

K. *Mi alkalmatossággal jöttenek Dátziába?*

F. Alboinus, *Longóbárdusok* Királya, ki akkor Pannóniában lakott, hadakozván *Kunimundus* Gepidák' Királyával, az Avareseket hivta segítségül.

K. *El-mentenek-é Alboinusnak hivására?*

F. Jó szivvel, de illy kötés alatt: 1. Hogy a' Longóbárdusok marháiknak tizedét az Áváreseknek adják. 2. Hogy a' nyertt prédának felét és a' Gépidák földét nékeik engedjék.

K. *Mi lett e' kötés után?*

F. A' Gepidáknak romlások: mert a' Szövetségesek a' Gepidákat igen meg-verték, Kunimundust-is Alboinus meg-ölte, és feje-kaponyájából ivó pohárt készített magának. Igy az Avaresek Dátziát el-foglalták, és a' Gépidákat Jobbágyaikká tették 553-*dik* Esztendöben.

K. *Ezen gyözedelem után mit miveltenek az Avár?*

F. Hogy magokat jobban-is meg-erösítsék: *Kandits* nevü Követjeket Justiniánus Tsászárhoz küldötték, ajánlván szolgálatjokat minden ellenségei ellen.

K. *Hogy szóllott Kandits a' Tsászár elött?*

F. Menánder igy irja: Meg-jelent elötted, Tsászár egy igen erös Nemzet, a' ki minden ellenségeidet meg-gyözheti, ha frigyet vetsz véle: de nem akar külömben társad lenni, ha-

nem ha drága ajándékot, esztendönként való adót, és a' lakozásra jó földet adándasz nékie.

K. *Mit felelt e' pompás orátióra a' Tsászár?*

F. Mint hogy már öreg és kedvetlen ember vólt, hogy e' Vad nemzetet fel-ne boszszontsa; kivánságára hajlott, és vele frigyet kötött.

K. *Mint viselték ez után magokat az Avá-resek?*

F. Tsendességben éltenek Justiniánusnak haláláig, melly történt 565-*ben*, és helyében II. Justinus lett Tsászárrá.

K. *Mit tselekedtenek ennek idejében?*

F. Tárgites nevü Követjeket küldötték hozzája, hogy a' rendes adót ö-is adna-meg: de *Justinus*, kéréseket meg-vetette, és öket fegyverrel fenyegette.

K. *Mint szenvedték e' kedvetlen választ?*

F. Igen nehezen, és minden módon kerestenek alkalmatosságot a' boszszú-állásra; mellyre maga Justinus nyitott nékiek ajtót.

K. *Miképen?*

F. Nársétes Fö-Vezérét tisztségétöl megfosztván, Olasz Országból viszsza hivta, és helyében mást állított, melly gyalázaton annyira felindúlt *Nársétes*, hogy a' Longóbárdusokat Pannoniából Olasz Országban hívná, annak el-foglalására.

K. *El-mentenek-é hivatalára a' Longobárdusok?*

F. Ugy vagyon, *Alboinus* K. alatt, és Pannóniát az Avároseknek, mint Barátaiknak en-

gedték. Igy az Aváresek Pannóniában-is magokat meg-erösítették a' Rómaiak ellen 568-*ben.*

K. *Mentenek-é hát valaha ellenek?*

F. Hogy arra szines okot találnának; *Tárgites* Követjek által ollyakat kivántak Justinustól, mellyeket tudtak, hogy nem fogna meg-adni.

K. *Miket kivántanak?*

F. Ezeket I. Hogy Sirmiumot v. a' Szeremi Tartományt adja nékik örökösen. 2. Justiniánus halálától fogva el-mulasztott adót tegye-le, 3. És ö-is ez után esztendönként való adót fizessen.

K. *Bé-tellyesítette-é Justinus kivánságokat?*

F. Nem: mellyért-is nagy haddal által menvén Khagánus az Ister Vizén, a' Tászár földét pusztította, és annak, ellene küldött seregét meg-verte.

K. *Khagánus gyözedelme mire indította a' Tászárt?*

F. Arra, hogy véle frigyet kötne, 80000. arany pénzt igérvén nékie esztendönként 575-*ben.*

K. *Ezek után mi változások történtenek?*

F. Mind Justinus, mind I. Kágánus meghóltanak 578-*ben,* annak helyébe *Tiberius;* ennek pedig, II. Kágánus állott, ki az elsönél ravaszabb vólt.

K.Miben mutatta-ki ravaszságát?

F. Ebben, hogy szines barátságát Tiberiusnak ajánlván, Átsokat kért töle magános szolgálatjara; de azokkal hidat tsináltatott a' Dunán, és azon által menvén, *Sirmiumot* a' Rómaiaktól el-vette 580-*ben.*

K.*Adta-é más jeleit ravaszságának?*

F. Ugy vagyon: mert *Tiberius* 582-*ben* meghalván, és *Mauritzius* ülvén helyében; minden módon keresett alkalmatosságot az azzal való hadakozásra.

K. *Miképen?*

F. Meg-nem elégedvén a' rendes adóval, sok féle ajándékokat kivánt töle boszszontására.

K. *Minémű ajándékokat kivánt?*

F. Elsöben azt kivánta, hogy küldjön néki egy Elefántot, hadd lássa, azt el-vevén, ismét kivánt egy aranyas tzifra ágyat, azt-is megnyervén; újobban azt kivánta töle, hogy a' 80. Ezer arany adóhoz tégyen meg 20. ezeret. E' kivánságát-is a' Tsászár békesség kedvéért bétellyesítvén, ismét 20. ezerrel kivánta szaporíttatni.

K. *Hogy türhette a' Tsászár e' szemtelenséget?*

F. Látván, hogy Kágánus telhetetlenségét, bé-nem töltthetné, kedve ellen-is fegyvert fogott ellene.

K.*Minémü ki-menetellel?*

F. Igen szomorúval: mert Kágánus, ellene menvén, sok Városait meg-vette, földét tüzzel,

vassal, égette, pusztította, és tsak nem Konstántzinápolig vitte prédáló seregét.

K. *Mit mivelt Mauritzius illy szorongattatásiban?*

F. Követeket küldött Kágánhoz nagy ajándékokkal, kérvén tőle békességet: mellyet nagy nehezen meg-nyert ugyan, de úgy, hogy a' 80. ezer arany adót 20. ezerrel kellett pótólni.

K. *Állandó vólt-é ez a békesség?*

F. Nem sokáig tartott söt az után-is nagy ellenkezések vóltanak a' Rómaiak és Avárese k között: mellyek végre végsö veszedelemet okoztanak az egész Tsászári Háznak.

K. *Miképen?*

F. Priskus Római Fö-Vezér Katonáinak gyakorlására a' Duna körül kezdett prédálni, az után, Dunántúl menvén, az Avárese k földére-is bé-tsápott vadászásnak szine alatt.

K. *Mi lett e' szines vadászásból?*

F. Igen nagy vérontás: mert Kágánus ezen meg-haragudván, 598. az Ister Vizén seregével által ment, Dalmátziában 40. Városokat el-pusztított, annak Fö-Városát-is *Bálbát* meg-vette. Az után való Esztendöben, ismét Mésiában bé-ütött és ott *Tomis* nevű erös Várost meg-szállotta.

K. *Minémü emberséget mutatott itt Kágánus?*

F. Husvét tájban lévén az idö, hogy a' Rómaiak tsendesebben ülhetnék-meg Husvét innepét: egynehány napi fegyver meg-szünést

engedett. Söt hallván a' Rómaiaknak szükségét, 40. szekér élést küldött nekiek, hogy jobb kedvel innepelhetnének.

K. *Talám le-is tett ez után az ellenkezésről?*

F. Nem, söt az Innep el-múlván, viszont a' Várost ostromlani kezdette.

K. *Hát Mauritzius miben munkálódott?*

F. Kommentiolus Fö-Hadnagyát nagy sereggel Kágánus ellen küldötte, de szerentsétlenül: mert Kágánus, eleibe menvén, annak nagy részét le-vágta, 12. ezeret el-fogott, az után tovább menvén egész Konstántzinápolig mindeneket rontott, pusztított, és annyira meg-rémítette a' Rómaiakat, hogy a' Várost el-hagyván, Asiában akarnának szaladni.

K. *Végben vitték e' szándékjokat a' Városbéliek?*

F. Nem: mert az Isten Kágánust igen megalázta, táborában nagy dög-halált támasztván: melly miatt sok népe el-veszett, és 7. fijai egy napon meg-hóltanak.

K. *Kétség kivül szarvat emeltek ezen a' Rómaiak?*

F. Még sem bízhattak erejekhez, hanem Követjek által békességet kértenek Kágántól: mellyet sokára meg-nyertenek, de illy kötés alatt, hogy Ister légyen a' Két Nemzetnek határa; e' felett a' rendes adó 20. Ezer arannyal ismét szaporíttasson.

K. *Minémü siralmas dolog történt ez után?*

F. Minek elötte Kágánus haza felé indúlna, kinálta Mauritziust a' rabokkal, hogy

ha személy szerént egy arany pénzt adánd érettek, öket el-botsátja; de a' midön Mauritzius ezt sem igérné meg a' rabokért; legottan Kágánus mind a' 12. Ezer rabokat megölette, és úgy ment viszsza földére.

K. *Mi követte Mauritziust e' nagy hidegségért?*

F. Egész Tsászári Házának veszedelme: mert Katonái töle el-pártolván, *Fokás* nevü Hadnagyot tettek Imperátornak, ki-is a' Városban menvén, Mauritziusnak feleségét és 4. fijait szeme láttára, azután magát-is megölette 602-ben.

K. *Mit mondott ezekre Mauritzius?*

F. Töredelmes szivel tsak e' szókat: Igaz vagy Uram, és igaz a' te itéleted!

K. *Ezek után mit mivelt Kágánus?*

F. Fegyverét a' Lombárdusok ellen fordította, fel-bontván a' velek-tett régi frigyet.

K. *Minémü elö menetellel?*

F. El-indulván Olasz-Ország felé, Gilulfus Foro-juliai Hertzegnek seregét meg-verte, magát-is Gilufust meg-ölte, az után Foro-juliumot meg-szállotta, hogy azt meg-venné.

K. *Meg-vehette-é könnyen ez erös Várost?*

F. Igen hamar, de nem fegyverrel, hanem Romildának Gilulfus feleségének álnokságával, a' ki Kágánusnak azt igérte, hogy ha öteť feleségül el-venné, fel-adná nékie a' Várost.

K. *Reá állott-é Kágánus e' szerentsés Conditzióra?*

F. Tettette ugyan szeretetét, de meg-vévén a' Várost, Rómildát elevenen nyársban vonatta, igy szólván: A' melly Aszszony hazáját elárúlná, illy és nem más társra vólna méltó.

K. *Hát a' Várossal miként bánt?*

F. Igen kegyetlenül: mert a' férjfiakat mind meg-ölette; a' fejér népet és gyermekeket rabságra vitte, kik között vóltanak Romildának-is két szép leányi.

K. *Mit tselekedtenek e' fejedelmi leányok?*

F. A' melly-füzöjök alá senyvett húst tettenek, melynek büdössége miatt az Aváresek tölök távozván, szüzességeket épen meg-tartották.

K. *Mi nevezetes dolgok történtenek ezek után?*

F. Fókás Tsászár meg-ölettetvén, Heráklius ült a' Tsászári székben; az Aváresek-is új Kágánust kezdették tisztelni 610-*dik* Eszt.-ben.

K. *Mint egyezett-meg Herákliussal az Új Kágán?*

F. Szinlette hozzája való barátságát, és azt izente nékie, hogy látogatására, Hérákliában menni kivánna.

K. *Mint vette Heráklius ez izenetet?*

F. Igen nagy örömmel, mellyre nézve nagy pompával, és drága ajándékokkal Hérákliá felé indúlt hogy ott Kágánust szemben tisztelhetné.

K. *Ura lett-é Kágánus parulájának?*

F. Ki-indúlt ugyan ö-is, de álnokságban járt: mert némelly részét seregének elöre küldötte titkon, hogy Herákliusnak háta megé kerülvén, azt bé-keríthetné, és el-foghatná egész pompás seregével.

K. *Elö mehetett-é gonosz szándékában?*

F. Kevés hija vólt: de Heráklius meg-tudván szándékát, paraszt ruhában jó paripán a' Városba szaladott, minden kintsét Tsászári palástjával együtt az Aváreseknek hagyván.

K. *Meg-boszszúlta-é Heráklius e' fortélyt?*

F. Nem lehetett, mert a' Persák ellen hadakozott: söt követeket küldött hozzája, és továbbra-is barátságát kérte, kétszáz ezer aranyat igérvén nékie, tsak tsendességben maradna, mellyet Kágánus fogadott ugyan, de nem tartott-meg tellyes hüséggel.

K. *Miben mutatta-ki hüségtelenségét?*

F. Titkosan meg-egyezett *Kosroessel,* a' Persák' Királyával: hogy mig ö Herákliussal Asiában hadakozna; az alatt Kágánus szállana és venne meg Konstántzinápoly Városát.

K. *Elö mehetett-é titkos szándékában?*

F. A' Várost ugyan meg-szállotta, és azt minden felöl ostromlotta, de semire nem mehetett: söt seregének nagyobb részét el-vesztvén, nagy kárral és gyalázattal kénteleníttetett viszsza menni földére 626-Eszt.

K. *Ezek után mint folytanak az Avárese dolgai?*

F. Kezdett lassanként hanyatlani szerentséjek: mert a' Bulgárok-is *Kubrátus* fejedelem-

mel együtt Heráklius mellé állottanak; a' Horvátok-is Dalmátziát tölök el-vették; a' Tseh és Morvai Tótok-is Garan vizéig a' földet el-foglalták, és igy az Aváreseknek határait igen meg-szorították.

K. *Hát ez után semmi virtust nem mutattak?*

F. Békességben lakoztanak földökön sok esztendeig, mind a' Nagy Károly Tsászár idejéig, a' mellyben kezdették ismét fejeket felemelni, és régi vitézségeket elö venni 782-Esztben.

K. *Mi adott nékiek okot a' fegyver fogásra?*

F. Tassiló Bójároknak Hertzege, feleségének izgatásából Nagy Károly Tsászár ellen támadván, az Avareseket-is társul hivta magához.

K. *El-mentenek-é Tassiló segítségére?*

F. Ugy vagyon: mellyért Károly Tsászárt magok ellen boszszontották, ki-is mind addig hadakozott vélek, mig nem vég-képen megaláztattnának.

K. *Mint folytatta Károly Ts. a' hadakozást?*

F. Egy részröl maga személyében ment nagy haddal ellenek 791-ben, és földjöket egész Rába vizéig el-foglalta: más felöl *Pipinus*, Károly fija, a' Dráva és Száva között lakó Avaresekre ütvén, azokat igen meg-törte. Azután-is több esztendök alatt mind addig fárasztotta öket, mig nem egészen nékie meghodolnának 803-dik Esztendöben.

K. *Minémü kegyelmességet mutatott hozzájok a' Tsászár?*

F. Földeiket továbbra-is birni meg-engedte, Papokat küldött hozzájok, a' kik öket a' Keresztyén Vallásra tanítanák, és meg-térítenék. Kik között igen hires vólt *Ingó* Pap, ki-is a' meg-tértt szegény Aváreseket asztalához ültette, vendégelte, aranyas pohárokból itatta; a' kik pedig még pogányok vóltanak, azoknak, kivül az ajtó elött tálaltatott a' földön.

K. *Lett-é valami haszna e' jó igyekezetnek?*

F. Igen-is: mert nem tsak a' köz rend, hanem magok a' Kágánusok-is több urakkal együtt Keresztyéneké lettenek, és a' Frantzok alatt jobbágyi állapotban éltenek, mignem, az Asiából ki-jött Magyarokkal egybe szövetkezvén, hajdani szabadságokat és ditsőségeket viszsza nyernék.

III. SZAKASZ.

Az Hungárusokról.

Kérdés.

Kik jöttenek-ki harmadszor Magyar Országba?

F. A' Hungarusok vagy Magyarok.

K. *Mitsoda Nemzettöl származtanak?*

F. Ezek-is a' régi Hunnusoktól, kik Törököknek-is neveztettenek.

K. *Honnan vették a' Török nevet?*

F. Nem az Arabsoktól, kiknél a' Török név latrot jelent; hanem, mivel az Altai hegy mellet lakoztanak elsöben, melly hegy sisak for-

mát mutatván, *Turknak*, vagy *Sisaknak* neveztetett: innen, az ott lakó Hunnusokra-is e' név által ment, mint irják a' Khinabéli régi Históríkusok.

K. *Mi ok inditotta öket lakó-földjök elhagyására?*

F. Apokánus nevü Fejedelem el-szakadván a' nap-keleti Hunnusoktól; a' Tanais és Volga között lévö földet el-foglalta, és ott telepedett-meg 585-*ben* egész népével, holott-is lakozott e' nemzet sok ideig.

K. *Hát onnan miért jöttenek közelebb Dátziába?*

F. A' szomszéd *Pátzinátzitákkal* sokat ellenkezvén, végre azoktól meg-nyomattattanak: mellyért-is két részre szakadtanak: egyik része ment nap-kelet felé; más része pedig nap-nyúgot-felé.

K. *A' kik nap-kelet felé mentenek, hol telepedtenek meg elsöben?*

F. Abban a' Tartományban, mellyet ma-is *Turkomanniának* neveznek, a' kiktöl származtanak a' mai hatalmas Törökök.

K. *A' kik nap-nyúgot-felé indúltanak, hól állapodtanak-meg?*

F. Boristenes vizén innen, *Moldávia* és *Dátzia* körül; holott az Aváresekkel egybe kötöttek magokat 862-*ben*.

K. *Ide érkezvén, mit miveltenek elsöben?*

F. Magoknak Fö Vezérül választották *Árpádot*, Almosnak fiját, és a' mellé hat Fö embereket rendeltenek, a' kitöl igazgattatnának.

K. *Kik vóltanak a' Magyaroknak elsö Vezérei?*

F. Hét fö Kapitányok: *Arpád, Gyula, Kúnd, Szabólts, Urs, Leel,* és *Verböltz* mint nevezi Turótzius.

K. *Tsendességben lakhattanak-é Dátziában?*

F. Ott-is háborgatni kezdették öket a' Pátzinátziták, mellyért közelebb az Ister és Tisza felé költöztenek 889-dik Esztendö tájban.

K. *Adták-é hamar itt jelét vitézi vóltoknak?*

F. Igen-is: mert Leo nap-keleti Császár, öket nagy ajándékokkal segítségül hiván, Simon Bulgárok Fejedelme ellen; szép jelét mutatták vitézségeknek.

K. *Miképen?*

F. Által menvén Ister Vizén a' Bulgárok földét pusztították, Simont seregével együtt meg-verték, maga-is Simon alig szaladhatott el *Distra* nevü Városba.

K. *Ki-mutatták-é másutt-is virtusokat?*

F. Ugy vagyon: mert *Arnulfus* Német Császár, hadakozván *Zventibáld* Morvai Fejedelem ellen, a' Magyarokat-is ellene kihivta. Kik-is *Zventibáldot* Országából ki-kergették 892-dik Esztendöben.

K. *Mi lett ki-menetele Tót Zventibáldnak?*

F. Azt irják a' Tseh Historikusok, hogy megúnván e' tündér világot, ment Nyitra mellett egy *Zóber* nevü hegyre, és ott három Remetéket találván, azokkal lakozott, nem-is

hamarébb, hanem tsak halálának oráján jelentette-meg magát, ki légyen.

K. *Mi hasznokra lett e' hadakozás a' Magyaroknak ?*

F. A Garan és Vág között lévö földet ugyan el-foglalták, melly akkor Morvához tartozott: de otthon sokkal nagyobb kárt vallottanak.

K. *Miképen?*

F. Mig másutt más hasznára hadakoztak, addig, Simon, a' Pátzinátzitákkal együtt földökre bé-ütött, és ottan nagy öldöklést-pusztítást tett.

K. *Hü szolgálatjokért mit nyertek Arnulfustól?*

F. Sovány igéreten kivül semmit.

K. *Hát ólly könnyen hagyták el-veszni szolgálatjoknak jutalmát?*

F. Arnulfusnak életében meg-türtették magokat; de annak halála után duplásan-is kitekerték a' Németektöl.

K. *Miképen?*

F. Elsöben *Kárintiába* bé-ütvén, annak nagy részét el-vették. Azután két sereget állítottanak 900-Eszt. egyiket Olasz Országba, másikat Bavariába küldötték, és mindenütt szörnyü öldöklést, pusztítást tettenek, a' Templomokat fel-verték, Püspököket, Papokat, Barátokat minden kegyelem nélkül levágtanak, és 20. Ezer embereket emésztettenek-meg.

K. *Hogy szenvedhették ezeket e' Vitéz Németek?*

F. Igen nehezen: mellyért-is Ludovikus Tsászár, Arnulfus fija, nagy sereget gyüjtvén ellenek, a' Likus vizenél vélek meg-ütközött 901-*ben*, de szörnyü kárával: mert hadának nagyobb részét el-vesztette, ugy hogy a' gyözedelmes Magyarok, hólt testekböl raknának asztalokat, mellyeken vendégeskednének.

K. *Hogy tsendesítette-le ez erös Népet Ludovikus?*

F. A' Tiszteknek sok pénzt adott, esztendönként való adót-is igért, tsak viszsza mennének.

K. *Illy igérettel viszsza mentenek-é?*

F. Nagy nehezen, de 902-*ben* ismét Bavariára ütöttenek; holott-is a' Bavarusoktól meg-verettetvén, *Kusál* nevü Vezéreket-is oda hagyták.

K. *Mi történt ez idöben a' Magyarok között?*

F. Arpád halála, kinek helyében *Zoltán* állott, Hadi Vezérekké pedig választattanak *Dursák* és *Búgát* Fö-Hadnagyok, kik-is Olasz Országba bé-ütvén, Berengáriusnak seregét meg-verték, és attól sok pénzt ki-tekervén, úgy mentenek viszsza földökre.

K. *Mint igyekezett Ludovikus ellenek állani?*

F. Pannóniába küldötte számos népét *Luitpuldus* Vezér alatt 906-*ben*. Kik ellen a' Magyarok fel-kelvén, tüzessen vélek meg-ütköztenek, és három napig tartó hartz után a' Németeket igen meg-verték, *Luitpuldus* Vezért-is meg-ölték, és így egész Pannóniát el-foglalták.

K. *Hadakoztanak-é más felé-is ez idöben?*

F. Ugy vagyon: a' Magyaroknak egyik része *Bulgáriába* ütött, és azt adó fizetövé tette: az után fordult *Morvába,* és azt-is nagy részben el-foglalta.

K. *Illy gyözedelmeik után le-tették-é a' fegyvert?*

F. Semmi képen, söt 908-*ben,* ismét a' Bavarusokat nyaggatták: az után Saxoniába ütöttenek hasonló szerentsével. 909-*ben,* ujobban meghartzoltak a' Németekkel, Frantzokkal Augustánál nagy-gyözedelemmel, mellyböl vett bánatjában *Ludovikus* Tsászár 911-*ben* meg-holt, és *Konrádus* tétetett helyébe Tsászárnak.

K. *Mit mivelt Konradus a' Magyarokkal?*

F. Bavériának óltalmazására *Arnulfust* állította ellenek: ki-is némelly pusztító Magyarokat Német Országban elö-kapván, azokat mind levágta, és tsak harmintzat hagyott közzülök hir-mondónak 913 Eszt.

K. *Kétség kivül alább hagytanak ez után a' Magyarok a' pusztításon?*

F. Söt annál jobban fel-gerjedtenek, és Német Országot, egy más után 3. Esztendeig pusztították, Basileát, Álsátziát, Lotháringiát szörnyüképen dúlták, égették, egész Konradus haláláig, melly történt 918. *Eszt-ben.*

K. *Ki lett Tsászárrá Konradus után?*

F. Henrikus Auceps, vagy Madarász-Henrik.

K. *Mit miveltenek a' Magyarok Henrik alatt?*

F. Rövidségnek okáért summásan elö adom:

924-*ben,* Frankóniában nagy pusztítást tettenek,

925-*ben,* A' Szent-Gallumi Klastromot felverték.

926-*ben,* Saxoniát igen nyomorgatták; többre-is mentek vólna, hanem ha fö Vezéreket (talám *Zóltánt)* szerentséböl el-kapták vólna a' Németek; a' kinek meg-szabadításáért 9. Esztendeig való békességet kötöttek a' Tsászárral.

934-*ben,* A' frigynek ideje el-telvén, ismét Saxoniába mentenek prédálni: de ott Henrik Tsászártól igen meg-verettettenek, 36. ezeren el-esvén a' Magyarok közzül. Szerentsésebbek vóltanak azok, a' kik Olasz-Országra ütöttenek; mert onnan addig ki-nem jöttenek, mignem Húgó Fejedelem 10. véka pénzt adna nékiek.

938-*ben,* viszont Saxoniára rohantanak; de ott ismét meg-nyomattatván, haragjokban 120. Papokat és Apátzákat öltenek-meg egy Városban.

943-*ben,* A' nap-keleti Tsászár ellen indúltanak, ki-is sok pénzen tölök békességet nyervén *Búltsút* és *Gilát,* mint kezeseket Konstántzinápolyban marasztott, kik-is ott Keresztyénekké lettenek.

948-*ben,* Ujobban Olasz-Országra ütöttenek, kiktöl Berengárius tiz véka pénzen vett békességet.

955-*ben* Ottó Tsászár ellen, ki Henrik fija vólt, támadtanak, de attól igen meg-aláztattanak.

K. *Mi ok indította öket Ottó ellen való támadásra?*

F. Luitolfus Ottonak fija, és *Konradus* annak veje Otto ellen támadván, a' Magyarokat-is sok kintsel, ki-hivták, még pedig ólly nagy számmal, hogy azt mernék mondani: Hanem ha vagy a' föld nyelné-el öket; vagy az ég szakadna reájok, külömben senki öket meg-nem győzhetné.

K. *Hová ment elsöben e' számtalan nép?*

F. Konrádus és *Toxus* Vezérek alatt Bavariába, onnan Alsátziába és Lotharingiába, holott-is iszszonyú dúlásokat tévén, viszsza fordúltokban, Augusta névü Várost meg-szállották, hallván, hogy a' Németek minden kintseiket, oda horták, mellyeket magokévá akartak tenni, bátor *Konradus* tölök el-szökvén, a' Tsászárhoz állott.

K. *El-nyerhették-é a' Németek' sok kintseit?*

F. Nagy akadályokra vólt Ottó Tsászár, ki-is egész Német-Országgal a' Magyarok ellen ment, és velek tüzesen meg-hartzólt Augustánál.

K. *Minémü ki-menetellel?*

F. Elsöben ugyan a Magyaroknak szolgált a' szerentse, úgy hogy Ottonak táborát-is felvernék: de a' midön a' prédán mohon kapnak,

Ottó új sereggel rohant rájok, és öket meg-szalasztotta.

K. *El-szaladhattanak-é mind a' veszély alól?*

F. Igen kevesen: mert sokan a' hartzon el-estenek, sokan a' palytákban szaladván meg-égettettenek; sokan a' vizben vesztenek, vagy a' lakosoktól meg-ölettettenek, ugy hogy kevesen mehetnének viszsza földökre.

K. *Kik vesztenek-el e' hartzon a' Vezérek közül?*

F. 1. A' Németek közül a' pártos *Konradus,* Lotharingiai Hertzeg, ki felöl azt költi Turótzius, hogy azt Lehel Kapitány ütötte vólna agyon kürtivel, melly kürtöt még ma-is mutogatnak a' Jász-berényiek.

2. A' Magyaroknak három vezérei (talám *Búltsú, Lehel,* és *Botond)* elevenen el-fogattattván, fel-akasztattanak. *Toxus* Fejedelem kevesed magával nagy nehezen haza verödött, és az után a' Magyarok kezdették a' Keresztyénekhez szelídebbek lenni.

K. *Miben mutatták-ki szelídségeket?*

F. A' Keresztyén rabokkal kegyelmesebben bántanak, meg-engedték, hogy fijaikat meg-kereszteljék 's a' t.

K. *Toxus után ki lett a' Magyarok Fejedelme?*

K. *Geiza,* Toxusnak fija 972-ben. Ki-is sok mester-embereket és Kalmárokat az Országba

hozatván, a' Magyarokat mesterségre és kereskedésre szoktatni igyekezett.

K. *Tetzett-é Ottó Tsászárnak e' jó szándék?*

F. Igen-is: mellyre nézve *Brunó* névü Püspököt hozzája küldötte, a' békességnek megerösítésére.

K. *Mint vette Geiza, Otto Tsászárnak követségét?*

F. Nagy emberséggel, a' mint hogy ö-is emberét a' Tsászárhoz küldötte, és azzal szövetséget kötött.

K. *Mit kivánt föképen Ottó Geizától?*

F. Hogy szabad légyen a' Keresztyén Tanítóknak Magyar Országba menni, és a' Keresztyén Vallást tanítani.

K. *Reá állott-é Geiza e' fontos Conditzióra?*

F. Jó szivvel, söt *Piligrinus* Püspöktöl Tanítókat kért, ki-is sok Papokat küldött a' Magyarokhoz, a' kik által tsak hamar 5000. Magyarok lettek Keresztyénekké.

K. *Hát maga Geiza Keresztyénné lett-é?*

F. Ugy látszik: mert Sárolta feleségétől született fiját Adalbertus Prágai Püspök által megkereszteltette, 983-*ben*, és azt a' Keresztyén Vallásban neveltette.

K. *Mikor hólt-meg e' Jó Fejedelem Geiza?*

F. 997.-*dik* Esztendöben, hagyván maga után István fiját, ki a' Magyaroknak mind Királyok, mind Apostolok vólt.

IV .SZAKASZ.

A Keresztyén Magyar Királyokról.

Kérdés.

Mikor kezdettenek a Magyarok Keresztyén Királyokat tisztelni?

F. Krisztus Urunk születése után Ezeredik Esztendöben, vagy a' XI-*dik* Seculumnak elején.

K. *Hány K. Királyok uralkodtanak mind ez ideig?*

F. Negyven-nyóltz Királyok.

XI. SECULUM.

K. *Hány Királyok vóltanak a' XI .Seculumban?*

F. Kilentz Királyok, illy rendel:
Szent *István*, és *Péter*, kegyetlen *Abával.*
András, Elsö *Béla, Salamon, Geizával,*
Ez után Szent *László* a' Könyves *Kálmánnal*,
Ki kegyetlenül bánt jó Attyafiával.

1. S. STEPHANUS. 1000. An.

SZENT ISTVÁN, Geiza Fejedelemnek Fija, Ezeredik Esztendöben a' Sz. Koronával meg-koronáztattván, lett a' Magyaroknak Elsö Keresztyén Királyok, ki-is ditsöségesen uralkodott 38. Esztendeig. Ez

1. Az egész Magyar Nemzetet Keresztény Vallásra igyekezett térítení; melly végre rendeltt az

Országban Püspököket, fundált templomokat, Klastromokat.

2. Az Országban jó törvényeket szabott, azt Vármegyékre osztotta. Fő-Ispányokat, Itélö-birákat rendelt az igazságnak ki-szolgáltatására.

3. A' Zenebonás *Kúpát* és *Gyulát*, kik a' pogány vallásért ellene támadtanak, meg-győzte. Kupát megölvén, Gyúlát pedig fogságba tévén.

4. Végre *Imre* Hertzeg' jeles fijának halálán igen keseregvén, nyavalyában esett, és meg-hólt 1038-ben.

2. PETRUS Alemannus. 1038.

PÉTER Német Nemzet, Sz. István K. Nénnyének fija, uralkodott két izben 4. Esztendeig. Ez

1. Nagy háládatlanságát mutatta mindjárt *Giselához* Sz. István K. feleségéhez, kit majd minden aszszonyi ékességétül meg-fosztott, és az Országból ki-menni kénszerített, ki-is a' Passáviai Apátzák közzé menvén, ott töltötte szentül életét egész haláláig.

2. A' Magyarokat meg-utálván a' Németekkel barátkozott, azokra bizta a' Várakat, Fö-tiszteket azokból rendelt, és rút fajtalanságra vetemedett.

3. Mellyen a' Magyarok felindulván, *Abát* választották Királyá, *Pétert* pedig az Országból kikergették.

3. ABA. 1041. Anno.

ABA, Sz. István K. Sógora, lett Királyá 1041-ben de tsak három esztendeig uralkodott. Ez

1. Igen Kegyetlen K. vólt, a' Fö-Rendeket karóban vonatta, sőt a' Vallást-is igyekezett meg-változtatni, mellyért a' Magyarok Henrik Tászár segítsége által Pétert viszsza hozták, *Abát* pedig a' hartzon meg-ölték.

2. Viszsza nyervén *Péter* a' koronát, előbbeni kevélységét kezdette újobban követni és az Országot-is halála után *Henrik* Tászárnak igérte. Ezen a' Magyarok meg-búsulván, *Andrást* választották Királyoknak. *Péternek* pedig némelly Magyarok szemeit ki-tólták, melly sebe miatt tsak hamar meg-hólt, és a' Pétsi Templomban el-temettetett.

4. ANDREAS I. 1045.

ANDRÁS Kopasz Lászlónak fija Királyá tétetett 1045-ben, és uralkodott 15. Esztendeig.

1. Ennek idejében némelly Magyarok a' pogány vallás mellett buzogván, a' Templomokat el-rontották, a' Püspököket, Papokat üldözték, azok között Gellért Püspököt Budánál megfogván egy magas hegyröl le-taszították, melly hegy ma-is Sz. Gellért hegyének nevezetik. De András K. e' Zenebonát kemény parantsolat által le-tsendesítette.

2. *Henrik* Tászár pedig hallván Péternek szerentsétlenségét, nagy haddal két izben a' Magyarok ellen jött; de kevés haszonnal: mert András K. egy *Zotmundus* nevü buvárt megfogadott, ki-is a' Dunán álló élés hajóknak fenekeit éjjel meg-furdálván, azokat el-süljesztette, és a' Tászár hadát nagy éhségre jutatta, melly miatt viszsza menni, és a' Magyarokkal meg-békélleni kénszeríttetett 1051-ben.

3. Hogy az Országban halála után semmi, zürzavar ne lenne: hét esztendős fiját *Salamont* meg-koronáztatta, mellyen fel-indulván testvér ötse *Béla*, a Lengyelek segítségével a' Király ellen támadott, és a' Tisza mellet vélo meg-ütközvén, azt meg-verte, melly hartzon *András* K.-is el-esett, vagy meg-fogattatván, bánatjában meg-hólt, és teste, a' *Tiháni* Klastromban, mellyet éltében fundált, el-temettetett 1060. Esztendőben.

5. BELA I. 1060.

BÉLA, András K. testvér ötse, meg-koronáztatott 1060. és királykodott 3. Esztendeig. Ez

1. Hogy az Országot magához édesítse, az adót és vámokat meg-kissebítette, böltsen itélvén, hogy nem szegény ott a' Király, a' hol a' lakosok gazdagok.

2. A' Magyarokat pénz verésre szoktatta, a' roszsz pénz helyében, jó pénzeket veretett, minden el-adó jószágnak rendes árrát szabott, és a' mardosó usorásokat meg-zabolázta.

3. A' Stzithiai Vallásért háborgó parasztságot vitézi által széllyel verte, és tsendesítette.

4. Végre, midön *Demes* nevü helységben gyülést tartana, a' ház reá szakadván meghólt' és a' *Sexardi* templomban, a hol Apátúrságot fundált, el-temettetett, két fiakat hagyván maga után, *Geizát* és *Lászlót*. A' Jobb Királyok közzé számláltatthatnék, hanem ha kegyes Atyjának halálával nyitott vólna magának útat a' Királyságra.

6. SALOMON 1063.

SALAMON, I. András K. fija, III. Henrik Tsászárnak Veje, kezdette uralkodni 1063-ben, és 11. Esztendök alatt sok változásokat szenvedett. Ez

1. Henrik Tsászár segítségével az Országba bé-jövén, ismét meg-koronáztatott. De tsak hamar ellene támadtanak *Geiza* és *László*, Bélának fijai. Kiket a' Fö-rendek úgy tsendesítettenek-le, hogy az Országnak harmad részét Hertzegi titulussal nékiek ajánlanák.

2. Hadakozott a' Hertzegekkel együtt *a' Kúnok* ellen, és azokat Erdélyben igen megverte. Az után fordította fegyverét a' *Bósznia* és *Serviabéliek* ellen, kiktől *Belgrádot* elvette, holott a' Magyarok sok prédát nyervén, annak el-osztásában, a' Király és Hertzegek között nem kis ellenkezés támadott, mellyet a' sugarlók úgy magyaráztak a' Király előtt, mintha nem tisztelnék a' Királyt, és az Országra vágyodnának.

3. Ezen a' Király fel-indulván, meg-akarta öket fogatni: de azok el-szaladtanak, és Morvából nagy sereggel ki-jövén, Vátznál a' Királyal meg-ütköztenek, azt meg-győzték, és *Ovárba* szalasztották.

7. GEIZA I. 1074.

GEIZA, Béla K. öregebbik Fija, uralkodni kezdett 1074-ben, és birta az Országot 3. Esztendeig. Ez

1. Hogy Henrik Tsászárt meg-gátolhassa, a' ki nagy haddal kivánta Salamont az Országban

viszszaállítani; az úton elöre mindent el-pusztított; melly miatt tsak hamar a' Német Táborban nagy éhség, és dög támadott, és Henrik Tsászár visza menni kénszeríttetett.

2. Igy Geiza a' királyságban meg-erősödvén, a' Vátzi Templomot fundálta; azután tsak hamar meghólt 1077-ben, hagyván maga után *Kálmán* és *Almós* fijait.

8. S. LADISLAVS. 1077.

Sz. László, Geizának testvére Királyá lett 1077-ben, és ditséretesen uralkodott 18. Esztendeig.

1. Ez ellen Salamon a' Kúnok és Görögök segítségével ujobban támadott; de László ötet két izben-is meg-verte, és azt mivelte, hogy Salamon az Országtól vég-bútsút vévén, Vándorló és Remete lenne.

2. Elsö István Királyt, Imre fijával együtt, a' R. Pápa által, a Szentek közzé számláltatta.

3. Horvát Országot, holott-is a' *Zagrabiai* Püspökséget fel-állította, M. Országhoz kötötte, 1090-ben, és Almos Hertzegre bizta.

4. Az Országba bé-ütött Kúnokat a' Temes vizénél igen meg-verte: sokat el-fogott, sokat le-vágott, úgy hogy tsak egyet hagyna-meg, a' ki hirt mondhatna otthon a többeknek. A' raboknak úgy ajánlott kegyelmet, ha Kereszténekké lennének. Kiknek maradékai lehettenek a' mai Jászok.

5. Végre, a' midön a' Tsehek ellen készülne, meg-hólt és a' Váradi templomban el-temettetett 1096-ben. Kinek halálát a' Magyarok 3.

Esztendeig gyászolták, és minden hegedülések, tántzolások meg-szüntenek.

9. COLOMANVS. 1096.

KÁLMÁN, I. Geizának öregebbik fija, Pappá rendeltetett vala ugyan László Királytól, mellyért *Könyves Kálmánnak* neveztetett: de ö a' papság elöl Lengyel-Országba szaladott, és onnan hivattatván a' Királyságra 1096, birta az Országot 19. Eszt.

1. Ennek idejében mentenek által M. Országon a' Keresztes Katonák: kik-is mivel általmentekben sok kárt tettenek, a' Király közülök sokat le-vágatott.

2. Minden igaz ok nélkül, a' Russusok ellen ment nagy haddal; de azok éjjel táborára ütvén, azt felverték, seregét el-szélesztették, és magát-is szaladásra indították.

3. Onnan viszsza jövén, a' pártos Horvátokat le-tsendesítette, az adó-fizetést el-engedvén nékiek, és tsak azt kivánván tölök, hogy fegyverrel szolgáljanak az Ország mellett, Dalmátziának-is nagy részét a' Vénétusoktól el-vette.

4. Kivánván fiját a' királyságban bátrabbá tenni, *Almos* testvér ötsét, és annak fiját, *Bélát* meg-fogatván, mind kettönek szemét ki-tolatta, és a' *Demesi* Klastromban rekesztette.

5. Ezek után tsak hamar meg-hólt 1115-ben, hagyván maga után István nevű fiját.

XII. SECULUM.

K. *Hány Királyok uralkodtanak a' XII-dik Sec?*

F. Nyóltz Királyok, illy rendel: *István, Béla, Geiza,* mind második számmal. Majd Harmadik *István,* Második *Lászlóval.* Kit Negyedik *István,* Harmadik *Bélával* 'S *Imrével* követett, Bélának fijával.

10. STFPHANVS II. 1115.

II. ISTVÁN, Kálmán fija kezdett uralkodni 1115-ben, és igazgatta az Országot 17. Esztendeig. Ez

1. Atyának kemény természetét viselte, tsak hamar kegyetlenségre és fajtalanságra vetemedett; mellyért magát gyülölségesé tette.

2. Sokat és sokszor hadakozott a' Venetusokkal Dalmátziáért, úgy a' Görögökkel, Tsehekkel szerencsésen.

3. A Kúnokat Magyar Országba bé-vette Tatarus Vezérekkel együtt, és a Tiszán-túl lévö földnek egy darab részét, lakásul nékiek engedte, honnan eredett a' Nagy Kúnság.

4. Végre, Vér-hasban esvén, Barát ruhában öltözött; de ez ötet a' haláltól meg-nem mentette: mert ugyan tsak meg-hólt mag nélkül 1131-ben.

11. BELA II. Coecus. 1131.

II. Vak BÉLA Almós Hertzegnek fija, fogott a' Királysághoz 1131-ben és uralkodott 10. Esztendeig. Ez

1. Szemeinek el-óltott világát kegyességgel igyekezett ki-pótolni, gyakran énekelvén Sz. Daviddal. Az Ur meg nyitja a' Vakoknak szemeiket.

2. Királyságának elején, Ország-gyülést tartott *Aradon*, holott-is *Ilona* nevü felesége négy fijaival meg-jelenvén, kért a' Magyaroktól boszszú állást azokon, a' kik férje vakságának okai vóltanak. Kinek kérésére fel-indúlván a' Magyarok, ott mindjárt 68. Embereket felkontzoltanak, sokakat tömlötzre hánytanak, vagy az Országból ki-üztenek.

3. Hadakozott *Borikius* ellen, ki magát Kálmán fijának tartotta, és a' Lengyelekkel az Országba bé-ütött: de Béla ötet onnan kihajtotta.

4. Vénségében a' nagy bor-italnak adván magát, vizibetegségben esett, és meg-hólt 1141-ben, hagyván három fiakat, *Geizát, Lászlót,* és *Istvánt.*

12. GEISA II. 1142.

II. GEIZA, Vak Bélának fija, Atyja székében ült 1142-ben, és uralkodott nagy igazsággal 20. Esztendeig. Ez

1. A' Szászokat Erdélyben, bé-hivta, és nagy Privilégiummal meg-ajándékozta, hogy a' Kúnoknak gyakor bé-ütéseket azok által meggátolhatná.

2. Hadakozott Henrik' Ausztriai Márchió ellen a' ki Borikiust kivánta segíteni; kit-is meggyözött, le-vágván seregéből 7. Ezer Németet.

3. Fegyverben keveredett Mánuel' nap-keleti Tsászárral-is, kivel gyakorta meg-ütközött nem igen szerentsésen, és gyakran viszont megbékéllett.

4. Végre sok bajai után meg-hólt 1161-ben, és az Országnak nagy sirásával el-temettetett,

hagyván maga után számos gyermekeket, a' többek között, *Istvánt* és *Bélát.*

13. STEPHANVS III. 1161.

III. ISTVÁN, II. Geizának fija kezdett uralkodni 1161-ben, és igazgatta az Országot 12. Esztendeig. Ez

1. Kivánt vólna békeségben élni, de nem lehetett: mert Mánuel *Lászlót* és *Istvánt,* Vak Belának fijait, az Országba bé-iktatta, és a Magyarokat sok pénz által arra vette, hogy elsöben *László,* az után *István,* a' Királynak otthon nem létében meg-koronáztattnék.

14. LADISLAVS II. 1162.

II. LÁSZLÓ Vak Bélának fija 1162-ben Királyá tétetett; de alig birhatta a' koronát 6. hólnapig: mert hirtelen meg-hólt, és azt másnak engedni kelletett.

15. STEPHANVS IV. 1163.

IV. ISTVÁN, ugyan Vak Bélának fija, a' hamis úton el-nyertt koronát nem birhatta tovább 5. hólnapnál: mert a' Magyarok hamar reá úntanak, és elöbbeni Királyokat viszsza hivták az Országba. 1163-ben.

1. Helyre állván III. István, Mánuel ellen támadott, hogy azt meg-boszszúlná a' mit ellene tselekedett, sok vér ontás után békességre ment a' dolog, István Király-is életének véget vetett 1173-ben, meg-halván mag nélkül.

16. BELA III. 1174.

III. BELA, II. Geizának fija, Királyá tétetett 1174-ben, és jelesen uralkodott 23. Esztendeig. Ez

1. Olly rendet szabott az Országban, hogy ez után az Instánsok ne magok személyekben mennének a' Királyhoz, hanem kivánságokat irásba tévén, adnák, az arra rendeltetett Ministereknek; azok a' Királynak, és úgy vennék a Királytól a' választ.

2. Ugyan ez *Halitziát* kis Russiának Tartományját András fija által Magyar Országhoz kötelezte de azt viszont a' Lengyel K. attól elszakasztotta.

3. László királyt, a' R. Pápa által a' Szentek közzé számláltatta, és Innepet rendelt tiszteletére.

4. Ezek után a' jó Király életét le-tette 1196-ben, maga után hagyván *Imre* és *András* fijait.

17. EMERICVS. 1196.

IMRE, III. Bélának elsö fija, ült a' Királyi székben 1196-ben, és uralkodott 8. Esztendeig. Ez

1. Országlásának kezdetében nagy erőszakot tett a' Vátzi Püspökön, *Boleslauson* valamelly titkos okért. Kit a' templombúl erövel ki vonatott, és minden kintsétöl meg-fosztott; a' kivel az után a' R. Pápának közben vetésére, meg-békéllett.

2. Nem lehetett tsendes békesége *András* ötse miatt, ki a' Királyságra vágyódván,

Báttya ellen támadott, és nagy sereget gyüjtött ellene.

3. A' Király nem fegyverrel, hanem Királyi hatalommal gyözte-meg Ötsét; mert koronás fövel és Királyi ruhában Andrásnak serege közé menvén, Ötsét meg-fogta, kezénél fogva a' táborbúl ki-vitte, és fogságba tétette.

4. A' Királynak ezen nagy bátorságát látván az ellenkezö felek: nagy szeméremmel fegyvereiket lerakták, és lábaihoz borúlván, kegyelmet kértek a' Királytól, mellyet meg-is nyertenek.

5. Ezek után nem sokára nagy betegségbe esvén, *László* fiját Királynak, *András* ötsét annak tutorának rendelte, és *Egerben* meg-hólt, holott-is el-temettetett 1204-ben.

XIII. SECULUM.

K. *Hány Királyok vóltanak a' XIII-dik Seculumban?*

F. Hat Királyok, illy rendel:
Ült Harmadik *László*, Második *Andrással*
A' Királyi székben, 's Negyedik *Bélával*,
Ezt Ötödik *István*, Negyedik *Lászlóval*
A' rendben követte Harmadik *Andrással*.

18. LADISLAVS II. 1204.

III. LÁSZLÓ, Imre Királynak fija, 1204-ben, gyenge korában következett Atya helyében: de 6. hólnap múlva Bétsben, hova ötet Konstantina édes Annya vitte vala a' koronával együtt, meg-hólt.

19. ANDREAS II. 1205.

II. ANDRÁS, III. Bélának fija, László halála után meg-koronáztatott 1205-ben, és birta az Országot 30. Esztendeig. Ez

1. Halitziába menvén, hogy fiját Kálmánt azon Tartománynak Királyává tegye: az idö alatt otthon Getrudis feleségében nagy kárt vallott, kit *Bankó Péter* Bán Ur, kegyetlenül meg-ölt 1213-ben.

2. Mi ok indította Bankót e' gyilkosságra, nem olly bizonyos. *Bonfinius* ezt mondja okának, hogy Getrudis, Atyafiának bujaságára adta vólna-ki Bankónak szép feleségét. *Longinus* pedig okáúl ezt adja: Hogy *Getrudis* a' Királyt a' Magyaroktól el-idegenítvén, a' fötisztségeket maga nemzetségének adatta; mellyen a' Magyarok fel-indúlván, *Bankó* által a' Királynét meg-ölették.

3. Ez után 1217-ben, András Király a' Jérusálemi szent földre ment a' Saracénusok ellen, mellyért Jérusálemi Andrásnak neveztetett; és ott közel két esztendöt el-töltvén, viszsza jött sok sz. Ereklyékkel.

4. Vissza jövetele után a' Nemeseket, és az Erdélyi Szászokat nagy Privilégiumokkal meg-ajándékozta, a' kiknek vitézségeket a' sz. földön tapasztalta.

5. Fijával Bélával sokat ellenkezett, és vénségében *Beatrix* nevü Olasz Aszszonyt vévén feleségül, az után tsak hamar meg-hólt 1235-ben.

20. BELA IV. 1236.

IV. BÉLA, II. András Királynak fija, Atya halála után ült a' Királyi székben 1236-ben, és uralkodott 35. Esztendeig. Ez

1. Keményen kezdett uralkodni. A' kik Atyát ellene támasztották, igen meg-büntette. *Dionysius* Palatinusnak szemeit ki-tolatta, és olly parantsolatot adott-ki, hogy a' Király előtt senki le-ne ülne, az országnak belsö és külsö Föurain kivül.

2. Illy keménységével sok Nemeseket magától el-idegenítvén, Friderikus Austriai Hertzegnek ajánlották az Országot: ki-is 30000. emberrel bé-jött az Országba, de Bélától igen meg-verettetett.

3. Ennek idejében, a' *Kúnok* 40. Ezeren *Kuténus* Vezér alatt a' Tatárok miatt M. Országba jöttenek, és Bélának hüségébe ajánlották magokat. Kiket a' Király örömmel befogadott és azon földre szállított, mellyet kis kúnságnak hivnak, melly az Országnak nagy veszedelmet okozott, ugyan-is

4. A' Tatárok *Battus* Vezér alatt az Országba bé-ütvén 1241-ben, azt szörnyen pusztították. A' Magyarok vélvén, hogy a' Kúnok adták-el az Országot, reájok támadtanak, és öket öldösni kezdették; mellyen a' Kúnok fel-indúlván, a' Tatárokhoz adták magokat, és hasonló öldökléseket tettenek.

5. Béla Király látván e' romlást, kevés számú hadával a' Tatárok ellen ment: de azoktól a' *Sajó* vizénél egész seregével igen megverettetett, maga-is alig futhatott-el Ausztriába. De ott-is szerentsétlen vólt: mert *Friderikus*

ötet meg-fogadta, minden kintsétöl meg-fosztotta, és úgy eresztette-el Dalmátzia felé, hová feleségét és gyermekeit elöre küldötte vala.

6. Ez után a' Tatárok egész két esztendeig az Országban dühösködvén: a' midön már nem vólna semmi, a' mit el-prédálhatnának, önként földökre viszsza mentenek, sok rabokat elsöben táborokban le-vágván.

7. A' Tatárok el-menetelek után, Béla Király viszszajön az Országba, azt tsak nem pusztán találta, mert a' kik meg maradtanak-is, a' nagy éhség miatt meg-hóltanak. Nevelte e' nyomorúságot a' farkasoknak szörnyü dühösségek, mellyek a' böltsökböl-is kivonták a' kis gyermekeket, söt a' fegyveres embereket-is el-szaggatták. Ide járúlt a' Sáskáknak számtalan soksága, mely meg-emésztett minden vetéseket.

8. De mind ennyi itéletek között-is Béla Király magát el-nem hagyta, hanem igyekezett az Országot rendbe venni, az el-széledet népet falukra, Városokra osztván, hogy a' földet mivelnék, és sok gabonát, barmokat szállítván más Tartományokból az Országba.

9. Ezek után Béla Király kivánván boszszúját allani *Friderik* Hertzegen, ellene ment a' Tsehekkel 1245-ben a' kitöl ugyan akkor megverettetett; de második esztendőben a' Kúnokkal ujabb próbát tévén, *Friderik* Hertzeg megölettetett.

10. Ugyan Béla király építtette Buda várát egy hegyen 1254-ben, mellyett új Budának nevezett.

11. Ismét a' Tatárok Magyar Országba béütöttenek 1261-ben. De akkor Béla öket igen

meg-verte, 52000-*et* közülök el-vesztvén, és Táborokat-is fel-prédálván.

12. Illy sok viszontagságai után Béla Király a' Nyúlak szigetében meg-hólt 1270-ben, és Esztergomban teste el-temettetett, hagyván maga után István fiját.

21. STEPHANVS V. 1270.

V. ISTVÁN, IV. Bélának fija, kezdett uralkodni 1270-ben, és birta az Országot 2. Esztendeig. Ez

1. *Ottokarus* Tseh Király ellen hadakozott, de nem nagy elö-menetellel: mert a' midön István Király Morvába pusztítana; más felöl *Ottokarus* a' Dunán Poson alá szállott, és azt több Városokkal együtt meg-vette.

2. *Ersébet* leányát a' Nyúlak Szigetében Apátzává tette, jegy pénzét a' Klastromnak adván. *Mária* leányát pedig Károlnak a Siciliai Királya Fijának ajánlotta feleségül.

3. Végre ö-is rövid életét le-tette 1272-ben, hagyván maga után *László* és *András* Fijait.

22. LADISLAVS IV. 1272.

IV. LÁSZLÓ, V. Istvánnak fija, igen ifjúkorában ült Atya székében 1272-ben, és uralkodott 8. Esztendeig. Ez

1. Rudolf Császár mellé állott *Ottokarus* ellen, a' kit a' Császár a' Magyarok segítségével elsöben ugyan Austriától; az után életétöl-is meg-fosztott. *Lászlót* pedig fijanak fogadván,

szép hirrel és nyereséggel az Országba viszsza botsátott.

2. De László királyságának jó kezdetét, tsak hamar életének rútságával bé-motskolta: mert a' Kúnokkal társalkodott, azokkal vendégeskedett, és a' Kún Aszszonyokkal fajtalankodott, mellyért-is Kún Lászlónak neveztetett.

3. Ennek idejében a' Tatárok ismét bé-jöttenek az Országba, és abból minden marhákat el-hajtottanak, úgy hogy a' lakosok magok húznák barom módjára a' két kerekü szekeret, mellyet *László szekerének* hivtanak.

4. Végre a' midön a' fajtalanságról le-nem tenne, söt a' Kúnoknak feleségeikkel szabadosan viszsza élne: maga sátorában éjjel a' Kúnoktól meg-ölettetett 1290-ben, és teste Tsanadon el-temettetett.

23. ANDREAS III. 1290.

III. ANDRÁS, II. Andrásnak Unokája, Királyá választatott 1290-ben, és birta az Országot 11. Esztendeig. Ez

1. Károlus Martellus ellen hadakozott, a' ki a' R. Pápának engedelméböl az Országot kivánta el-foglalni; de arra nem mehetett hamar meg-halván.

2. Károlnak fiját *Robertust* a' R. Papa Magyar Királyá rendelte, kihez a' Dalmaták-is állottanak, Mellyen András Király igen megszomorodván, bánatjában meg-hólt 1300-dik Esztendőben, a' kiben Szent István Királynak férfiu ága el-fogyott.

XIV. SECVLVM.

K. *Hány Királyok vóltanak a' XIV-dik Seculumban?*

F. Hét Királyok, illy rendel:
Idegen nemzet vólt Lengyel *Venceslaus,*
Kit követett *Otto, Carolus Robertus,*
Majd Nagy *Lajos* Király, *Mária, Carolus,*
'S Máriának férje *Caesar Sigismundus.*

24. VENCESLAVS. 1301.

VENTZEL, a' Tseh és Lengyel Királynak fija meg-koronáztatott 1301. és birta az Országot 4. Esztendeig. Ez

1. Mint hogy a' Pápának akaratja ellen lett Királyá, annak nagy kedvetlenségébe esett: ki-is Követét Magyar Országba küldötte, hogy *Robertust* esmérnék Királyoknak. De a' Magyarok, kiváltt a' Budaiak a' Követ szavára keveset hajtottanak. Mellyért a' Követ a' Budaiakat az Ekklésiából ki-tiltotta, de a' Budaiak ugyan azt tselekedték a' Követtel.

2. Ezt hallván a' R. Pápa, közönséges Bullájában meg-hirdette, hogy mindenek *Car. Robertust* esmérnék Királyoknak: a' kik külömben tselekednének, az Ekklésiából ki-tiltattak lennének.

3. Vévén a' R. Pápának ezen erös parantsolatját, látván azt-is, hogy az igazgatásra alkalmatlan lenne; úgy-mint a' ki már-is a' bornak adta volna magát: sokan Ventzeltöl el-állottanak: mellyért Atya' nagy sereggel Pestre jövén, fiját a' koronával együtt Tseh-Országba

vitte. Ki-is nem sok idö múlva *Olmútzban* egy gyilkos által meg-ölettetett 1306.

25. OTTO. 1304.

OTTO, Bavariai Hertzeg a' Magyaroktól a' R. Pápának ellenére-is Királyá választattván, mulatott az Országban 3. Esztendeig. Ez

1. Ventzeltöl a' Koronát el-kérvén, azzal magát meg-koronáztatta 1305-ben; de azt tsendesen nem birhatta: mert a' R. Pápától Királynak nem esmértetett.

2. Hogy azért a' Magyarokat magához édesítené, fel 's alá járt az Országban koronás fövel: de a' midön az Erdélyi Vajdához Lászlóhoz ment vólna; kinek leányát feleségül jegyzette magának, attól meg-fogadtatott, és mind addig el-nem botsáttatott, mig nem a' koronát viszsza adná, és a' Királyságról le-mondana; mellyet meg-cselekedvén, viszsza ment Bavariába és ott meg-hólt 1312-ben.

26. CAROLVS ROBERTVS. 1308.

I. KÁROL, Martellus Károlnak fija, a' R. Pápának hathatós indításából, Királynak választatott 1308-ben, és 1310-ben meg-koronáztatott; ki-is ditséretesen uralkodott 32. Esztendeig. Ez

1. *Trentsini Mátyás* Grófot, és Palatinust, a' ki Károlyt nem akarta Királynak esmérni, igen meg-alázta, és nagy joszágától meg-fosztotta; mellyet ma-is *Mátyás földének* hivnak.

2. Az után, *Urósius* Servia Király ellen fordította fegyverét, és Sérviát Magyar Országhoz foglalta 1320-ben.

3. Ment az Oláhok Vajdája *Bazarád* ellen-is majd minden igaz ok nélkül 1330. azért-is szerentsétlen vólt; mert az Oláhok egy mélyvölgyben szorították ötet egész seregével, és azt a' hegy tetörül igen vesztegették; maga-is a' Király, egy köz katonájának adván Királyi ruháját, alig szabadulhatott-ki a' veszedelemböl.

4. Haza menvén nagy nehezen *Visegrádra*, nagyobb veszélyben esett: mert a' midön a' Király feleségével és fijaival együtt az asztalnál ülnének; *Félitzianus* nevü udvari szolgája dühös indulattal az egész Királyi Familiát meg-akarta ölni; mellyre ugyan nem mehetett; de a' Királynénak négy ujjait el-vágta, a' Királyt meg-sebesítette, és a' Király fiakat-is meg-ölte vólna, hanem ha a' több udvari Katonák a' lármára bémenvén Felitzianust el-vesztették vólna.

5. Mind ennyi bajai között ebben vigasztaltatott meg, hogy *András* fiját a' Sitziliai; *Lajost* pedig a' Lengyel országi, Király fijának fogadta.

6. Ezek után halálos betegségbe esvén, meghólt 1342-ben, és a' Magyaroknak nagy sirások között a' Fejérvári templomban el-temettetett.

27. LVDOVICVS I. 1342.

I. LAJOS, Károlynak fija, Atya székében ült 1342-ben, és nagy hatalommal uralkodott 40. Esztendeig. Ez

1. A' Zenebonás Szászokat Erdélyben letsendesítette, és *Bazarád* Oláh Vajdát, kitöl 1000. font aranyat nyert, óltalmában vette.

2. Dalmátziának nagy részét a' Vénétusoktól viszsza vévén, az után ment *Neápolisba*, hogy meg-boszszúlaná *András* Ötsének halálát, a' kit némelly fö rendek, *Joanna* feleségének késztére éjjel meg-fúlytottanak. Holott-is Neápolis Országát el-foglalván, a' gyilkosokat méltóképen meg-büntette; de *Joannát*, minthogy el-szaladott, meg-nem kaphatta. 1348.

3. Innen viszsza jövén, 1351-ben, a' Tatárok ellen küldötte *András* nevü fö-Hadnagyát, ki-is a' Tatárokat *Podoliában* el-érvén, annyira meg-rontotta, hogy Katonái az öldöklésben elfáradnának. Nem sok idő múlva 1354-ben maga-is Lajos K. ellenek indúlt: de a' Tatár Kám eleibe menvén, kegyelmet nyert töle, és azt hüsége alá fogadta.

4. Ezek után fordította fegyverét *Bósznia*, *Servia* és *Bulgária* ellen, holott-is sok Városokat meg-vett, és a' Bulgárok Fejedelmét-is elfogadta.

5. Ezek közt *Kasimirus* Lengyel K. mag nélkül meg-halván, 1370-ben; az Ország Lajost tette Királyának, és azt nagy pompával megkoronázta.

6. Illy jeles és több viselt dolgai után, *Mária* leányát, *Sigmond* Hertzegnek el-jegyezvén: Nagy-Szombatban a' világból ki-múlt 1382-ben, és az Országnak nagy sirása között Fejér-V. eltemettetett.

28. MARIA. 1382.

MÁRIA Nagy Lajos K. leánya, Atya érdeméért Királyá tétetett 1382-ben, és maga személyében uralkodott 2. Esztendeig. Ez

1. *Ersébet* Annyával együtt, láttatott elsöben tsendesen uralkodni, mig az Országot a' Királyi Tanáts által igazgatta: de az után *Gara Miklos* Palatinus tanátsán járván, a' midön sok fö embereket fel-boszszontott vólna; sokakat magától tsak hamar el-idegenített.

2. Annakokáért *Palisna, (János, Latzkovits,)* István, *Horvát János,* és egyebek, öszve adván magokat, Máriától el-pártoltanak és a' Zagrabiai Püspök által Kis *Károlyt* Neápolisból a' Királyságra hivták. Ki-is az Országba jövén, meg-koronáztatott 1384-ben, Mária pedig a' koronától meg-fosztattatott.

29. CAROLVS II. Paruus. 1384.

II. KAROLY Apuliának Királya, némelly pártos Magyaroktól Királyá tétettetett, de alig birhatta a' Koronát 3. hólnapig. ugyan-is:

1. Ersébet, Maria K. Annya, *Gara Miklóssal* megegyezvén, *Károlyt* szép szin alatt magához hivatta, holott-is a' midön beszélgetnének *Forgáts Balás* halálos sebet ejtett a' Királynak fején, és illy sebesen a' Visegrádi tömlöcbe tétetett, a' hol nem sokára meg-is hólt.

2. E' szörnyü dolog Máriát, és Ersébetet Garával együtt nagy veszélyben ejtette: mert a' midön egykor Dalmátzia felé utaznának, *Horvát János* számos sereggel reájok ütött, *Forgáts*

Balást, és *Gara Miklóst* több társaival együtt meg-ölte, a Király Aszszonyokat pedig minden kintsektöl meg-fosztván, erös tömlöcbe vettette, holott *Ersébet* tsak hamar meg-hólt, *Mária* pedig majd esztendeig tartattatott fogságban.

30. SIGISMVNDVS. 1387.

SIGMOND, IV. Károl Tsászárnak fija, és Mária Király Aszszonynak férje, nagy sereggel Budára érkezvén, azoktól, a' kik Mária pártyán vóltanak, meg-koronáztatott 1387-ben, és birta az Országot sok viszontakságok között 51. Esztendeig.

1. Ez Mária feleségét a' Venetusok segítségével a' fogságból ki-szabadítván, és magához vévén nagy örömmel; elsöben-is a' pártosokat kezdette üldözni: kik közül némellyeket meg-öletett; némellyeket kegyelmében vett.

2. Ment ez után a' Törökök ellen, és azokkal *Morava* vizinél szerentsésen meg ütközött: de az idö alatt Mária feles. Budán meg-hólt 1392-ben, melly Sigmondnak nagy bánatot, és sok veszélyt szerzett.

3. Felesége halála után ment Tseh Országba Venceslaus Király Bátyjához, kinek az Országot által adta, ha mag nélkül halna-meg; mellyért a' Magyarok Sigmondtól igen el-idegenedtenek. Kiket hatalommal kivánván engedelmességre hajtani, kezdett rajtok kegyetlenkedni, *Kont Istvánt* 32. Nemes Társaival a' Budai piatzon meg-ölette 1393. *Latzkovits Istvánnak,* unokájával együtt, az Ország gyülésén fejét vetette, és testét az ablakon ki-vettette.

4. Az után ment 130. Ezer emberrel *Bajazet* Török Ts. ellen 1396. és *Nikopolist*, meg-szállotta: de itt a' Töröktöl igen meg-verettetett egész táborát el-vesztvén; maga-is nehezen szaladhatott egy kis hajón Konstántinápolyba, a' honnan idövel Magyar Országba viszsza verekedett.

6. Viszsza jövén, a midön Budán mulatna, a' pártosok reája mentenek, meg-fogták és a' *Siklósi* tömlötzbe vetették 1401-ben, de onnan 4. hólnap múlva *Gara* Miklós és János által ki-szabadúlván, Tseh Országba ment, és nagy sereggel viszsza jövén M. Országba, kegyelmet ajánlott mindenkinek, a' kik az engedelmességre hajlanának.

6. Ezek után Sigmond; Tsászárnak választatott az Imperiomtól 1410-ben, és a' Venetusok ellen nagy hadat indított, mellynek folytatására *Lublót*, 13. Városokkal a Lengyeleknek Zálogban vetette, mellyett mind ez ideig a' Lengyelek birnak.

7. Ez alatt tartatott a' Konstantziai Sinodus, holott meg-engedvén égettetni *Hussus* és *Hieronymus* Tseh Professorokat 1415-ben, a' Tseheket magára haragította, kik-is *Ziska* nevü Vezér alatt gyakorta Sigmondal meg-hartzóltanak, és többire győzedelmeskedtenek.

8. Ezen Zenebonák között *Ersébet* leányát adta feleségül *Albert* Austriai Hertzegnek, kit mind a' Magyaroknak, mind a' Tseheknek ajánlván, végre meg-hólt *Morvában*, és Teste Váradon, Mária kedves felesége mellé temettetett. 1437. Esztend. Symboluma vólt: *Sic cedunt munera fatis.*

XV. SECVLVM.

K. *Hány Királyok váltanak a' XV-dik Sec.?*
F. Hat Királyok, illy rendel:
A' Korona szállott *Albertus* Tsászárra,
Az után ötödik 's Hatodik *Lászlóra.*
Majd Mársnak fijara *Corvinus Mátyásra,*
És Hetedik *László Dobsze* Tseh Királyra.

31. ALBERTVS. 1438.

ALBERT, Ausztriai Hertzeg, Sigmond Tsászárnak és Királynak veje, Királyá lett 1438. és birta a' koronát 2. Esztendeig. Ez

1. Egy Esztendöben az Impériumi, Magyar és Tseh Országi koronát ritka szerentsével elnyerte, és nagy reménységet mutatott igazgatása felöl: mert mind a' Lengyeleket, mind a' Hussitákat meg-gyözte, söt Amurátes Török Tsászár ellen-is nagy készülettel igyekezett hadakozni: de szándékát végbe nem vihette, mert Vérhasban esvén, *Neszmély* nevü helységben a' Duna mellett meg-hólt, és Ersébet feleségét terehben hagyta 1439-ben. Symboluma vólt: *Amicus optima vitae possessio.*

32. WLADISLAVS V. 1440.

V. LÁSZLÓ Lengyel nemzet a' Magyaroktól Királyságra hivattatott 1440-ben, és ült 4. Esztendeig.

1. Ennek nagy bajt okozott *Ersébet* Király Aszszony, ki-is férjének halála után tsak hamar Komáromban *László* nevü fiját szülvén, azt 3.

hólnapi korában meg-koronáztatta, és a' koronát Visegrádból el-lopván, fijával együtt Bétsbe ment Friderik Tsászárhoz.

2. De ezen a' Magyarok fel-nem akadtanak, söt *Lászlót* elsöben Budára, azután Fejérvárra vezetvén, Sz. István Király fejében lévő magános koronával megkoronáztak, és az Országot reá bizták.

3. Ersébet Királyi Aszszony ezt hallván, sok Tseheket hivott Magyar Országba *Giskra* nevü Vitéz Vezér alatt, és azok által kivánta igyét óltalmazni; de Ersébet 1442-ben meg-hólt, és a' tusakodást másnak engedte.

4. Ezek közt *Hunyadi János* vitéz Vezér a' Törököket Erdélyben két izben-is meg-verte. Melly jó szerentsén maga-is a Király felindulván 1443. Esz. Hunyadi Jánossal ismét a' Törökök ellen ment, és azokon szerentsésen gyözedelmeskedett, el-vesztvén bennek 30. Ezeret, 4. Ezeret el-fogván.

5. Amurátes látván a' Magyarok' vitézségét, békességet kért a' Királytól, mellyet meg-is nyert, tiz esztendeig tartó frigyet vetvén véle 1444-ben.

6. De László e' kötést Juliánus Kárdinálnak ösztönzésére fel-bontotta, és ujobban ment nagy sereggel *Amurátes* ellen, melly néki nagy veszedelmet okozott: mert *Amurátes* a' Magyarokat *Várnánál* igen meg-verte, a' Királyt-is meg-ölte, és fejét karóba függesztvén, nagy örömmel hordoztatta Táborában. *Hunyadi János* pedig el-szaladott, de útjában *Drakula* Olah Vajdától meg-fogadtatott, és sok igéretek által-is nehezen botsáttatott-el hazájába 1444-ben.

33. LADISLAVS VI. 1452.

V. LÁSZLÓ Albert Király fija, öt Esztendös korában az egész Országtól Királynak lenni esmértetett; de még gyenge lévén az igazgatásra, Hunyadi János rendeltetett az Országnak Gubernátorává. Ki-is

1. Meg-emlékezvén *Drakula* Vajdának nagy embertelenségéről, ellene fordította fegyverét, és azt nem tsak Országából, hanem életétől-is meg-fosztotta.

2. Az után 1448. a'*Rigó* mezején tüzesen megütközött a' Törökökkel, és majd 3. napig hartzólt vélek: de harmad napon a' Magyarok elfáradván, és az Oláhoktól-is el-hagyattatván, a' Törököktöl igen meg-verettettenek. *Hunyadi János* sok veszélyei után Budára viszsza verödött.

3. Ezek után László Király; a' Magyaroknak meg-adattatott, és Budára nagy pompával le-jött 1453. Második Mahumet pedig Konstantzinápolt meg-vette, az után 1456. nagy sereggel *Belgrád* alá ment, hogy azt-is el-foglalná.

4. Ezt hallván László Király Tziliai Gróf Tutorával Budáról Bétsbe viszsza szaladott: de *Hunyadi János* és *Kapistránus* hires Barát a' Magyarokkal és Keresztes Katonákkal nagy bátorsággal a' Törökök ellen mentenek, azokat *Belgrád* alól el-kergették, sokat közzülök megölvén, és minden hadi eszközeiket el-nyervén. Melly hartz után Hunyadi János meg-hólt, kit nem sok idö múlva Kapistránus Barát-is követett.

5. László Király meg-értvén a' gyözedelmet, viszsza jött Magyar Országban a' Tziliai Grófal, és ment *Belgrádnak* szemlélésére: holott-is

Hunyadi Jánosnak fija *László;* ki Belgradnak Praefectusa vólt, Öszve veszvén a' Tziliai Grofal, azt meg-ölte, mellyen a' Király igen meghábórodott, és Buda felé viszsza tért.

6. Útjában, Ersébet Hunyadi Jánosnak özvegye, kegyelmét kért a' Királytól László fijának: mellyet meg-is nyert, és László a' Királyt Budáig el-kisérte: de ott mindjárt meg-fogadtatott, és harmad nap múlva feje vétettetett 26. Esztendös korában, *Mátyás* pedig Bétsbe vitetett fogságba. 1457.

7. Ezek után László Király Bétsbe, és onnan Prágába menvén, házasságra fordította elméjét, és Követjei által a' Frantziai K. leányát Margitot feleségül meg-kérte magának; de jegyesét nem láthatta, mert az idő alatt (mint irják, méreg által) 17. esztendös korában vég bútsút vett e' világtól 1457-ben.

34. MATTHIAS Coruinus. 1458.

MÁTYÁS, Hunyadi János Gubernátornak kissebbik fija, a' Prágai fogságból Királyságra emeltetett 1458, és jelesen uralkodott 32. Esztendeig. Ez

1. Királyságának mindjárt elején három sereget állított, egyiket *Friderik* Tsászár ellen; másikat *Giskra* Tseh Vezér ellen, harmadikat a' *Törökök* ellen, és mindenütt vitézül folytatta dolgait.

2. Viszsza váltotta a' sz. koronát Friderik Tsászártól, adván érette 60000. aranyat.

3. Hadakozott sok izben a' Törökökkel, mind Oláh Országban, mind Boszniában szerentsésen *Jaitzát*-is annak fö Városát meg-vévén. 1463.

4. Fordította fegyverét *Podiebrád György* Tseh Országi Király ellen-is a' R. Pápának izgatásából 1468. és Morvát, Silésiát el-foglalta. Melly miatt György Király nagy bánatjában meg-hólt 1471. Esztendöben, és helyette Tseh Országi K. lett *Wladislaus*, a' Lengyel Országi Királynak fija.

5. Mig Mátyás Király Tseh Ország körül mulatott, addig itthon sokan a' Magyarok közül el-pártoltanak töle, és *Kásimirust* Lengyel Országi Király' fiját hivták a' Királyságra. Ki-is nagy sereggel bé-jött az Országba; de Mátyás Király azt az Országból ki-üzte, sok fö rendeket a' tömlötzbe vettetett, kik között vólt *Vitéz János*-is, Esztergomi Ersek, kit a' Visegrádi fogságban tartott egész haláláig.

6. Ezek után ment Wladislaus és Kasimirus Királyok ellen Silesiába 1474-ben. Kiknek-is számtalan seregét gyakorta való portázással annyira meg erötelenítette; hogy az ellenkezö Királyok kéntelenítettnének véle megbékélleni illy kötés alatt. Hogy Tseh Ország Wladislausé légyen; Morvát és Silesiát birja Mátyás Király haláláig.

7. Onnan viszsza fordulván, *Szabatsot* hadi mesterséggel a' Töröktöl meg-vette, mellyért Sixtus Pápától 93000. aranyakat nyert. 1475-ben.

8. Meg-halván elsö felesége *Katalin* Podiebrád György leánya; a' Neápoli Királynak *Beatrix* nevü leányát vette feleségül 1476.

9. A' Törökök ismét nagy rablást tettenek Erdélyben: de viszsza mentekben *Bátori István* és *Kinisi Pál* ellenek támadván, szörnyen azokat a' *Kenyér Mezön* meg-verték, 30000. levágtanak, és egész táborokat el-nyerték 1479.

10. Friderik Tsászárral-is hasonló szerentsével hadakozott, és Bétset Austriának nagy részével töle diadalmasan el-vette 1485-ben.

11. Végre sok jeles gyözedelmei után Mátyás király Bétsben meg-betegedett, és ugyan ott 47. Esztendös korában meg-hólt 1490-ben. Teste Fejér Váron nagy pompával el-temettetett.

35. WLADISLAVS VII. 1490.

VII. LÁSZLÓ Tseh Országi Király, a' koronát mások felett el-nyerte 1490-ben, és Királykodott 26. Esztendeig. Ez

1. Igen jámbor és együgyü ember vólt, akár mi hirt vittenek néki, azt szokta reá mondani tótul *dobsze* (jól vagyon) mellyért *Dobsze* Lászlónak neveztetett. A' fö rendek-is nem sokat tartván töle, sok törvénytelenségeket tselekedtenek: a' honnan közbeszédben sokan igy panaszkodtanak: *Meg-hólt Mátyás Király, elmúlt az igazság.*

2. Ez alatt *Maxmilian* Frederik Ts. fija, Bétset és Austriát könnyen viszsza vette: az után M. Országban *Sopront, Vasvárt, Fejérvárát* elfoglalta; Budát-is igyekezett magáévá tenni; de Katonái nem akarván néki engedelmeskedni, a' hó pénznek meg-nem adásáért, kelletett viszsza menni.

3. Albert-is a' Király ötse bé-jött az Országba: de ezzel László Király tsak hamar békeségre lépett, 3000. aranyakat és Silésiának némely részét adván nékie.

4. Meg-békélett Maximiliánnal-is 1491-ben, illy kötés alatt: hogy ha a' Király mag nélkül meg-hal; az Ország Máximiliánra száljon.

5. Ennek idejében támadott Magyar Országban a' Keresztes paraszt had, 1514-ben, mellyet a' Magyarok *Kurutzoknak* neveznek. Ezeket *Bakáts Tamás* Esztergomi Érsek a' Török ellen gyüjtötte öszve, adván nékiek Vezéröl *Dósá György* nevü székely embert; a' kik-is a' midön földes Uraiktöl a' szolgálatra erövel-is viszsza vonattatnának; azok ellen támadtanak, az Urakat ölték, pusztították. *Tsáki Jánost*, Tsanádi Püspököt elevenen nyársban vonták, és több kegyetlenségeket-is tselekedtenek. De végre *Zápolya János* Erdélyi Vajda öket Temesvárnál meg-verte, sokakat közzülök el-fogott, és kegyetlen halállal ölettetett meg. E támadásért az Ország gyülésében, igen nagy járom alá vetették a' Nemesek a' parasztokat, melly alatt ma-is nyögnek.

6. Ugyan ennek idejében irta *Verbötzi István* Itélö M. a' Tripártitumot, mellyel ma-is él az Ország.

7. Végre László, hosszas betegeskedése után meg-hólt 1516. Eszt. hagyván maga után *Anna* leányát, és Lajos fiját. Ez egyben szerentsés, hogy az Országból semmit el-nem vesztett.

XVI. SECVLVM.

K. *Hány Királyok vóltanak a' XVI-dik Seculumb?*

F. Öt Királyok, illy rendel:
Birt Második *Lajos* a' szent Koronával,
Ki szerentsétlenül hartzolt Sulimánnal.
Ezt követte *János*, Első *Ferdinándal*,
És *Maximilián*, *Rudolfus* Tsászárral.

36. LVDOVICVS II. 1516.

II. Lajos, László K. fija, ült Atya székében 1516. Eszt. és birta az Országot 10. Esztendeig.

1. Ebben mindenek rend kivül történtenek. Idétlen korában jött e' világra, édes Annya halálával; második esztendös korában meg-koronáztatott 10. Esztendős korában ült a' Királyi székben, 15-ben megházasodott, hamar meg-öszült, és igen ifjú korában vált-meg életétöl.

2. Ennek idejében a' Török Tsászár *Sulimán* nagy haddal jött M. Ország ellen 1521-ben. *Belgrádot, Szabatsot* Serviában meg-vette. Az után 1526-ben, Lajos Királyal és a' Magyarokkal Moháts mezején meg-ütközvén, azokat szörnyen meg-verte. El-estenek e' hartzon, 2. Érsekek, 6. Püspökök, 28. Fö-Urak, és 22. Ezer alsóbb rendü személyek. Maga-is a' Király *Csele* patak nevü sáros vizben lovával együtt el-veszett. Kinek teste az után 2. hólnap múlva találtatott meg, és Fejérváron szomoruan el-temettetett.

3. E' gyözedelem után Sulimán Budára ment, onnan Katonáit minden felé rabolni küldötte, végre számtalan rabokkal viszsza tért Kostántzinápolyba.

37. JOANNES de Zápolya. 1526.

JÁNOS, Szepesi Gróf és Erdélyi Vajda, némelly Uraknak akaratjokból Királyá koronáztatott 1526-dik Esztendöb. ki-is sok változások között 14. Esztendeig uralkodott.

1. Ez, Bátori István Palatinusnak, és több fö-rendeknek nem tetszett; mellyért I. Ferdinándnak, Anna férjének ajánlották az Országot. Ki-is nagy sereggel Budára érkezvén, azt az Országnak nagyobb részével el-foglalta, és magát meg-koronáztatta 1527-ben.

2. János nem bírhatván Ferdinánd' erejével, Lengyel Országba szaladott, és egy *Laski* János nevü fö Lengyelt Sulimánhoz küldött, segítséget kérvén töle, mellyet meg-is nyert. Ugyan-is.

3. Sulimán Tászár sok néppel M. Országba jövén, 1529-ben Búdát el-foglalta: az után ment Béts alá, de mint hogy azt meg-nem vehette; viszsza tért Búdára, azt az Országgal és koronával Jánosnak birni engedte; maga pedig viszsza ment Konstántzinápolyba, számtalan rabokat vivén magával.

4. Ferdinánd, János Királyt Búdábúl ismét igyekezvén ki-hajtani; *Rogendorf* Vezérét Búda alá küldötte szép sereggel: de Jánosnak segítségére jövén a' Belgradi Basa, Rogendorfot a' Város alól el-menni kénszerítette 1530-ben.

5. Meg-únván az ellenkezést a' két Királyok, egy mással meg-békélettenek illy kötés alatt, Váradon 1538. Eszt. 1. Hogy mind ketten a' Királyi nevet viselnék. 2. János halála után az Ország szállana Ferdinándra.

6. Ezek után János feleségül vette magának Isabellát, a' Lengyel Országi Királynak Sigmondnak leányát, kitöl született néki János nevü fija 1540-ben, maga pedig azon Esztendöben meg-hólt, Erdélyben, *Szász-sebes* nevü Városban.

38. FERDINANDVS I. 1540.

I. FERDINÁND, Maximilián Tsászárnak unokája, János halála után magánosan kezdett uralkodni 1540-ben, és birta az Országot 24. Esz.

1. A' kötött szövetség szerént nem foglalhatta-el-mindjárt az Országot: mert *Isabella* azt nem engedte, hanem János fijának által adni kivánta, és Sulimántól óltalmat kért Ferdiánd ellen, Verbötz István követje által.

2. Ferdinánd meg-értvén szándékát Izabellának, Rogendorf Vezérét nagy haddal küldötte Budának meg-vételére 1541-ben: Ki-is erösen ostromlotta ugyan a Várost: de azt meg-nem vehette: mert a' Várbéliek-is vitézül óltalmazták magokat; a Törökök-is oda érkezvén, a' Németeket onnan el-kergették meg-ölvén közülök 20. Ezeret. Ugyan akkor Pestet-is a' Törökök meg-vették és fel-prédálták.

3. Az után tsak hamar Sulimán Tsászár-is Búda alá érkezett, azt el-foglalta, és Isabellát fiával együtt Erdélybe küldötte, fogadván esküvéssel-is, hogy azt idövel viszsza adja Jánosnak. Az ott meg-maradott Magyaroknak pedig *Verbötzi Istvánt* tette Törvény-tévö Birájokká.

4. Ezt Ferdinánd nehezen szenvedvén, ujabb erös hadat küldött a' Törökök ellen Brandenburgiai Joakim Vezér alatt: de itt-is nem szolgált a szerencse nékie: mert Sulimán Tsászárnak jövetelén el-rémülvén a' Németek, Pest alól nem kevés kárral szaladtanak-el. Sulimán pedig *Pétset, Fejérvárt, Esztergomat, Tatát* 's a' t. meg-vette, és úgy ment viszsza nagy dicsöséggel 1543.

5. Látván Ferdinánd, hogy a' Töröknek erejével nem birna, Követje által, 1546. fegyver meg-szünést, kért Sulimántól; mellyet meg-is nyert, de nem sokáig tartott; mert.

6. Ferdinánd titkon meg-egyezvén *Martinusius György* Váradi Püspökkel, az ifjabb János Tutorával Erdélynek el-adásáról: *Kástáldus* Vezérét nagy haddal Erdélybe küldötte, és azt el-foglalta a' koronával együtt 1551-ben. Isabellának igért Száz-ezer aranyat, Silésiában az Oppáviai Hertzegségét, és meg-hólt Férjének egész örökségét Magyar-Országban, János fijának pedig, Joanna nevü kisebbik leányát feleségül, és eképen Erdélyböl Isabellát ki-küldötte.

7. Ezt Sulimán meg-hallván, nagy haraggal Magyar Ország ellen fordította fegyverét. *Ali* Búdai Basa, Szegednél Ferdinánd seregére, ütvén, 6. ezeret le-vágott, a' Várost fel-prédálta, 5000. orrokat és 40. Zászlókat küldött Konstántzinápolyba, győzedelmének jelélül 1552-ben.

8. Más felöl Akmet Basa *Temesvárát*, és egyéb Várakat a' Bánátban meg-vett, az után *Szólnok* Várát is el-foglalván *Eger* alá szállott, de azt meg-nem vehette, mint hogy azt a' Várbéli Katonák Vitézül óltalmazták.

9. Ferdinánd ismét a' békességre forditotta elméjét, és követjei által 8. Esztendeig tartó frigyet kötött Sulimánnal, 30. Ezer aranyat igérvén annak esztendönként. Isabella- is Fiával együtt vissza ment Erdélybe 1556. Eszt. és ugyan ott sok zűr-zavarok között meg-hóit 1559. Eszt.

10. Végre illy sok véres hadakozásai után Ferdinánd Bétsben életét le-tette 1564-ben hagyván maga után 3. Hertzeg fiakat, *Maximiliánt*,

Ferdinándot és *Károlyt*. Symbolum: *Fiat jus titia, aut pereat mundus.*

39. MAXIMILIANVS. 1564.

MAXIMILIÁN Tászár és Király, Ferdinándnak fija, még Atya életében meg-koronáztattván, ült a' Királyi székben 1564-ben, és uralkodott 12. Esztendeig. Ez

1. Igazságot szerető kegyelmes K. volt, és békességben kivánta az Országot tartani; de nem lehetett János Erdélyi Fejedelem miatt; ki bizván a Törökben, *Szatmárt, Hadadot, Várdát* meg-vette, söt *Kassát*-is szorongatta. Melly miatt fel-indúlván a' Király, *Svendi* Generálisa által, *Tokajt, Erdödöt, Nagy-Bányát,* és egyéb Városait Jánosnak meg-vette, seregét-is meg-verte Szatmárnál.

2. Melly dolgon Sulimán meg-haragudván, számtalan néppel Magyar Ország ellen jött 1566, *Gyulát, Jenöt,* és *Sziget* Várát hosszas ostromlás után meg-vette; holott Vitéz Zrini Miklós el-esett; de maga *Sulimán* Tászár-is vér-hasban Sziget alatt meg-hólt, és *Selimus* fija ült helyében, kivel az után 1568. Maximilián 8. Esztendeig tartó békességet kötött.

3. Meg-egyezett Jánossal-is 1570-ben, Erdélyt, és Magyar Országban, *Bihar, Máramaros, Kraszna, Közép Szólnok* Vármegyéket oda engedte. De sokáig e' szerentsével János nem élhetett; mert 1571-ben meg-hólt Sociniána Vallásban, és Bátori István, választatott helyébe.

4. Ezek után Maximilián Tászár-is 1576. életét letette, hagyván maga után 6. Ertzt-Hertzegeket. *Rudolfust, Ernestust, Matthiást,*

Maximiliánust, Albertust, és *Wenceslaust*. Kinek Symboluma vólt: *Deus providebit.*

40. RVDOLPHVS. 576.

RUDOLF, Maximilián Tsászárnak elsö Fija, még Atya életében 1572-ben meg-koronáztatott, és birta az Országot 36. Esztendeig. Ki alatt sok változásokon ment által Magyar és Erdély Országa, a' Töröknek nyughatatlansága miatt; a' többek között.

1. Sinán Basa Magyar Országba jövén, tsak hamar *Veszprimt* és *Palotát* meg-vette 1593. az után való esztendöben *Györt*-is *Pápával* együtt el-foglalta. Kinek kevélységét igen meg-alazta *Bátori Sigmond* Erdélyi Fejed. és *Mihály* Oláh Vajda, három izben meg-vervén annak Seregét a' Dunánál, e' felett *Lippát* és *Jenöt* a' Törököl meg-vévén 1595-ben.

2. Ezt nehezen szenvedvén Mahumet Török Tászár maga személyében Magyar Országba nagy sereggel bé-jött 1596. és *Eger*-Várát meg-vette. Ki ellen Maximilián és Bátori Sigmond menvén, *Keresztes* mellett annak seregét meg-nyomta: de a' midön a' Katonák a' prédán igen kapkodnak; a' reájok viszsza fordúlt Tatároktól meg-verettettenek.

3. Szerentsés vólt Rudolfnak az 1598-dik Eszt. a' mellyben *Svartzenburg*, és *Pálfi Miklós* Vezérek Pétárdával éjjel Nagy-Györnek kapuját fel-vettetvén, a' Várat vissza nyerték, és a' Törököket benne le-vágták. Mellyért Svartzenburgnak a' Tászár 100000. aranyat adott; Pálfi Miklósnak pedig a' Bétsiek egy szép

arany poharat ajándékoztanak, melly ezer aranyat nyomott.

4. Ezek után *Ibráim* Fö-Vezér ismét Magyar Országba jött 1600. és útjában *Babotsát*, az után *Kanisát*-is meg-vette. Ellenben *Mercuriánus* Fö-tiszt, Fejér-Várát 1601-ben el-foglalta, de azt *Hassán* Búdai Basa ismét viszsza nyerte 1602-ben.

5. Nem sok idő múlva 1604-ben. *Botskai István* Rudolf K. ellen támadott, mivel jószágaitól, Barbiánus Kassai Generális által meg-fosztattatott, és a' Török mellé állván, Magyar Országnak felsöbb részét el-foglalta, *Mahumet* Vezér pedig Esztergomot 1605-ben. Ki Botskait Erdélyi fejedelmmé tette, és koronával-is meg-ajándékozta.

6. Ezek után Rudolf békességre ment Botskaival Bétsben 1606-ban, a' mellynek erejével a' Protestáns Vallásnak szabadsága Magyar Országban meg-engedtetett. A' Törökkel-is meg-békéllett, 20. Esztendeig való frigyet kötvén egy mással.

7. Ezek igy meg-lévén, Rudolf még életében által adta Mátyás Öttsének Austriát, Morvát, Magyar Országot a' koronával együtt, mellyel meg-is koronáztatott Posonban 1608-ben. Végre vizi betegségbe esvén, meghólt 1612-ben, és miát hogy felesége soha nem vólt, a' birodalom egészen szállott Mátyás Tsászárra és Királyra. Symbolum. *Omnia ex voluntate Dei.*

XVII. SECVLVM.

K. *Hány Királyok vóltanak a' XVII-dik Sec.?*

F. Öt Királyok, illy rendel:
Mátyás Király után vólt (bár a' sort meghányt)
Második, Harmadik, Negyedik *Ferdinánd,*
És Nagy *Leopoldus;* kinek Magyar kivánd;
Fényljen áldott hire, mig nap fel-virradánd.

41. MATTHIAS II. 1608.

MÁTYÁS Tászár és Király, Rudolfnak testvér ötse, meg-koronáztatott 1608, és uralkodott igen kegyelmesen 10. Esztendeig. Ez

1. Jó rendben vette, és nagy békességben igazgatta az Országot; a' koronát, melly közel 70. Esztendeig másutt tartatott, viszsza hozta az Országba, és Posonban helyheztette; rendes Palatinust tétetett, e' felett az Országnak egyéb szabadságát-is helyre állította.

2. Ennek idejében Bátori Gábor Erdélyi Fejedelem, Nagy-Váradon *Nadányi* és *Szilasi* Nemes emberek által meg-ölettetett, és Betlen Gábor nyerte-el a' Fejedelemséget.

3. Végezetre Mátyás király, minekutánna Ferdinándot Tseh és Magyar Országi Királyságra fel-koronáztatta vólna 1618. az után való esztendőben minden mag nélkül meg-hólt Bétsbe. Kinek Symboluma vólt: *Concordi lumine major.*

42. FERDINANDVS II. 1618.

II. FERDINÁND, I. Ferdinándnak Károl fijától származott Unokája, Királyá tétetett 1618-dik Esztendöben, és uralkodott 19. Esztendeig. Ez

1. Igen nagy-szívü, és vallása mellett buzgó Fejedelem vólt, a' kit semmi szerentsétlenségek-is meg-nem tsüggesztettenek.

2. E' Király helyében a' Tsehek más Királyt tettenek magoknak, a Palatinusi Electort V-dik Friderikust: de nagy károkkal: mert Ferdinánd ellenek fel-kelvén, Maximilianus Bavariai Elector által öket igen meg-verte 1620. Prágát megvette, az új Királyt az Országból ki-kergette és a Tseheket nagyon megzabolázta. Ebböl eredett Német Országban nagy hadakozás, melly közel 30. Esztendeig tartott.

3. Ezzel három izben hadakozott Betlen Gábor, és ugyan három izben békéllett-is meg véle, nyervén a Királytól az Erdélyi Fejedelemségen kivül 7. Vármegyéket Magyar Országban, Silésiában két tartományt, és fejedelmi Titulust a' Római birodalomban.

4. Nem érhette Ferdinánd a' Német Országi véres hadakozásnak végét: mert 1637-ben életét le-tette, e' Symbolum mellett: *Legitime certantibus.* Kit nem sok idő múlva követett Pázmán Péter Kárdinál, Esztergomi tudós Érsek, ki a' Nagy-Szombati Akadémiát fundálta 1635. Eszt.

43. FERDINANDVS III. 1637.

III. FERDINÁND, II. Ferdinándnak fija, még Atya életében Királyá koronáztatott 1625-ben, az Ország igazgatásához fogott 1637-ben, és ditséretesen uralkodott 20. Esztendeig. Ez

1. Az egyenes igazságnak, és a' jó békességnek nagy szeretője vólt; a' honnan, mind az Impériumban, mind Magyar Országban a' Ró-

mai Katholikusok és a' Protestánsok között nagy tsendességet szerzett.

2. Ennek idejében I. Rákótzi György Erd. F. nagy számú haddal ki-jött M. Országba, és annak némely Városait el-foglalta, 1644-ben: de tsakhamar azzal Ferdinánd Király meg-békéllett, és Magyar Országban a' Protestánsoknak 90. templomokat viszsza adattni parantsolt. 1647-ben.

3. Végre Ferdinánd, nagy böltsességgel letsendesítvén a' Német Országi hoszszas hadakozást 1648. életének folyását Bétsben el-végezte 1657-ben. Kinek Symboluma vólt: *Pius Deo, justus populo.*

44. FERDINANDVS IV. 1647.

IV. FERDINÁND Királyá koronáztatott 1647-ben; de még Atya elött meg-halván 1654-ben, az Országnak birására nem juthatott. Symboluma vólt: *Pro Patria mori pulchrum.*

45. LEOPOLDVS. 1657.

LEOPOLDVS, III. Ferdinándnak második fija, Atya életében meg-koronáztatván 1655-ben, az Országnak igazgatásához fogott 1657-ben, és ditsöségesen uralkodott 48. Esztendeig.

1. Ennek idejében II. Rákotzi György nagy haddal Lengyel-Országba ment, a' koronának el-foglalására; de igen szerentsétlenül: mert ott a' Lengyelek és Tatárok tsak nem egész sere-

gét el-vesztették 1657-ben, maga ugyan viszsza jött nagy nehezen, de a' Török Tsászártól, Fejedelemségétöl meg-fosztattatott, és Rédei Ferentz tétettetett helyében.

2. Igyekezett ugyan Rákotzi az Országot viszsza venni; de arra nem mehetett: mert Gyalúnál a' Törökkel meg-ütközvén 1660; halálos sebet vett, melly miatt Váradon meg-hólt. Ali Basa pedig ugyan azon esztendöben Váradot meg-vette.

3. Nem sok idő múlva 1663. Esztend. a' Fö-Vezér számtalan néppel Magyar Országba jött, és *Ujvárt*, más szomszéd Városokkal együtt meg-vette. De a' Király népe 1664-ben *Lévát* és *Nyitrát* a' Töröktöl viszsza nyerte, Sz. *Gothárdnál* pedig Montekukuli G. vezérlése alatt azt igen meg-verte, 12000. Törököt, és 30. Basát el-vesztvén; melly gyözedelem után 20. Esztendeig tartó békesség szereztetett a' két Tsászárok között.

4. De e' kivánt békességgel az Ország sokáig nem élhetett: mert abban sok zürzavarok támadtanak, a' mellyek nagy Uri személyeknek életeket el-óltották, a' Protestánsoknak-is súllyos veszélyt okoztanak, a' melyböl öket kimentette nagy részben a' Királyi kegyelem 1681-ben.

5. Nem nyughatott Tököli Imre-is, hanem a' Király ellen támadott 1677-ben és felsö M. Országban sok Városokat meg-vett, vagy el-pusztított.

6. Ezt követte a' Töröknek M. Országba, és onnan Béts alá való menetele Kára Mustafa Fö-Vezér alatt, ki Bétset meg-szállván 1683. Esztend. azt szörnyüképen ostromlotta. De ott

a' Törököt igen megverték a' Keresztyények, és minden tábori eszközeit töle el-nyerték.

7. E' gyözedelem után mindenütt gyözedelmeskedett Leopoldus fegyvere a' Törökön, és azt Magyar Országnak nagyobb részéböl kihajtotta, Búdát-is töle szerentsésen meg-vette, 1686. Esztendőben. Kinek-is nagy gyözedelmein a' Török Tászár békesség' kérésre hajlott, mellyet meg-is nyert, 25. Esztendeig tartó frigyet kötvén Leópold Tászárral Karlovitsnál 1699. Esztendöben.

8. Ennek idejében támadott-fel Rákotzi Ferentz Bertsényi Miklóssal 1703. és sok pusztításokat kezdett tenni az Országban, de e' szélvészt-is idövel a' Királyi hatalom le-tsendesítette.

9. Végre Leopoldus sok diadalmas hadakozásai után életét el-végezte 1705-ben, és Bétsben el-temettetett. Symboluma vólt: *Consilio et industria.*

XVIII. SECVLVM.

K. *Hány Királyok uralkodtanak a' XVIII-dik Seculumban?*

F. Három Királyok (kikhez adják a' Koronának örökös Fejedelmét II. Jósef Tászárt) illy rendel:

Elsö *Jósef* Tászár Nagy Atyát követte,
Ki az örökös just boldogúl el-nyerte.
És minek utánna életét le-tette,
E' just az Országgal *Károlnak* engedte.
Mostan uralkodik MARIA TRÉSIA,
Kinek JÓSEF Tászár Bölts Hatalmas Fija.

Légyen mind kettönek a' Menny fel-vont ivja,
'S fénylö ditsöséggel Országunkat birja.

46. IOSEPHUS I. 1705.

I. JÓSEF, Leopold' fija, meg-koronáztatott Posonban 1687-ben, az Országnak igazgatásához fogott 1705-ben, és uralkodott 6. Esztendeig. Ez

1. Birodalmának kezdetében azon vólt, hogy a' Magyarokat le-tsendesítse az Angliai és Hollándiai követek által: de a' Magyarok Jósef Királynak kegyelmes igéreteit meg-vetvén, tovább-is folytatták a' hadakozást, nem kevés károkkal: mert Trentsin táján igen meg-verettettenek, G. Heister, és Pálfi János Vezérek által 1708. Eszt.

2. Hadakozott a' Frantzok és Spanyolok ellen, Károl Ötse mellett: ki-is Spanyol Országba bé-ment, hogy azt el-foglalja; de ellene állott V. Filep, Frantzia K. Unokája, melly miatt sok vér-ontások lettenek.

3. Nem sokáig uralkodott Jósef Király; mert 1711-ben meg-hólt férjfiú mag nélkül, és nagy pompával Bétsben el-temettetett. Symb. *Amore et timore.*

47. CAROLVS VI. 1712.

VI. KÁROLY (Tsászári méltóságára nézve) Leópoldusnak második Fija, 1712-ben Posonban meg-koronáztatott, és uralkodott 28. Esztendeig. Ez

1. Spanyol Országból ki-jövén Magyar Országot békességben találta: mert az elött való esztendöben, Pálfi Jánosnak és Károlyi Sándornak serénységek által a' Kurutzok le-tsendesettenek. *Rákótzi Ferentz, Bertsényi,* és egyebek, sok pénzel Lengyel-Országba mentenek; a' többek a' Királynak ajánlott kegyelmessége mellett az Országban meg-maradtanak.

2. Szerentsésen hadakozott a Törökök ellen 1716. Eugenius Vezér alatt Péter-Váránál; holott Eugenius a Törököket igen meg-verte, Fö-Vezérjeket több tisztekkel együtt meg-ölte, és egész tábori eszközöket el-nyerte; az után *Temesvárát, Pántsovát, Palánkát* meg-vette, és ugy ment diadalmasan viszsza Bétsbe.

3. Nem külömben szolgált a' szerentse 1717-ben-is: mert Károl Királynak fegyveres népe Eugenius Vezér alatt *Belgrád* alá szállott, és azt meg-vette, meg-vervén a' Töröknek táborát; az után Orsovát-is nyerte, és a' Török Tsászárt arra indította, hogy Káróltól békességet kérne. Hajlott a' Király a' Török kérésére, és 24. Esztendeig tartó frigyet kötött véle Passarovitsnál, 1718. meg-tartván kezénél, a' mit el-foglalt vala.

4. Ugyan ez a' Bölts Király állította fel-a' Locumtenentiale Consiliumot Posonban, a' Septem Virális, és Királyi Táblákat Pesten; jó rendbe vette úgy a' négy Dikastériumokat az Országnak javára 1723-ben rendelte.

5. Ezek után a' Frantziai Király XV-dik Lajos, a' Spanyollal és Sabaudussal frigyet kötött Károl ellen az Olasz Országi Tartományoknak el-foglalására, 1734-ben, folyt a' hadakozás egy darab ideig a' Confederátusoknak nagy elömenetelekkel. Kikkel Károl meg-bé-

kéllett 1738-ben, Lotháringiát engedte a' Frantznak, helyette vévén *Etruriát*, a' Spanyol Királyi fiának Károlynak *Siciliát*, és a' *Neápolitánumi* Országot.

6. Ezek közt a' Török háborúban-is keveredett 1737-ben, kivánván a' Muszkát segíteni; melly hadakozás 3. Esztendeig tartott, de nem szinte vidám szerentsével: mert Károlnak hada a' Törököktöl megnyomattatván, *Belgrádot*, *Orsovát* Serviának és Valáchiának egy darab részét a' Töröknek kellett engedni 1739-ben.

7. Ezek után Károl Bétsben meg-hólt 1740-ben, kiben az Habsburgumi fiú ágnak vége szakadott. Symbóluma vólt: *Constantia et Fortitudine.*

48. MARIA THERESIA. 1740.

MÁRIA TRÉSIA, Károl Tsászárnak leánya, Atya halála után ült a' Királyi székben 1740-ben, és meg-koronáztattván 1741-ben, nagy böltsességgel fogott az Országnak igazgatásához.

1. Ez ellen mindjárt uralkodásának kezdetében sokan fel-támadtanak, ugy mint, *Prussus*, *Bavarus*, *Saxo*, *Frantzia*, *Spanyol*, és a' *Neápolitánusi* Király, a' kik az Ausztriai birodalomhoz jusokat tartották.

2. Elsöben-is a' *Prussus* Silésiába ment, és annak nagy részét el-foglalta. A' *Bavariai Elector* a' Frantziákkal együtt Ausztriába béütött és annak felsö részét Lintz Városával maga hatalma alá hódoltatta. A' *Saxoniai Elector* pedig Tseh és Morva Országoknak el-foglalásában igyekezett, a' Bavarussal és

Frantzokkal együtt, és tsak hamar Prágát meg-vévén, ott a' Bavariai Elector magát, Tseh Ország Királyának hirdettette 1741-ben, de a' koronázást el-halasztotta.

3. De mind ennyi ellenségei között-is F. M. Therésia magát el-nem hagyta, söt bátor szivel örökségét óltalmazta. A' Prussussal és Saxoniai Electorral tsak hamar 1742-ben meg-békéllett, a' Prussusnak Silésiát, Glátz Tartományjával együtt, Tessin és Tropávián kivül, a' Saxónak pedig Cseh Országnak Saxonia felé való darab szélét engedvén.

4. A' Bavarus ellen G. *Kevenhüllert* küldötte nagy sereggel, ki-is Lintzet felső Ausztriával együtt viszsza nyerte: az után Bavváriába ment, *Monachiumot* Bavváriának nagy részével el-foglalta.

5. Hasonló szerentséje vólt Tseh Országban-is, mert vitéz seregével Prágában a' Frantziákat mind addig szorongatta, mig-nem titkon a' Városból kimennének, és azt F. H. *Lobkovitz* el-foglalná a' Király aszszony számára 1742-ben; holott-is az után való Esztendöben Mária Therésia nagy pompával meg-koronáztatott 1743.

6. Sok ellenkezések után a' tusakodó Fejedelmek, meg-únván a' hadakozást, kivánt békességre léptenek 1748. Esztendöben.

7. Ujabb háborúságot indított ugyan a' Prussiai Király Mária Therésia ellen 1756. Esztend. és közel 6. Esztendeig számtalan népnek veszedelmével hadakozott, de ez-is jó békesség által le-tsendesedett. 1762-ben, és az idötül fogva, Mária Therésia nagy békességben uralkodik.

8. Ugyan Mária Th. Szent István Király kettős keresztes Rendének: a' Királyi udvarnál szolgáló N. Praetoriána Militiának, és a' Bétsi 's Vátzi Theresianum Collegiumoknak fel-állításában: úgy a' Búdai Királyi háznak pompás formára lett meg-építetésében, és egyéb fundátiókban ditsöséges uralkodásának emlékezetét fel-hagyni kivánja. Symbolum *Justitia* et *Clementia.*

IOSEPHVS II.

II. JÓSEF Ertz-Hertzeg, Magyar Országnak örökös Fejedelme, a' F. I. Ferentz Római Tsászárnak, és Mária Thérésiának Fija születtetett 1741-ben. Ki-is Frankfurtumban Római Királynak ditsöségesen fel-koronáztatott. 1764-dik Esztendöben. Kinek Symboluma: *Virtute et Exemplo.* Ez

1770-dik Esztendöben, Magyar Országnak nagyobb részét el-járván, mindenütt példás kegyelmességének jeleit mutatta.

Ergo

Qui *Virtute* suos regit, *Exemploque*
IOSEP*HVS*,
VIVAT, et augustos referat de Marte Triumphos,
Pacatumque regat patriis virtutibus Orbem.
Eius et Imperii nullo sit tempore Finis.

ERDÉLY ORSZÁGNAK
KIS-TÜKÖRE.

I. SZAKASZ.

Erdély-Országnak Földéröl.

1. *Nevei.*

ERDÉLY Ország régenten hivattatott *Közép Dátziának*, mikor azt a' *Dákusok*, *Géták* és *Gothusok* birták: most Nevei ezek.

Erdély: mert erdös hegyekkel van környül [vétettve.

Transilvania: mert Silvánián, Szilágyságontúl [esik.

Siebenbürgen, a' hét Szász Városokról.

2. *Határai.*

Határozza Erdélyt, *Északra* Móldva.

Nap-keletre Moldávia. *Délre* Valachia, Olah orsz.

Nap-nyúgotra Magyar Orsz. Széle, hoszsza kiterjed 30 Mérföldekre, és néminémü sziv formát mutat.

3. *Nevezetesebb folyó Vizei.*

Máros, mellyen hordják a' sót szálakon *Szegedre.*

Ólt, Aluta, Tarkó hegyböl ered Marossal.
Nagy és *kis Szamos,* sok rákkal bövelkedik.
Aranyas, Sebes viz, fövényi között aranyat szednek.
Küküllö, Sebes, Ompoly, Kenyér, Strigy, kissebb vizek.

4. *Földének állása.*

Erdély hegyes völgyes Tartomány, és dombosabb a' szomszéd országoknál: mivel minden vizek innen ki-folynak; másunnan pedig semmi vizet bé-nem vészen.

5. *Földének minémüsége.*

Erdély igen áldott kis ország, melly a' természetnek majd minden javaival bövelkedik, és Magyar Országnak Kints-tartó Háza. Ugyan-is:

Gazdag Erdély Ország vadas Erdejével,
Arany, ezüst, vas, réz, 's egyéb Értz nemével,
Só, búza, bor, kender, méz elégségével,
Mind halak' mind barmok' tellyes bövségével.

6. *Lakosai.*

Erdélynek fö Lakosai, *Magyarok, Székelyek,* és *Szászok,* kik közzé egyelettenek, *Oláhok, Oroszok, Örmények, Bolgárok, Görögök, 'Sidók* és *Tzigányok.*

1. A' *Magyarok*' egy eredetüek és hajlandóságúak a' Magyar Ország-béliekkel, Barátságosok, vendégeskedök, pompások.

2. A *Székelyek*, *Siculi*, a' régi Magyaroktól származtanak. Az Ország' határát a' Kúnok és Tatárok ellen bizonyos szék-helyekben örzötték, a' honnan *Szék-helyeseknek*, avagy *Székelyeknek* neveztettek. Jó Katonák, a' Lovasokat *Ló-fö-székelyeknek*, *Primipilos*, a' Gyalogokat *Darabantoknak*, *Pixidarios*, hívják. Régenten szép szabadsággal birtanak, de már a' mellöl igen el-estenek.

3. A *Szászok*, *Saxones*, Német Nemzet, Saxoniából valók kiket II. Geiza K. hivott-ki Erdélybe a' Mesterségeknek nagyobb folytatására 1145. Eszt. tájban. Igen munkás, mértékletes és tisztes emberek.

4. Az *Oláhok*, *Valachi*, Olasz nemzet, a' régi Rómaiaknak maradványi, a' honnan magokat ma-is *Rumunyoknak*, azaz, Rómaiaknak nevezik. *Valachusoknak* pedig a' *Vlak*, tót szótúl, melly olaszt tészen. Többnyiré jobbágyok, és mérges, emberek.

5. Az *Oroszok*, *Rutheni*. Lengyel Russiából szakadtanak Magyar és Erdély Országban. Igen paraszt, tudatlan, szegény nemzet.

6. Az *Örmények* *Armeni*, Arméniából valók, kik a Persáktól és Törököktől nyomattatván, Krim ország felé, onnan Móldvában és Erdélyben bújdostanak. Nagy kereskedö kalmár emberek.

7. A' Bolgárok, Bulgáriából jöttenek Erdélybe, és meg-ülték Brassónak egyik Hóstatját, melly ma-is *Bolgár-szegnek* hivattatik.

ERDÉLY ORSZÁGI
UJ TÁBLA
VII MAGYAR VARMEGYÉKRE
VII OREG és V. FIU SZÉKELYSÉGEKRE
VII SZÁSZ V. NÉMET SZÉKEKRE
I. SZÁSZ és I. MAGYAR FÖ DISTRICT
FELOSZTATVA.
MÉRÖ ÖLDEKNEK MÉRTÉKE
Magyar Mér Földek k.
Német Mér - Földek
ÉSZAK
DÉL
KELET
NAP-
NYUGOT
NAP-
BESZTERTZE
KOLOSVAR
TORDA
MAROS SZEK
UDVARHELY
FEJÉRVÁR
KÜKÜLLÖVÁRME.
ARANYAS
MEGYE
MEDGYES SZÉK
SZEKÁS VÁR SZÉK
KEZDI
KIHALOM
UNGVASINK
SZÉK
SZÉK
SZÉ

8. A' *Görögök* és *Sidók* kereskedés kedvéért származtanak Erdélyben.

9. A' *Tzigányok, Zingari,* vagy *Singara* nevű Mésopotámiai Városból; vagy *Cirkassia* Tatár országi Tartományból szálankóztanak az Európai földekre 1417. Eszt. táján. Szemtelen, varásló, tolvaj bujdosó nemzet.

7. *Fel-osztása.*

Erdély ország a' három fö Nemzetekre nézve, három Részekre osztattatik.
A' *Magyarok,* VII. Vármegyéket birnak.
A' *Székelyek,* VII. fö-székeket, és 5 fiú-széket.
A' *Szászok,* VII. fö-székeket, és 5 fiú-széket.

8. *A' Magyarok VII. Vármegyei.*

A' Magyarok' VII. Vármegyei, Erdélynek Nap-nyúgot és Dél felöl való részén feküsznek illy rendel.

1. Belső Szolnok	Várm.	5. Küküllö	Várm.
2. Doboka	Várm.	6. Fejér	Várm.
3. Kolos	Várm.	7. Hunyad.	Vármeg.
4. Torda	Várm.		

I. BELSÖ SZÓLNOK-Vármegye.

Szomszéd Belső Szólnok, Meszes-Hegy allyával,
'S mind a' két Szamosnak újúl folyásával.
Hol *Dés, Szamos-uj-vár* népes vásárjával,
Szent-benedek, Káplán, Betlen szép várával.

Dés régi Város, só-bányájáról hires.
Szamos-új-vár, nagy Vásárú hely, sok örmények lakják.
Szent-benedek. Jeles vára Gr. Kornis familiának.
Káplán, Gróf Hallér Kastéllyját mutatja.
Betlen, Betlen Gróf tornyos várával ékeskedik.

II. DOBOKA Vármegye.

Doboka Vármegye néz Szamos vizére.
Hol mehetz, ha tetszik, *Szent-mihály-telkére,*
Onnan *Dobokára,* kis Szamos mentére,
És *Apafalvának* kövér mezejére.

Szent mihály-telke Torma familiát uralja.
Doboka, középszerü Város Kis Szamos mellett.
Apafalváról neveztettek az Apafi Fejedelmek.

III. KOLOS Vármegye.

Kolos-Vármegyében találod *Bontzidát,*
Úgy *Kolosvárt,* mellynek Szamos mossa falát.
Monostort, Kolossal, Búzát, Gyalu várát,
'S kettös Kastélyokkal ékes *Szamos-falvát.*

Bontzida kies helyen épült Vár, a' szölös hegyek között.
Kolosvár kerített Magyar Város, a' Jésuiták Akademiájáról, Reform. és Socin. collegiumiról nevezetes.
Monostor vólt elsö szállások a' T. Jésuitáknak.
Kolos mezö Város, só-kútakkal bövelkedik.
Búza, várát a' Csákiak; *Gyalut* a' Bánfiak birják.
Szamos falva, Kornis, és Mikola Kastélyaival ékes.

IV. TORDA Vármegye.

Torda Vármegyének *Torda* Város feje,
Hol *Disznájo, Régen, Véts, Görgény* teteje.
Itt van *Szent-ivány*-is, Vajdák' kies helye,
'S vas-bányáról hires *Teplitza* ferdeje.

Torda, népes város, sóval bövelkedik.
Disznájot Kún famil. *Vétset* Kemény fam. birja.
Régen dombos helyen épült szép város.
Görgény, régen erös vár, most romlását siratja.
Vajda szent-ivány, mulató helyek az Erdélyi Vajdáknak.
Teplitza, vas-bányáról, meleg fördörül hires.

V. KÜKÜLLÖ Vármegye.

Küküllö Vármegyét Küküllö ásztatja.
Küküllövár, Radnót itt várát mutatja.
Bonyhát, Ebesfalvát lábad el-járhatja,
Szent-miklós-várát-is szemed meg-láthatja.

Küküllö-vár, Radnót, tornyos épületü várak.
Bonyha, Sz. Miklós. Betlen fam. szép Kastéllyai.
Ebbes-falváról emeltetett Apafi a' fejedelemségre.

VI. FEJÉR Vármegye.

Fejér Vármegye néz Gyúla-Fejér-várra,
Hol *Enyed, Borberek, Alvintz, Balás-falva,*
Torotzkó, Zalatna, hires *Abrug-bánya,*
Szent-Király, Homorod, Brad, Tövis, Tót-fálva.

Gyúla-fejér-vár, most *Károly Vára*, a' régi Fejedelmek' lakó helye, ma az Erdélyi P. Püspök Residentiája.

Nagy *Enyed,* szép város, a' Ref. Collégiumnak helye.
Borberek hegyen épült Vár. *Alvintz* el-pusztúlt.
Balás falva Oláh falu, az Oláh Püspök lakó helye.
Torotzkó, vas és ezüst bányáiról nevezetes
Zalakna, Abrug-bánya a' Bánya Városoknak feje.
Szent király Bánfi Kast. ékes. *Tót-falu* rongyos vár.
Homorod sóval, *Brád* lakosokkal bövelkedik.
Tövisen a' Paulinusoknak szép Klastromjok vagyon.

VII. HUNYAD Vármegye.

Vég Hunyad Vármegye Dél felé tétetett,
Hol *Hunyad, Aranyvár, Rápót* építetett,
Illye, Déva, Dobra mind ide helyhetett,
Vas-kapun a' Török gyakran meg-veretett.

Hunyad, Hunyadi János Gubernátor' régi Vára.
Aranyvár, Illye, Dobra jeles eröségek.
Rápót savanyú vizzel kedveskedik. Kaszoni Fam-jé.
Déva kerített népes Város, itt vólt *Decidáva,* és ehez közel *Sarmizagethusa* Decebalus Városa.
Vas-kapú, szoros bé-'s ki-járás a' hegyek között.

9. *A' Székelyek VII. fö-Székei.*

A' Székelyek VII. fö-Székei, és Fiókjai nagy részben Északra és Nap-keletre feküsznek illy rendel:

1. Csik-szék.
2. Kezdi-szék.
3. Orbai-szék.
4. Sepsi-szék.
5. Udvarhely-szék.
6. Maros-szék.
7. Aranyos-szék.

I. CSIK-SZÉK, *Gyergyó, Kaszon* székekkel.

Csik-szék, Gyergyó, Kaszon vagyon, észak táján,
Ama hires *Tarkó* 's *Gimes* hegynek allyán,
Itt *Somlyó, Csik-szerda,* menj túl *Mikó várán,*
Majd éred *Szentmiklóst,* 's nyughatsz *Oláfalván.*

Somlyó népes hely, szép Pápista oskolával.
Csik-szerda fö Város Csikban, nagy Vásárú hely.
Mikó vár magas Sántzokkal meg-erösíttetett.
Sz-miklós Gyergyó széknek fö Városa.
Gimes hegyen sólyom madarak, erdéi bikák teremnek.

II. KEZDI SZÉK.

Kezdi széket keresd Nap-kelete felül,
Hól *Kezdi-Vásárhely* az Ólt vize körül.
Kezdi Szent-Lélek vár magas kö-sziklán ül,
Dalnok, Maxa, Beretzk, helyheztetett szélül.

Kezdi-vásárhely fö Város, a' gyülésnek helye.
Dálnok, Maxa, Bálványos közép szerü helyek.
Beretzknél lehet által menni az Ojtós szorosságán.

III. ORBAI SZÉK.

Hegyes Orbai-Szék határos Móldával.
Hol *Zábola* fénylik magas kö-várával,
Itt van *Kovászna*-is meleg forrásával,
Zágon után *Papóltz* sok számú vadával.

Zábola mellett lévö hegyek termö sót adnak.
Kovászna hasznos meleg ferdelyéröl hires.
Zágon és *Papóltz* népes helységek.

IV. SZEPSI SZÉK.

Nap keletre hajlik Szepsi-szék határa,
Hól helyhetett *Szent-György* Ólt vizé partyára,
Körös-patak, Uzon, Ajta, Miklósvára,
Innen mehetsz *Gidó-Illye-Bik-falvára.*

Szent györgy, Uzon, Bik-falva jó helységek.
Körös patak, Miklós vár nagy mesterségü várak.
Ez egy folyásban lévő székek *Három székneк* (Trisedes) neveztettnek.

V. UDVARHELY SZÉK.

Udvarhely Szék vagyon Küküllö mentében.
Hol *Almás, Udvarhely* egymás vidékében,
Gyagy, Bardótz, Keresztúr, hegyek környékében.
Termeszt sok vadakat makkos erdélyében.

Almásnál, a' Kriptákba tsepegö viz kövé válik.
Udvarhelyen lakik a' Székelyeknek fö Kapitánjok.
Gyagyon sok góbé golyvás emberek laknak.
Keresztúr, Bardotz, heggyel, sóval bövelkedik.

VI. MAROS SZÉK.

Maros vize mossa Maros Szék határát,
Itt találod *Szent-Pál, Szent-Demeter* várát,
Maros vásárhelyen nézd Pallás óltárát,
S' annak halmon épült mesterséges várát.

Szentpál várát, Rédli, *Sz. Demetert* Gyulafi fam. birja.
Maros vásárhély, hegyen épültt várával, a' Jés. és Reformátusok szép oskoláival ékeskedik.

VII. ARANYAS SZÉK.

Szomszéd Aranyas Szék Torda Vármegyé-
vel,
Hol *Kotsárd, Várfalva* Kastéllyos helyével,
Bagyon után *Fel-vintz* nagy számú népével,
'S a' *Keresztes mezö* sok búza kévével.

Várfalva Báro Jósika Kastéllyával ékes.
Kotsárd, Bagyon, Fel-vintz népes Városok.
Keresztes mezö a' sok kereszt búzától vészi nevét.

10. *A' Szászoknak VII. fö Székei.*

A' Szászoknak földe VII. fö Székekre és két Districtusokra osztattatik illy rendel:

1. Szeben-Szék.
2. Medgyes-Szék.
3. Szász-sebes-Szék.
4. Szász-város-Szék.
5. Kö-halom-Szék.
6. Szeges-vár Szék.
7. Nagy-sink Szék.
8. Brassai v. Bartzai Distr.
9. Bestertzei Districtus.

A' Szászoknak nemesebb Városai ezek.

Brassó, Szeben, Medjes, Nagysink, Besztertze, Szeges vár.

Köhalom, Ujegyház, Szász város, Rudna, Viz akna,

Szász sebes, és *Szerda, Berthalma, Szelistia, Talmáts.*

Brassó, Corona, Kir. Város, a Bartzaságnak feje.

Szeben, (Cibinum, Hermanstadt) Királyi fö Város, a' Guberniumnak, Generálisnak, és Ország-gyülésének helye.

Ide közel vagyon a' *Veres-torony,* erös vár a' szoros útnál.

Medgyes, Media. Kir. Város, nagy halmon épültt templomával.

Nagy sink, formás Szász városotska.

Bestertze, Bistricia K. város, a' Bistritz vize mellett.

Szegesvár, Schesburg. K. Város, hegyen épültt várral.

Kö-halom. Reps. módosan épültt szép város, magas várával.

Ujegyház szabad Város, az Ujegyházi fiú szeknek feje.

Szász-város, Bros K. Város a' Maros mellett. Ehez közel vagyon a' *Kenyér mezö,* a' kenyér viz mentében.

Rudna, közel Bestertzéhez, értz Bánya Város.

Vizakna, közel Szebenhez, só bányával bövelkedik.

Szász-sebes, Müllenbach, K. Város, kies lakóhely.

Szerdahely, Raismark, fiú széknek fejé.

Berthalom, hegyen épültt templomával, a' Szász Püspök székével, és szép szölejével nevezetes.

Szelist és *Talmáts* egyben köttetett fiú székek.

11. *Fogaras Földe.*

Ólt vizére hajol Fogaras vidéke,
Oláhsággal tellyes többnyire környéke,
Itt épültt *Fogaras* Oláh Püspök széke,
Seppedékes motsár várának melyéke.

Fogaras földe, fejedelemi magános jószág, hol *Fogaras* nepes Város erös Várával, az Unitus Oláh Püspök lakó-helye. Jó kenyerével kérkedik.

Porumbák, itt szép üveg készitö kementzék vagynak.

II. SZAKASZ.

Erdélynek Polgári állapotjáról.

§. 1.

ERDÉLY ORSZÁG Polgári állapotjára nézvé két rendből áll, a' *Fejedelemböl*, és az *Ország' Tagjaiból.*

§. 2. Mostani Fejedelme, F. *Mária Therésia*, Magyar és Cseh Országoknak örökös Király Aszszonya, a' ki az Erdélyi Fejedelemséget-is örökös jussal birja 1740. Esztendötül fogva, és azt Hiv Tisztei által igazgatja.

§. 3. Az Országnak Tagjai, Nemzetségekre nézve, *Magyarok*, *Székelyek* és *Szászok*. Val-

lásokra nézve, *Catholikusok, Reformátusok, Evangelikusok* és *Unitáriusok.* Rangjokra nézve pedig, *Papok, Mágnások, Köz Nemesek,* és *Királyi Polgárok,* kik a' tisztes Szászok.

§. 4. Az Országnak dolgai a' Fejedelemnek hatalmából igazgattatnak. I. Az Ország-Gyülésén. II. Az Erdélyi Cancellárián. III. A' Guberniumon. IV. A' Királyi Kamorán. V. A' Királyi Táblán. VI. A' Vármegyéknek Táblájin. VII. A' Székelyeknek és VIII. A' Szászoknak székein.

§. 5. *Az Ország Gyülése* Szebenben szokott lenni a' Három fö Nátiókból, melly-is *Felsö* és *Alsó* Táblákra osztattatik. *A' Felsö Táblán* ül a' Gubernium a' Praelátusokkal, Grófokkal és Bárókkal. Az *Alsó Táblán,* a' Királyi Tábla, a' Magyar Vármegyéknek, a' Székelyeknek és Szászoknak követei. *Mind a' két* Táblának Feje a' Királyi Commissarius, a' ki a' Királynak Propósitióit az Ország eleibe terjeszti.

§. 6. *Az Erdélyi Cancellaria* Bétsben vagyon, és a' Királynak Parantsolatit irásban küldi az országnak.

§. 7. *A' Fels. Gubernium* az országnak dolgait Szebenben folytatja, mellynek Praesese a' Gubernátor, a' Tanátsos Urak pedig a' Három Nátiókból választatott XII. Uri személyek.

§. 8. *A' Királyi Kamora* kettö: A' *Szebeni,* és az *Abrugbányai:* Ez a' Bányai; ama pedig az országnak egyéb jövedelmire visel gondot.

§. 9. A' *Királyi Tábla* az Országnak fö Törvény széke, melly egy Praesesböl, Itélö Birákból és Assessorokból áll, a' mellyröl mind az által lehet a' Guberniumhoz, és onnan a' Királyi Udvarhoz folyamodni.

§. 10. *A' Magyar VII. Vármegyék* ugyan annyi Táblák által igazgattatnak, mellyeknek itélö Birái a' Fö Ispány, Vice Ispány, Szolga-birák, Notáriusok és Nemes Assessorok. Holott-is a' causák elsöben a' Szolgabirák eleiben vitettetnek, onnan a' Vármegye Gyülésére, végre pedig a' Királyi Táblára.

§. 11. *A' Székely Nemzet* a' mint VII. székekre osztattatott, úgy minden széknek vagyon különös Magistrátusa, ezen 7. Magistrátusnak egy fö Királyi Birája, ki a' Fejedelémtöl rendeltetik, és annak nevében itéli a' Székelyeket. Itt a' per elsöben a' Királyi Vitzé-biró eleiben; onnan a' Királyi Fö-Biróhoz, utóljára a' Királyi Táblára szokott vitettetni.

§. 12. A' Szász Nemzet VII. Fö székekre és 2. Districtusokra fel-osztattatván, mindenik különös Magistrátus alatt vagyon. Az egész szász Universitásnak pedig a' Fejedelem rendel egy fö Királyi Birót, ki Szebenben lakik, és Esztendönként ott Katalin nap tájban közönséges Gyülést tart, a' hová vitettetnek az appellált causák a' Városi Tanáts' törvény székéröl.

§. 13. Egy fö Papi Szék vagyon Erdélyben, mellynek Feje az Erdélyi Catholikus Deák

Püspök. Ez itéli-meg Káptalanjával együtt a' szent székre tartozó dolgokat, a' honnan lehet a' causákat feljebb vinni az Esztergomi Érsekhez, és végre a' Római Sz. Székhez.

§. 14. A' Hadi dolgokat az Erdélyi Generális igazgatja, ki hat Regementel vigyáz az Országnak békességére.

§. 15. A' Törvénykezésekben élnek az Erdélyiek, rész-szerént a' Tripártitummal; rész-szerént a' magoktól fel-állítatott Törvényekkel. Mellyeket ök *Adprobata* és *Compiláta* nével neveznek, és meg-erösítettenek II. Rákótzi György által a' Fejérvári Gyülésben, 1653. Eszt.

§. 16. A' mi a' Vallást illeti: Erdélyben öt féle Religiók vannak. R. *Catholika, Reformáta, Evangelica, Sociniána* és *Görög Vallás.*

A' Római *Catholika Religio* a' Magyarok és Székelyek között virágzik, a' Fejérvári Deák Püspök igazgatása alatt.

A' *Reformata Vallás,* ugyan a' Magyarok és Székelyek között gyakoroltatik egy Superintendens és az alatt lévö seniorok vigyázása alatt.

Az *Evangelika* Religio, mellyet többnyire a' Szászok követnek, egy Superintendens és bizonyos Dekánusok által igazgattatik.

A' *Sociniána* Vallás, mellyet *Blandrata György* és *Dávid Ferentz* hintegettenek elsöben Erdélyben, Ifjú Zápolja János idejében igen virágzott vala; de már kezd hanyatlani. Vagyon ma-is egy Superintendense.

A' Görög Vallást tartják az Oláhok, Oroszok, Görögök, kik-is *Unitusok* vagy *Dissentiensek*, azoknak Püspökjök, *Fogarason;* ezeknek pedig *Balásfalván* lakik.

§. 17. A' Tudományok-is szépen virágoznak Erdélyben.

A' Catholikusoknak egy Akadémiájok vagyon *Kolosvárban.*

A' Réformátusoknak három fö Collegiumjok: az *Enyedi, Kolosvári,* és *Marosvásárhelyi.*

A' Szász Evangelikusoknak majd minden fö Szász Városokban vannak szép oskoláik.

A' Socinianusoknak, *Kolosváron* és *Tordán.*

§. 18. Tzimere Erdélynek 3. részekre osztatott pais, mellyen, a' Magyaroknak *fekete sassok;* a' Székelyeknek *napjok* és *hóldjok;* a' Szászoknak pedig 7. *városaik* vannak le-rajzólva.

III. SZAKASZ.

Erdély-Országnak rövid Históriája.

§. 1.

Erdély országot régenten *Dákusok* és *Geták* birták, igen hadakozó kegyetlen Nemzet mind *Ovid* irja:

Nulla Getis toto gens est truculentior orbe. Nints e' földön kegyetlenebb nemzet a' Getáknál.

§. 2. Ezek minek-elötte a' Rómaiak hatalmába estenek: gyakran háborgatják vala öket: mert valamikor a' Duna bé-fagyott, azon nagy sereggel által menvén, Mesiának és Pannoniának földét szörnyüképen pusztították Kivált, *Cotizó* nevü Fejedelem, úgy meg-ijesztette Romát hogy az akkor élö Horátius illy siralmas panaszra fakadna:

Paene occupatam seditionibus delevit Urbem Dacus. Tsak nem el-pusztította Dákus a' zenebonás Róma Városát.

§. 3. *Domitiánus* Római Tsászár fegyvert fogott ugyan ellenek, és szándékozott öket megzabolázni; de majd egész serege a' Dákusoktól meg-verettetvén, kénteleníttetett esztendöbéli adónak igéretével azoktól békességet kérni 88. Eszt.

§. 4. Végre Trájánus Imperator 102. Eszt. nagy készülettel a' Dákusok ellen menvén, öket igen meg-alázta: mert *Decebalus* nevü Királyjokat egész seregével meg-verte, annak fö Városát *Sármizagethuzát* az Országgal együtt el-foglalta, és oda új Római, lakosokat küldvén, a' Királyi Várost Ulpia Trájánanak nevezte.

§. 5. Sok idö múlva, Gallienus Római Tsászár idejében, a' Gothusok és Sarmaták az Északi Tartományokból ki-jövén; a' Dákusokkal, Getákkal öszve adták magokat, és a' Rómaiakat Dáciában annyira háborgatták, hogy ott tsendes lakások nem lehetne. Melly okra nézve *Aurelianus* Imp. 274-ben a' Ró-

mai Vitézeket onnan Mesiába által költöztette, a' kik ott meg-maradtanak, idövel el-allyasodván, Oláhokká lettenek, kik magokat ma-is Rómaiaknak nevezik.

§. 6. Birták a' Gothusok, Gepidák és egyéb nemzetek Dáciát szép békességben mind addig, mig nem a' Hunnusok Scithiából ki-jövén 376. Eszt. táján, azokat rész szerént a' Dunán által hajtanák; rész szerént meg-hódoltatnák, és Dáciát a' szomszéd tartományokkal együtt el-foglalnák.

§. 7. Kik-is mit tselekedtenek Atilla Király alatt, hogy jöttenek idövel helyekben az *Avaresek*, és ezek után a' *Hungarus Magyarok*, mint foglalták és osztották-fel Dáciát és Magyar Országot: rövideden meg-lehet látni a' M. Országi Kis Tükörben.

§. 8. Elsö Sz. István K. Gyúlát Erdélyi Fejedelmet meg-gyözvén, Erdélyt a' Magyar koronához foglalta 1002. Eszt. és az idötül fogva, azt a' Magyar Királyok birták bizonyos fö Tisztek, avagy Erdélyi Vajdák által, Zápolya János M. Országi Király' haláláig, melly történt 1540. Eszt.

§. 9. Annak halála után, kivánván Isabella, avagy Ersébet özvegy K. Aszszony, a' kötés ellen-is kisded fijának Ifijú Zápolya Jánosnak az Országot meg-tartani: Elsö Ferdinánd, M. Ország' rendes Királya ellen, ki-hivta segítségére Sulimán Török Tsászárt, mint Tútorát, de nagy kárával: mert Sulimán Buda alá jövén nagy sereggel, Isabellát fiával együtt

Erdélybe küldötte, Budát pedig az Országnak nagy részével magának foglalta 1541-ben.

§. 10. Igy el-szakadván Erdély a' Magyar koronától, az idötül fogva különös Fejedelmek és Vajdák által sok változások között igazgattatott, egész Leopold Ts. és Király idejéig, ki a' Törököt Béts alatt meg-vervén, nem tsak M. Országnak nagy részét, hanem Erdélyt-is elfoglalta, és viszont a' Magyar koronához szerentsésen kötötte 1687-ben.

§. 11. Kik vóltanak pedig Ifjú Zápolya Jánostól fogva Erdélyi Fejedelmek vagy Vajdák mind ez ideig: azokat rövid versekben foglalván, rend szerént elö adom.

Az Erdélyi Fejedelmek és Vajdák.

Zápolya vólt elsö Ersébet Annyával,
Kit *Bátori István* követett sorjával,
Majd *Bátori Kristóf, Sigmond* kis fijával,
Es *Bátori András,* a' *Mihály* Vajdával.
Székely Mósest sorban *Bótskai* követte,
Ezt *Rákótzi Sigmond,* de tsak el-kezdette:
Bátori Gábornak mert önként engedte,
Ki a' gyilkos útszát vérével festette.
Bethlen Gábor magát vitézül forgatta,
Ki az igazgatást *Katalinnak* hagyta,
De *Bethlen Istvánnak* ezt az Ország adta,
Majd *Rákótzi Györgynek* ismét ajánlotta.
Bizta *Rákótzi György,* érvén vég órára:
Ifjabb *Rákótzi György'* és *Ferentz* fijára.
Rédei, Bartsai, Kemény nem sokára
Birván, szállott a' két *Apafi* vállára.

Végre fö Urához Erdély viszsza tére,
Jutván *Leópoldnak* hatalmas kezére,
Ez után vólt *Jósef* kegyelmes vezére,
Bár' *Rákótzi Ferentz* vólt nagy ellenére.
Károly a' Törökön vévén diadalmat.
Szerzett Erdélynek-is tsendes nyúgodalmat.
Mária Trésia most ajánl óltalmat,
Kinek adjon a' Menny hoszszú birodalmat.

V I V A T.

1. IOHANNES ZÁPOLYA Iun. 1541.

ZÁPOLYA JÁNOS SIGMOND, Zápolya János K. Fija, bé-ment Isabella Annyával együtt Erdélybe 1541-ben, és birta a' fejedelemséget 30. Esztendeig. Ez

1. Igen gyenge lévén, helyette Isabella fogott az igazgatáshoz, *Martinusius György* Váradi Püspök kints-tartó, és *Petrovits* Temesvári Commendans tutorságok alatt.

2. De nem sokáig birhatta Erdélyt Isabella békességben: mert György Püspök a' Török alatt nem kivánván lenni, titkon Ferdinandnak ajánlotta Erdély Országát. Ki-is Kástáldus hadi vezére által arra hajtotta Isabellát, hogy Erdélyt a' M. Országi Koronával, és Kassa Városával , Ferdinándnak engedne, maga pedig Erdélyböl ki-költözne fijával együtt Silésiába, az Oppáviai Hertzegségbe, mellyet adott nékie Ferdinánd száz ezer arannyal együtt Erdély országért. 1551-ben.

3. György Püspöknek ezen hüségét szépen megjutalmaztatta ugyan Ferdinánd, tévén ötet

Esztergomi Ersekké és Erdélyi Gubernátorrá: de e' jóval kevés ideig élhetett: mert tsak hamar az után Kastáldó Vezér ötet Alvintzen meg-ölette némelly gyilkosok által.

4. Ferdinánd sem birhatta sokáig Erdélyt: mert Sulimán Török Tsászár mind addig hadakozott ellene, mig nem Erdélyt Isabellának viszsza adná, mellyet meg-is tselekedett, nem reménylhetvén különben Sulimántól békeséget.

5. Viszsza jövén Isabella fiával együtt Erdélybe 1556. Eszt. kezdett *Bebék* Ferentz ellene vádaskodni a Török portánál, mint ha nem vólna alkalmatos az igazgatásra, és magát Gubernátorrá tétette: de tsak hamar torkára forrott a' vádaskodás: mert Isabella szép szin alatt *Bebék Ferentzet*, *Kendi Ferentzet* és *Antalt* magához hivatván, öket Fejér váron éjjel meg-ölette titkon. 1558. Esztend. melly után maga-is nem sok idő múlva halálos nyavalyába esvén, meg-hólt 1559. Eszt.

6. Ifjú Jánosra szálván Annya halála után az igazgatás, sokat alkalmatlankodott a' Török segítségével a' Magyaroknak, kit-is hogy jobb barátjává tehessen, *Blandrata György* Udvari orvos Doctora tanátsából a' Sociniána, avagy a' Szent Háromságot tagadó vallásra hajlott, és azt Erdélyben minden módon terjeszteni igyekezett.

7. De igy sem nyerhette-meg Sulimán Tsászárnak azt a' kegyelmét, hogy igérete szerént nékie viszsza adná Budát Magyar Országgal együtt: mellyért-is elméjét a' békességre fordította, és Máximilián Királlyal meg-egyezett illy pontomokban 1. Hogy ne Királyi hanem fejedelmi titulussal birja Erdélyt, és M. Or-

ságban, *Bihar, Máramaros, Kraszna, Közép Szólnok* Vármegyéket, életéig. 2. Maximilián ötet a' Török ellen védelmezze, és ha Erdélyböl ki-szorittatnék, az Oppáviai Hertzegséget birja Silésiában. 3. Unokái közzül adjon a' Tsászár egy Hertzeg Kis Aszszonyt néki Feleségül 1570. Eszt.

8. De nem sokáig élhetett e' békesség hasznával János: mert 1571. 2. Mart. hervadozó életét le-tette magtalanul 31. Esztendös korában. Dítséretes Fejedelem lett vólna, ha roszsz Tanátsosi által életében és vallásában meg-nem vesztegettetett vólna .

2. STEPHANVS BÁTORI. 1571.

Somlyai BÁTORI ISTVÁN, ez elött Váradi Commendáns, (kit nagy lábú Bátorinak hivtak a' Magyarok) Ifjú János után választatott Erdélyi Fejedelemmé 1571-ben, kinek választását mind a' két Tsászár helyben hagyta, le-kötelezvén magát mind a' kettönek hüségére. Ez

1. Hogy békességben birhatná Erdélyt, a' különböző vallásoknak szabadságot engedett. De az Arianus Ministereket údvarától el-tiltotta.

2. Sokat alkalmatlankodott ennek *Békési Gáspár,* Ifjú János kedves fö embere, ki a' fejedelemségre vágyódván, Maximiliántól kért segítséget és azzal ellene bé-ment Erdélybe, kihez a' Székelyek közzül-is sokan állottanak. De Bátori István a' Török segítségével ötet igen meg-verte, népéböl sokat el-fogott, a' Magya-

rokkal kegyelmesen bánt; de az Erdélyi Székelyeknek füleiket, orraikat elmetélvén, úgy küldötte viszsza feleségeikhez. A' Törökök pedig ezen segítségért 5. ezer arannyal szaporították a' 10. ezerböl eddig álló adót.

3. Ez után a' Lengyelek Király nélkül lévén, Bátori Istvánt választották Királyoknak 1576. Ki-is Lengyel Országban a' Királyságra menvén, Erdélyt bizta testvér Attyafiára *Bátori Kristófra.*

3. CHRISTOPHORVS BÁTORI. 1576.

BÁTORI KRISTÓF Bátori István testvére, fel-válalván az Erdélyi Vajdaságot azt viselte közel 6. Esztendeig. Ez.

1. Nagy indulattal viseltetett a' Jésuitákhoz, ki-ket nem tsak bé-hivatott Erdélybe 1579. Eszt. hanem polgári szabadsággal-is meg-ajándékozott, és Kolosvárba bé-vivén, Számokra szép Klastromot, oskolát építtetett.

2. Ugyan ez, vetette a' Devai örökös fogságba *Dávid Ferentzet* az Unitáriusok Püspökjöket: mivel azt tanította, hogy az Ur Jézust imádni nem szükséges.

3. Végre látván maga nagy erötlenségét, Sigmond nevü 8. Esztendös fiját successorának declaráltatta az Ország Gyülésében 1581-ben, és ugyan azon esztendöben meg-is hólt, nagy békességben hagyván az Országot.

4. SIGISMVNDVS BÁTORI. 1581.

BÁTORI SIGMOND, Bátori Kristóf Vajdának, Bótskai Ersébet Aszszonytól születte-

tett fija, Erdélynek igazgatásához fogott 1581-ben, és azt sok változások között folytatta 20. Esztendeig.

1. Efelöl azt irják, hogy vérrel tellyes marokkal jött-ki annya méhéből, melly az ö kegyetlenségét jelenthette, a' mint hogy igen változó elméjü, és kemény természetü Ifjú vólt, melly miatt Erdélyt nagy veszedelembe ejtette.

2. Mig ugyan *Gétzi János* Tutor és Gubernátor alatt vólt, mindenek jól folytanak: de minek utána Gétzi János Gubernátori hivatalát le-tette, és az igazgatást Sigmondra bizta, azonnal hanyatlani kezdett az Országnak békessége.

3. Mert Sigmond el-pártolván a' Töröktöl, Rúdolf Tsászár mellé állott a' Móldvai és Oláh Vajdákkal együtt, és az Országnak azon fö Urait, kik véle abban, mint Erdélynek veszedelmére tzélozó dologban, meg-nem egyeztenek, kegyetlenül meg-ölette. 1594-ben.

4. E' meg-lévén, láttatott a' szerentse Sigmondnak igen kedvezni; mert Rúdolf Tsászár ötet aranygyapjas tzimerrel, Imperiumi Hertzegséggel megajándékozván, *Mária Krisztinát* a' Stiriai Károly Hertzeg leányát nékie feleségül ajánlotta, a' Móldvai és Oláh Vajdák-is magokat hatalma alá adták. Kiknek segítségével a' kevély Sinán Basát, ki Györt meg-vette vala, három izben Oláh Országban igen megverte és futva szalasztotta Konstántzinápolyba 1595. holott-is bánatjában meg-hólt, boszszonkodván azon, hogy illy régi tanúltt Vezér egy gyermektöl meg-gyalásztatott.

5. Ez után a' Török Tsászár Mahumet sok néppel Eger alá szállván, azt meg-vette. Ki el-

len Maximilián Hertzeg és Bátori Sigmond szép haddal mentenek, véle Keresztesnél tüzessen meg-ütköztenek, népét meg-nyomták, a' Török Tsászárt-is meg-futamtatták. De midön a' Németek és Magyarok mohon esnének a' prédára: a' Törökök és Tatárok újobban reájok rohanván, öket meg-verték, és az előbbeni victoriát kezekböl ki-tekerték 1596. Eszt.

6. Meg-únván Bátori Sigmond a' fejedelemséget, azt Rúdolf Tsászárnak ajánlotta, kivánván töle Esztendönként 50. ezer aranyat, és az Oppaviai Hertzegséget. De tsak hamar elméjét meg-változtatván, titkon viszsza ment Erdélybe, és pátens Levelével az Országban szemtelenül ki-hirdette, hogy ö Rúdolf Tsászártól igen meg-tsalattatott legyen.

7. Ki ellen hogy magát óltalmazhassa, a' Török Tsászárhoz folyamodott, de az ötet megvetette, és haddal készült ellene. Mellyen Bátori Sigmond igen meg-ijedvén, Erdélyt Bátori András Kárdinál Báttyára bizta, Feleségét Máriát viszsza küldötte Annyához Stiriába, és maga Lengyel Országba bujdosott. 1599-ben.

5. ANDREAS BÁTORI. 1599.

BÁTORI ANDRÁS Kárdinál, Erdélynek igazgatását fel-válalta 1599-ben, de maga veszedelmére: mert *Mihály*, Oláh Országi Vajda, Rúdolf Tsászárnak kérésére, bé-menvén Erdélybe Bátori András ellen, azt egész táborával együtt igen meg-verte, András a' hartzról el-szaladván, az Oláhoktól agyon verettetett 33. Esztendös korában, egy alávaló kunnyóban.

6. MICHAEL VAIVODA. 1599.

MIHÁLY Oláh Vajda Bátori András halála után egész Erdélyt Rúdolf Tsászár számára foglalván, annak nevében kezdette a' Vajdaságot viselni vad kegyetlenséggel.

1. Ez ellen ujobban ki-jött vala Bátori Sigmond Lengyel Országból válogatott sereggel: de Básta Györgytöl és Mihály Vajdától Goroszlónál igen meg-veretettvén, futva szaladott viszsza L. Országba 1600.

2. Mely időben Erdélynek igen keserves állapotja vólt, a' midön a' kegyetlen Básta, és Mihály Vajda fene szivü Tisztjeikkel Erdélyt szabadossan nyomorgatták, a' Nemes Uri személyeknek házaikat el-foglalták, javaikkal, feleségeikkel, leányaikkal kedvek szerént éltenek, nem lévén senki, a' ki öket ez inségböl megszabadíthatná.

3. E' között Básta György, kegyetlen Olasz ember, irígyelvén Mihály Vajdának a' prédát, azt maga Sátorában álnokúl meg-ölette, és Erdélyt kedve szerént sanyargatta. Kinek szörnyü pusztítása miatt arra jutott Erdély, hogy az emberek magok vonnák az ekét, és a két kerekü talyigát, mellyet Básta szekerének neveztenek.

4. Nem szenvedhetven tovább az Erdélyiek Bástának kegyetlenségét, ismét Bátori Sigmondot Erdélybe hivták, és sokan melléje állottanak. De Sigmond látván, hogy Rúdolf Tsászárnak és Bástának erejével nem birhatna, maga állhatatlanságának kárhoztatásával a' Tsászár kegyelméhez folyamodott, és végképen által adván az Országot, Cseh-Országba ment lakni

1602-ben, holott-is végre unalmas életét le-tette 1613. Eszt.

5. Igy Erdély ujobban Básta kezére esvén, szörnyü keménységével azt tselekedte; hogy az Erdélyiek Rúdolf Tsászártól el-pártolván, a' Törökhöz hajolnának, Vajdájokká tévén *Székely Mósest.*

7. MOISES SICVLVS. 1602.

SZÉKELY MÓSES a' Török Tsászárhoz folyamodván, attól az Erdélyi Vajdaságban meg-erösítetett, és Bektes Basával Erdélyt a' Török számára kezdette foglalni.

1. De ez-is kevés ideig birhatta a' Vajdaságot; mert Rádula Oláh Vajdától egész népe széllyel verettetett, és magának-is feje vétettetett 1603. Eszt. Bektes Basa pedig nagy kárral futva szaladott-ki az Országból.

2. E' hartz után Radula Vajda Erdélyt ismét Rúdolf Tsászár hüségére hajtván, azt Bástára bizta. Ki-is, nem lévén már mit pusztítania; az Országnak igazgatására Decemvirátust rendelt Németekböl és Magyarokból: maga pedig onnan Magyar Országba Rúdolftól kihivattatott, és ott fö hadi Vezérré tétettetett 1604-ben.

3. De az Erdélyiek nem szenvedhetvén a' Német Tiszteket, és mind vallásokban, mind javaikban való háborgattatásokat: kivált *Botskai István,* a' ki párt-ütéssel vádoltatván, a' Kassai Generálistól *Barbiánustól,* minden jószágaitól meg-fosztattatott: új háborúságot indított Erdély és Magyar Országban 1604-ben.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

8. STEPHANVS BOTSKAI. 1604.

BOTSKAI ISTVÁN, Bátori Sigmond alatt Váradi Commendans, kezdett Rúdolf Tsászár ellen fegyvert fogni 1604-ben, és folytatta a' hadakozást, 2. Esztendeig. Ez

1. Látván, hogy mentsége a' Tsászár elött haszontalan, fegyverrel kivánta maga igyét óltalmazni. Mellyre nézve, *Lippai Balást* és *Nemeti Balást*, a' Hajdúságnak, fö Kapitánnyait az egész Hajdúsággal magához édesgetvén, tsak hamar *Diószegnél* és *Kerekinél* a' Németeket fel-verte, magát-is Barbiánust futva szalasztotta Tokajba, és onnan Kassa felé.

2. Botskainak illy szerentsés elömenetelén fel-indulván némelly Magyarok, tsak hamar mellé állottanak Kassa városával együtt, és hogy erösebbek lehessenek, a' Török Tsászár hüségére magokat ajánlották.

3. Ezt meg-értvén Rúdolf Tsászár, Básta Györgyöt küldötte Botskai ellen 1605-ben. Ki Bótskait Edelénynél meg-verte, és népét el-szélesztvén, magát Egerbe szalasztotta. De tovább gyözedelmét nem folytathatta, mivel a' Németek nem akartanak szolgálni fizetés nélkül, hanem Eperjesnél, az-után Posonnál töltötték az idöt haszontalanúl.

4. E' jó alkalmatosságon kapván Bótskai, új sereget gyüjtött, felsö M. Országot a' Bánya Városokkal együtt el-foglalta. A *Szerentsi* Gyülésben mind a' Magyaroktól, mind a' Törököktöl Erdélyi Fejedelemnek esmértetett. Söt Mahumet fö-Vezér, ötet, Pest alá hivatván, egy szép koronával meg-is ajándékozta. Mellyet ugyan Botskai nagy emberséggel el-vett, de

nem úgy, mint hatalomnak; hanem mint szeretetnek jelét.

5. Ezek után tsak hamar békességre fordítván elméjét, Mátyás Hertzeg közben vetése által a' Tsászárral meg-egyezett illy pontokban. 1. Hogy Impériumi Hertzeg titulussal birja Erdélyt, és azon Vármegyéket, mellyeket Bátori Sigmond birt M. Országban. 2. A' Protestáns vallásnak légyen szabadsága.

6. Ugyan akkor tájban a' Tsászár között-is 20 Esztendeig tartó frigy szereztetvén, Botskai nagy örömmel Kassára ment, és ott, életének 50-dik Esztendejében mag nélkül meg-hólt 1606. 17. Dec. Sokan úgy vélekedtenek, hogy *Kátai Mihály*, Botskai Cancelláriusa étette vólna-meg ötet méreggel: melly gyanóságért Kátai Mihály másod napon a' Hajdúktol öszve vagdaltatott. Botskai István teste pedig Erdélybe vitettetvén, Fejér váron el-temettetett.

9. SIGISMVNDVS RÁKOTZI. 1607.

RÁKÓTZI SIGMOND, Botskai Istvánnak hadi Generálisa, és Erdélynek akkori Gubernátora, Botskai után, kedve ellen-is Fejedelemmé választatott Erdélyben: De ez mint jámbor és beteges ember, önként e' tisztséget *Bátori Gábornak* engedte, és M. Országban *Szerentsre* ki-jövén, ott lakott magános tsendességben, mind haláláig.

10. GABRIEL BÁTORI. 1608.

BÁTORI GÁBOR az Erdélyi Vajdaságot fel-válalta 1608. és birta azt nem nagy ditsérettel 5. Esztendeig. Ez

1. Jeles vitéz, de igen fajtalan és kegyetlen ember vólt, mellyért tsak hamar az Országnak kedvetlenségébe esett.

3. Ez ellen Mátyás K. Forgáts Sigmondot, és Rádula Vajdát szép haddal küldötte Erdélybe. Kik-is Kolosvárt, Szebent, és egyéb Városokat könnyen el-foglaltanak. De Bátori Gábornak segítségére jövén *Nagy András* a' Hajdúk Kapitánja, és sok számú Törökök: Forgáts hadát igen meg-verték, és Erdély Országból ki-kergették 1611-ben.

3. E' meg-lévén, Bátori Gábor azon Városokkal, mellyek könnyen fel-adták magokat, kezdett kegyetlenül bánni: mert közülök sokakat megöletett, vagy jószágaikat fel-prédálta. *Nagy Andrást* pedig a' Hajdúk Kapitányját bor-ital közben agyon verte, melly tselekedetével sokakat magától el-idegenített.

4. Ki-is hogy ezen kegyetlenségért a' Török Portánál ne vádoltasson: Gétzi Andrást, meghitt emberét maga mentségére a' Török Tsászárhoz küldötte. De *Gétzi András* külömben tselekedett; mert Bátori Gábornak kegyetlenséget, bujaságát és egyéb vétkeit elö adván, annyira ellene haragította a' Török Tsászárt, hogy azt tisztitöl meg-fosztaná, helyében elsöben ugyan *Gétzi Andrást,* majd *Bethlen Gábort* állítaná, és ezt számos Török haddal Erdélyben kisértetné. Kit az Erdélyiek örömmel fogadtanak, Bátori Gábort meg-vetvén, 1613. Eszt.

5. Ezen szerentsétlenségét meg-értvén *Bátori Gábor,* Mátyás Királyhoz folyamodott, és Váradra menvén, a' midön ott, az igértt segítséget várná: *Szilosi János,* és *Nadányi Gergely* N. emberek által, kiknek feleségeikkel ez elött

gonoszul élt, a' Váradi Útzán maga kotsijában meg-ölettetett 27. Okt. 1613.

11. GABRIEL BETHLEN. 1613.

BETHLEN GÁBOR, Bátori Gabor' keménysége miatt a' Török Tsászárhoz szaladott, és sok igéretek, ajándékok által, annak engedelméböl az Erdélyi fejedelemséget megnyerven, 1613. Eszt. azt szerentsésen birta 18. Esztendeig. Ez

1. Fejedelemségének mindjárt kezdetében, Medgyesre Gyülést hirdetett az Ország' dolgainak el-rendelésére, a' mellyre *Szilosi* és *Nadányi* meg-jelenvén, Bethlen, és az Ország elött ugyan kegyelmet nyertenek; de a' katonák és a' köz rend öket halálra keresték: és midön a' Medjesi toronyba szaladtanak vólna, onnan nyakra före le-vettettenek Bátori Gábor haláláért. 1614-ben.

2. Ez után egynéhány esztendö múlva 1619-ben, a' Cseheknek ösztönzésekre, 18. ezer válogatott sereggel bé-jött M. Országba II. Ferdinánd K. ellen, és tsak hamar, M. Országnak nagy részét *Kassával*, *Nagy-Szombattal* és *Posonnal* együtt el- foglalta, a' Korona-is minden clenodiumokkal kezébe esvén.

3. Küldötte ugyan ellene Ferdinánd *Donpier* nevü fö vezérét 19. ezer néppel: de *Donpier* Posonnál halálra lövettetvén, kevésre mehetett. Hasonló ki-menetele lett Ujvárnál Boquojának-is, egy nagy hadi Vezérnek.

4. Ezen káros hadakozásnak véget vetett a' kivánt, békesség 1622-ben, Bethlen Gábornak nagy hasznával: mert ennek erejével, 1. Impe-

riumi Hertzeggé tétettetett, 2. Néki engedtettek Erdély Ország mellett 7. Vármegyék: *Szakmár, Szabólts, Ugotsa, Bereg, Zemplin, Borsod* és *Abaujvár-megye* Kassával együtt éltéig, e' felett, 3. Silésiában az *Oppáviai* és *Rátibórai* Hertzegségek bizonyos számú pénzel a' hadi költségre, ö pedig viszsza adván az el-foglaltt Vármegyéket Városokat és a' koronát, haza ment békességgel Erdélybe.

5. De nem sokáig tartott ez áldott békesség: mert Bethlen, azon okból, hogy néki az igértt hadi költség meg-nem adattatott: újobban Ferdinánd ellen támadott, 1623. Morvát, Austriát pusztította, söt Bétsnek Hostátját-is fel-égette. Kinek le-tsendesítésére ismét békességre lépett Ferdinánd K. igérvén Bethlennek *Etsed* várát örökösen dominiumjával együtt.

6. Azon közben Bethlen Gábor felesége Károli Susánna meg-halván, második feleségül vevé magának a' Brandenburgiai Elektornak leányát *Katalint*, kivel pompás menyegzöt tartott Erdélyben 1626. Az után tsak hamar a' Német Országi Protestánsok kértére harmadszor-is Ferdinánd ellen fegyvert fogott. De e' zürzavar-is jó békesség által le-tsendesedett 1627-ben.

7. Nem sokáig élhetett Bethlen e' békesség hasznával; mert dagadásba esvén 49. esztendős korában meg-hólt 1629-ben, 15. Nov. és Fejér váron nagy pompával el-temettetett. Nagy szivü, szerentsés, gazdag, de fogadásában nem eléggé állhatatos Fejedelem.

8. A' mit életében el-mulatott, halálában kipótolta; mert Ferdinánd Ts. Fijának testált 40000. aranyat, és egy drága szerszámú paripát, ugyan azt és annyit a' Török Tsászárnak-is.

Katalin Feleségének pedig száz ezer Tallért a' *Munkátsi, Tokaji* és *Fogarasi* Dominiumokkal együtt. Hagyott a' Fejérvári Collégiumnak-is 74000. Tallérokat, hogy Akadémiává tétettessen, de azt Rákótzi György Successora maga hasznára fordította.

12. CATHARINA. 1629.

KATALIN, Betlen Gábor' felesége, Férjének rendelése szerént 12. Tanátsos Uraknak igazgatások alatt kezdette a' fejedelemséget viselni 1629-ben, de kevés ideig.

1. Mert az Erdélyi Urak, idegen Német Asszonynak nem örömest kivánván fejet hajtani, a' Kolosvári Gyülésben szép szóval arra vették, hogy másnak engedné a' fejedelemséget a' mint azt meg-is tselekedte.

2. Katalin pedig el-adván jószágait, minden kintsével Tokajba, és onnan Német Országba ment lakni, holott-is férjhez ment, Ferentz Saxoniai Hertzeghez. Ebben hagyta emlékezetét Erdélyben, hogy ö fundálta elsöben az Enyedi Ref. Collegiumot.

13. STEPHANVS BETHLEN. 1630.

BETHLEN ISTVÁN, Bethlen Gábornak Ötse, és Erdélynek Gubernátora, választatott Erdélyi Fejedelemnek 1630. de attól, maga együgyüsége miatt tsak hamar el-esett. Ugyan-is

1. Kétséges lévén a' felöl, hogy ötet választanák fejedelemnek; titkon Rákótzi Györgyhöz

küldötte a' maga fiját *Bethlen Istvánt*, és Vejét *Zólyomi Dávidot*, és azok által néki ajánlotta a' fejedelemséget.

2. Azon közben az Urak, Bethlen Istvánra voxoltanak, mellyet ö meg-értvén, azonnal Rákótzihoz izent, hogy maradjon otthon tsendességben: de Rákótzi már útban vólt, és nagy pompával Váradra bé-kisértetett Ifjú Betlen Istvántól, ki azon Várnak fö Commendánsa vólt.

3. Azért az Erdélyi Urak azt végezték, hogy újabb voxra menjen a dolog. Rákótzi ajándékokkal igéretekkel forgolódik, az Urakat magához édesgeti; Betlen István pedig könyörgésben tölti idejét, és magát egyedül bizza az Isteni gondviselésre.

4. Bé-állván a' Gyülés *Szász-Városban*, Katalin Fejed. Aszszony-is Kemény János Követje által Rákótzit Commendálta az Uraknak, és könnyen arra hajtotta, hogy Rákótzit tisztelnék fejedelemnek; Betlen Istvánt pedig elöbbeni Gubernátorságában meg-hagynák.

14. GEORGIVS RÁKÓTZI I. 1630.

I. RÁKÓTZI GYÖRGY, Rákótzi Sigmond fija, M. Országból Erdélyi Fejedelemmé hivattatott 1630. és nagy pompával Erdélybe bé-menvén, hivatalához kezdett 1631. és azt folytatta maga házának nagy hasznával 18. Esztendeig.

1. Ez ellen Ferdinánd, Eszterházi Miklós Palatinust nagy haddal küldötte Erdély felé, hogy azt a' paktum szerent el-foglalná: de Rá-

kótzi ki-ment a' Palatinus eleibe M. Országba, azt egész seregével viszsza verte, és arra indította, a' Tsászárt, hogy ötet Fejedelemnek esmérné. 1632.

2. *Tsáki István*-is, Katalin Fejed. Aszszonynak kedves embere, irígyelvén Rákótzi szerentséjét, törekedett ellene, de kevés elömenetellel; hanem hogy Erdélyben lévö jószágát viszsza nyerte.

3. Nagyob bajt okozott néki *Betlen István* Gubern. mert sajnálván, hogy a' fejedelemségtöl el-esett, a' Törökhöz folyamodott és attól szép segítséget nyert ellene. Mellyel a' midön Erdély felé nyomakodna; Rákótzi, maga hadával eleibe menvén, *Szalontánál* ötet és a' Törököket tüzesen meg-ütötte. Melly hartz után, látván a' Török Rákótzi vitézségét, ötet a' Fejedelemségben meg-hagyta, és Betlen Istvánt véle meg-békéltetvén, Gubernátori tisztibe viszszaállította 1635-ben.

4. Igy helyre állván a' kivánt békeség: fiját II. Rákótzi Györgyöt maga után Successorának tévén 1642-ben; *Bátori Sofiát* Somlyónak örökösét feleségül szerzé nékie 1643. a' ki-is szülte Rákótzi Ferentzet 1645-ben.

5. Ezek után, a' Svékussal és némelly Magyar Urakkal szövetséget vetvén, nagy sereggel ki-jött M. Országba 1646. és mind addig terhelte az Országot, mig nem a Tsászár, III. Ferdinánd békességre hajlana. Melly-is meglön 1646. Rákótzi Györgynek szép hasznával: mert azon 7. Vármegyék M. Országban, melyeket Betlen Gábor birt vala, *Tokaly* és *Regetz* Várokkal együtt nékie engedtettenek, a' *Protestansok*-is M. Országban, vallások szabadsá-

gában meg-erösítetvén, 90. Templomokat a' Király kegyelméböl viszsza nyertenek 1647-ben.

6. Haza menvén Rákótzi György Erdélybe, ott tsak hamar halálos betegségbe esett, és meg-hólt 1648. életének 54-dik Esztendejében. Kinek Symbóluma vólt: *Non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei.*

15. GEORGIVS RÁKŐTZI II. 1648.

II. RÁKÓTZI GYÖRGY az igazgatáshoz fogott 1648. Eszt. és folytatta azt sok változások között 12. Eszt. Ez

1. Mint hogy számtalan kintsel birt, mellyet Attya szerzett sok erőszakos módokon, hivatalának mindjárt kezdetében drága nagy ajándékokat küldött a' Török portának; mellyért, nem tsak a' fejedelemségben erösittetett-meg, hanem a *Móldvai* és *Oláh* Vajdák-is igazgatása alá adattattanak.

2. Láttatott a' szerentse eleinten nékie kedvezni: mert mind a' Móldvai Vajdát *Basiliust,* ki néki fejet nem akart hajtani, tisztitöl megfosztotta, és helyében *István* névü Cancelláriusát állította; mind az Oláhokat, kik *Constantinus* nevü Vajdájokat az Országból kikergették, igen meg-alázta, és Constantinus elöbbeni tisztségében helyheztette. Mellyért mindenütt nevelkedett szép hire, és az Erdélyi státusok-is. *Ferentz* nevü Fiját Fejedelemmé választották. 1655-ben.

3. Illy bóldog szerentséjével meg-nem elégedvén, nagyobbra vágyódott, melly ötet egészen

el-vesztette. Mert a' midön a' Lengyelek, akkori sok ellenségeik ellen töle segítséget kérnének, igérvén Ferentz nevü fijának idövel a' Lengyel koronát, ha Római Vallásban neveltetnék: erre nem állott, hanem maga kivánván a' Királyságot el-nyerni; mind a' két Tsászárnak ellenére-is nagy haddal Lengyel Országba ment, hogy azt a' *Svekusokkal* és *Kozákokkal* együtt erövel-is el-foglalja 1657.

4. De ott szövetséges társaitól el-hagyattatván, tsak maga maradott, a' Lengyelektöl környül vétettetett, fegyverrel, éhséggel sanyargattatott, és kénszerítetett a' Lengyelektöl terhes conditiók alatt-is békességet kérni.

5. Igy a' Lengyelek engedelméböl kevesed magával, nagy nehezen a' havasokon által verödvén, *Etsedre* ment feleségéhez nem kis gyalázattal. A' hátra maradott 20000-böl álló népe pedig Podoliában a' Tatároktól környül vétettvén; sereg-barom módjára *Kemény János*, *Apafi Mihály* és egyéb fö Tisztekkel együtt a' Krimi rabságra hajtattanak.

6. Nevelkedett *Rákótzi* szerentsétlensége ebben-is, hogy a' Lengyelek a' *Munkátsi* Dominiumra ki-tsapván, Rákótzinak minden jószát fel-dúlták, és egész *Patakig* pusztíttották, ezt irván a' falakra: *Vicem pro vice, reddo tibi bone vicine,* viszsza adom a' költsönyt jó szomszéd.

7. De még itt sem vólt vége Rákótzi bóldogtalanságának: mert a' Török Tsászártól fejedelemségétöl az engedetlenségért meg-fosztattatott, és helyébe *Rédei Ferentz* rendeltettetett 1658-dik Eszt.

16. FRANCISCVS RÉDEI. 1658.

RÉDEI FERENTZ Máramarosi Fö Ispán, a' Török Tsászár' parantsolatjára választatott az Országtól Fejedelemmé 1658. de azt alig birhatta 3. hólnapig Rákótzinak nyughatatlansága miatt. Ugyan-is.

1. Vévén Rákótzi a' Török Tsászárnak menydörgös parantsolatját, az Ország' kértére le-tette hivatalát, és azt Rédei Ferentznek engedte illy kötéssel: hogy ha a' Török Udvart meg-engesztelhetné, a' fejedelemségbe viszsza állhasson, és 20. Mart. az Országtól el-bútsúzván, Etsedre ment lakni.

2. Holott a' midön mulatna, *Gyulai Ferentz* Váradi Commendans és egyebek hozzája menvén, ötet ösztönözték, hogy ne engedné ólly könnyen uraságát jobbágyának. Kapott e' tanátson Rákótzi, fegyveres néppel viszsza ment Erdélybe, és a' Medjesi Gyülésben arra kénszerítette az Urakat, hogy ujobban ötet Fejedelemnek esmérnék, igérvén, hogy ő a' Török Tsászárt meg-fogja engesztelni.

3. Az egyben gyüllt Urak féltekben akaratjára hajlának, *Rédei Ferentz* önként a' fejedelemséget nékie viszsza engedte, és az Országtól el-bútsúzott. Ezt meg-hallván a' Török Tsászár, azonnal a' Budai Basának parantsolja, hogy Rákótzit az Országból hajtsa-ki, de mivel a' Basa tsak kevés számú néppel ment ellene; könnyen Rákótzitól viszsza verettetett.

4. Ezen meg-haragudván a' Török Tsászár, nagyobb erövel küldi a' fö-Vezért Erdélybe, nem külömben a' Tatár Kámot- is számtalan vad néppel: a' kik égették, pusztították Er-

dély Országát minden irgalom nélkül. Akkor égett-meg a' Fejérvári Ref. Collegium minden könyveivel együtt. A' szegény Deákok pedig fegyvert fogván a' Tatárok ellen, nagy részben el-vesztenek. A' kik meg-maradtanak, Enyedre vonták magokat *Vásárhelyi Péter* Professorjokkal.

5. Illy nagy inségekben, folyamodnak az Erdélyiek *Bartsai Akós* követjek által a' fö Vezérhez, kérik, kegyelmezzen meg nékiek, és öket ne emészsze-meg tellyességgel. Hajol nagy nehezen a Vezér kérésekre, de nagy summa pénzt kiván tölök, a' 15. ezer aranyból állo rendes adót-is meg-nagyobbítja, és Vajdájokká tészi *Bartsai Akóst*, kit-is 2000. Törökkel Erdélybe bé-kisértetett 1659-ben.

17. ACATIVS BARTSAI. 1659.

BARTSAI AKÓS, Hunyad V. M. fö Ispánja, a' Török Vezértöl Fejedelemmé tétettetett 1659-ben, de kevés ideig birta azon tisztséget, és szomorú ki-menetellel végezte. Mert

1. Rákótzi György nehezen szenvedvén, hogy az ö fejedelmi székét, más ember foglalta-el; kezdette Bartsait újobban üldözni, és a' M. Vásárhelyi Gyülésben eröszakkal ismét magát Fejedelemnek esmértettni kivánta.

2. Bartsai nem bizván maga erejéhez, a' Tömösvári Basához szaladott, és a' Török Tsászártól kért segítséget. Ki-is bizta Bartsai dolgát a' Budai Basára. Ez nagy haddal Rákótzi ellen menvén, azt Erdélyböl ki-kergette, és Bartsait fejedelemségében bé-állította.

3. De alig ment-ki a' Basa Erdélyböl, ismét Rákótzi Bartsaira támadott, és *Szebent* reája meg-szállotta. Mellyet meg-értvén a' Budai *Szejdi Amhet* Basa sietséggel bé-ment Erdélybe, Rákótzival közel Kolozsvárhoz megütközött, seregét meg-verte, Rákótzit pedig halálos sebekbe ejtvén Váradra szalasztotta, holott-is e' nagy szivü de bóldogtalan Fejedelem meg-hólt 1660. éltének 39. Esztendös korában. Hólt teste Etsedre, onnan Patakra vitettetvén szomorúan el-temettetett édes Annyával Lórándfi Susánnával, ki nagy bánatjában tsak hamar fia után költözött vala.

18. FRANCISCVS RÁKÓTZI I.

I. RÁKÓTZI FERENTZ, II. Rákótzi György Fija, Erdély Országtól Fejedelemnek acceptáltatott vala 1655-ben: de Attyának szerentsétlensége miatt el-esvén a' fejedelemségtöl, annak tsak titulusát birta. Ez

1. M. Országban jövén lakni Patakra, Bátori Sófia Annyával Attya halála után a' Római Vallásra hajlott, és Feleségül vette magának Zrini Péter' Horvát Országi Bán leányát *Zrini Ilonát*, kitöl születtetett II. *Rákótzi Ferentz* 1674-ben.

2. Lehete vala Rákótzi Ferentznek a' M. korona alatt tsendesen nyúgodni: de ö *Zrini Péter, Nádasdi Ferentz*, és egyéb Uraknak ösztönözésekre, a' Király ellen való támadásba egyeledett: melly ötet nagy veszedelembe ejtette vólna, hanem ha a' T. Jésuiták és édes Annya Leópold Ts. előtt esedeztenek vólna életéért.

3. Meg-kegyelmezett ugyan a' Tsászár nékie, de illy pontomokban. 1. Hogy a' Trentsényi Dominium nélkül el-légyen. 2. Minden Váraiba Német Praesidiumokat ereszszen. 3. Fizessen 400.000 forintokat. Bátori Sófia pedig a' T. Jésuitáknak, mutatott hüségekért Kassán egy szép Templomot építetett.

4. Mind e' pontomokat bé-tellyesítvén Rákótzi Ferentz, az után tsendes életet követett, és végre meg-hót-t 1677. Eszt. hagyván maga után két N. Tsemetéket *Rákótzi Juliánnát*, és *Rákótzi Ferentzet*.

5. A' Rákótzi Familiáról meg-lehet jegyezni, hogy ez temérdek kintsel biró fejedelmi Ház vólt: mert a két Rákótzi György, Erdélynek majd minden pénzét Patakra takarta, mellyért az Erdélyiek köz beszédben azt szokták mondani: *A' Patak vitte-el a' mi pénzünket.*

6. Ez erőszakosan gyüjtött pénzből juttatott az áldott szerentse egy Pataki szegény Deáknak-is valamelly részt, mert kedves Tsókája, a' kints tartó házból az ablakon által, midön a' Bodrog partján tanúlgatna, ki-terjesztett könyvébe 200. aranyat hordott, melly tsóka segítséggel Akadémiákra fel-ment, megölvén elöre tsóka pátrónáját, hogy lidértzsége ki-ne túdódjon, (mint irja Tsétsi János. P. P.)

19. IOHANNES KEMÉNY. 1661.

KEMÉNY JÁNOS, Rákótzi Györgynek fö hadi Generálisa, a' Tatár rabságból ki-szabadúlván, Erdélyi Fejedelemnek kezdette magát mutatni 1661-ben; de tsak hamar ö-is minden uraságával együtt el-múlt 1662-ben. Ez

1. Rákótzi Györgynek halála után, a' Székelyektöl és némely Uraktól, kik mind Bartsainak változó elméjét; mind a' Török nagy adót, mely Bartsai idejében igen meg-szaporodott, meg-unták vala, M. Országból Erdélybe hivattatott. Ki-is Rákótzinak el-szélledett katonáit egybe szedvén, Erdélybe bé-ment, és patens Levelével ki-hirdette az Országban, hogy ö nem az Országnak el-foglalására, hanem annak letsendesítésére igyekeznék.

2. Azon közben Bartsainak fö Tanátsosit, kit szép szóval, kit erövel magához hajtott, söt Bartsait-is barátságos szin alatt arra vette, hogy az Erdélyi Státusokat az esküvés alól óldozná-fel, és a' Várakat bizná hüségére.

3. Mind ezeket szegény Bartsai meg-tselekedte, de maga veszedelmével: mert Kemény János magát Fejedelemmé tétetvén, azonnal *Bartsai Andrást* Fogarason fel-akasztatta, *Bartsai Akóst* pedig, midön Kövári rabságra vitetné, az útban meg-ölette.

4. Hogy tovább fel-tett szándékában elö mehessen, Leópoldhoz folyamodott, és attól kért a' Török ellen segítséget, ki-is segítségére küldötte *Montekukuli* Generált 20.000, néppel, De ez, tsak hamar viszsza tért M. Ország felé népével, nem kivánván a' Tászár hadát olly el-pusztúlt Országban éheztetni és szerencséltetni. Praesidiumot mind az által szállított Kolozsvárban, és egynéhány Várakban.

5. Meg-hallván ezt *Ali Basa*, ki Váradot tsak akkorban vette vala-meg, viszsza tért Erdélybe a' Tatárokkal, kergetvén mindenütt Kemény Jánost, de azt el-nem érhette, mint hogy M. Országba szaladott.

6. Hogy azért *Ali Basa* ott az idöt hijába ne töltse, az Erdélyi Uraknak javallásokból, *Apafi Mihályt* Ebesfalvi Kastélyából magához hivatván, Erdélyi Fejedelemmé tette 1661-ben, és úgy ment ki Erdélyböl Temesvár felé a' telelésre.

7. Alig lépett-ki Ali Basa Erdélyböl, azonnal Kemény János 2000. Németekkel és egynehány Magyarokkal ismét bé-ütött Erdélybe, és *Apafit* Szász-Városban szorítván, meg-akará fogni.

8. De *Kutzuk Basa* sietséggel Kemény Jánosra ment, népet széllyel verte, melly hartzon Kemény János lováról le-esvén, a' lovaktól eltapodtatott és igy a' midön uraságot keresett, életét-is el-vesztette 23. Jan. 1662-ben.

20. MICHAEL APAFI I. 1661.

I. APAFI MIHÁLY, Apafi György fija, kedve ellen-is Ali Basától Fejedelemmé tétettetett a' Török Táborban 1661. és az Országot birta 28. Esztendig. Ez

1. Jámbor és szelíd, erköltséért, mind az Országtól mind a' Török portától kedveltetett, és békességben uralkodott. Hogy hüségét a' Törökhöz megmutassa, a' terhes adónak ki-pótolására, gyakorta magoktól a' Törököktöl vettfel pénzt usorára.

2. A' Tudományt és a' Túdós embereket szerette. A' Debretzeni Collegiumnak öt ezer kö sót adott esztendönként. A' Pataki Collegiumot pedig, melly Bátori Sófia által Patakról kimozdíttatott 1672-ben, magához vette, és a' Deák Ifjakat a' Fejérvári el-pusztúlt Colle-

giomban, *Posaházi, János* és *Buzinkai Mihály* Professorokkal együtt bé-fogadta.

3. *Bánfi Diénes* igen gazdag és fel-fúvalkodott Úr, Apafi jámborságával viszsza élvén ellene támadott, mellyért *Diénesnek* ejtszaka Betlen Várában feje vétettetett, Társai pedig el-szaladtanak.

4. Némelly pártos Magyar Urak igen ösztönözik vala Apafit Leopóld Tsászár ellen való támadásra: de szavoknak ö nem engedett. Mind az által elküldötte Teleki Mihályt szép sereggel 1677-ben, hogy a' M. Országi zenebonát le-tsendesítse: de tsak hamar viszsza tért Erdélybe.

5. Leópold Tsászár fegyvere a' Törökön diadalmaskodván, *Apafi Mihály* Teleki Mihálynak tanátsából Leópold mellé állott, melly hüségéért Teleki Mihály az Impériumi Grófságot, és az Erdélyi Magyar Generálisságot a' Tsászártól meg-nyerte.

6. Ezen szövetségnek erejével, Carolus Lotharingiai Hertzeg Erdélybe bé-ment, ott a' Várakban Német Praesidiumot állított, és Apafitól a' hadi költségre egy nehány ezer forintot kivánt 1687-ben.

7. Végre Apafi Mihály Fogarasban életét le-tette, 1690-ben, 58-ik Esztendös korában, bizván fiját és az Országot Leópold Tsászárnak kegyelmességében.

21. MICHAEL APAFI II. 1690.

II. APAFI MIHÁLY még Attya életében választatott a' fejedelemségre, és azt Leopóld Tsászárnak engedelméből avagy tsak névvel-is kezdette viselni 1690-ben.

1. Ennek idejében Tökölyi Imre számos Törökkel és Tatárral bé-ment Erdélybe annak el-foglalására. Kinek eleiben állván *Teleki Mihály, Heisler Gener.* és *Marchio Dória* a' Magyarokkal és Németekkel, attól igen meg-verettek. Melly hartzon *Teleki Mihály* el-esett, *Heisler* és *Dória* el-fogattattanak, Tökölyi pedig Erdélyi Fejedelemnek kivánta magát tétetni 1690-ben.

2. De nem nagyra ment igyekezetében: mert a' Bádai Hertzeg meg-hallván ezen szerentsétlenséget, sietséggel Erdélybe ment, és Tökölyt onnan kikergette. 1690-ben.

3. Ifjú Apafi Mihály is sokáig Erdélyben nem lakhatott: mert némelly Urak ellene vádoskodtanak a' Tsászár elött, mint ha a' Törökhöz vólna hajlandóbb. Mellyért maga Bétsbe fel-ment, és ott lakott feleségével Imperiális Hertzeg titulus alatt, mindhaláláig, melly lett 1714-ben.

22. LEOPOLDVS. 1692.

LEOPOLD Tsászár és Király, Erdély Országba bé-lépett 1687-ben. Apafi Mihálynak halála után pedig tsak hamar kivánt Fejedelemnek esmértettni 1692-ben. Ez

1. A' Töröknek meg-verettetése után, úgy egyezett meg Apafival; hogy Apafi és maradéka birja a' fejedelemséget a' Tsászár függése alatt: ha pedig az Apafi Ház el-fogy; szálljon Erdély egész jussal Leopóld Maradékára.

2. Meg-halván I. Apafi Mihály, a' szövetség szerént Ifjú Apafi M. következett: de ez tsak

hamar Bétsbe menvén lakni, által adta egész jusát Leópóldnak.

3. Leópold kezéhez vévén Erdélyt, abban új igazgatásnak módját rendelt, az Erdélyi Nemeseknek és három Nátióknak régi szabadságokat diplomával meg-erösítette, az Unitus Oláhokat-is a' Catholikus Státus közzé vette, és Papjaikat szép privilegiummal meg-ajándékozta.

4. Végre Leópoldus-is Országokon ditsöségesen uralkodván világi életét örök élettel felváltotta 5. Maji, 1705. Rákótzi Ferentz alkalmatlansága miatt néminémü zür-zavarban hagyván, az Országot.

23. JOSEPHVS. 1705.

JÓSEF Tsászár és K. Nagy Leopóldnak elsö Fija, a' mint egyéb Országainak, ugy Erdélynek-is igazgatásához fogott 1705-ben, és azt folytatta ditséretesen 6. Esztendeig, de nem egész tsendességgel Rákótzi Ferentznek nyughatatlansága miatt. Kiröl illik valamit szóllani.

24. FRANCISCVS RÁKÓTZI II.

II. RÁKÓTZI FERENTZ, az Elsö Rákótzi Ferentznek fija, némelly Pártosoktól Erdélyi Fejedelemnek neveztetett 1707-ben, de 4. Esztendö múlva mind Erdélyböl, mind M. Országból örökösen ki-rekesztetett. Ez

1. Gyenge korában Attyától meg-válván, Annyának, és mostoha Attyának Teleki Imré-

nek tútorságok alatt neveltetett Munkátson, Munkáts Várának fel-adása után Annyával együtt vitetett Bétsbe 1688. és ott mulatott egy darab ideig Juliana Nénnyével: mivel az Annya Heislerért viszsza botsáttatott Tökölihez.

2. Fel-nevelkedvén tanúlásnak kedvéért ment Olasz Országba: Cardinál *Kolonits Leópold,* mint Tútor, bizván jószágának gondviselését *Klobusitzki* Ferentz Inspectorra.

3. Viszsza jöven M. Országba, a' Hassiai Fejedelem leányát feleségül vette magának, és sokat törvénykezett Inspectorával, kit jószágának el-pazarlásával vádólt. De kevésre mehetett, léven Inspectorának sok párt fogói.

4. Mind ezen, mind pedig azon, hogy a' F. Tsászár ötet Imperiumi Hertzeg' titulussal meg-nem ajándékozta, igen fel-indúlt, és *Bertsényi, Szirmai, Vay,* 's egyebeknek izgatásokból kezdett titkos szövetséget vetni a' Frantziai Királlyal Lajossal 1701-ben.

5. Melly dolog tudtára adattván a' Tsászárnak, meg-fogattatott, és fogva vitettetett Német Uj-Várban. De onnan, *Léhmán* nevű Kapitánynak, kinek 20000. forintokat igért, mestersége által ki-szabadúlván, Lengyel Országba szaladott Bertsényihez. *Léhmánnak* pedig feje vétettetett, és teste 4. részekre vágattatott hüségtelenségéért.

6. Onnan Bertsényivel ki-jövén 1703. az Országban nem kis zenebonát indított. Igyekezett ugyan ötet, mind Leópold, mind az után Jósef kegyelmes igéretekkel le-tsendesíteni; de haszontalan: mert a' pártosok képtelen dolgokat kivántak a' Királytól. Sőt olly vakmerö-

ségre léptenek, hogy az Onodi, gyülésben 1707-ben, Jósef Királyt le-tétettni kivánnák, Rákótzi Ferentzet pedig Erdélyben Fejedelemnek tennék.

7. De tsak hamar kezdett Rákótzi szerentséje hanyatlani, a' midön *Heister, Rabutin, Herbeville* és *Pálfi János* fö Vezérek, által gyülevész népe el-széllesztetett, és maga Rákótzi-is egész hadával Erdélyből ki-verettetett.

8. Látván Rákótzi, hogy el-kezdett dolgában elő nem mehet: M. Országból Bertsényivel és egynéhány pártos Urakkal vég-képen ki-költözött 1711-ben, és sok bújdosási után a' Törökhöz folyamodott, kinél töltötte bóldogtalan életét, mind halálig.

25. CAROLVS. 1712.

VI. KÁROLY Tsászár, és K. Nagy Leópoldnak második fija, M. Országgal együtt Erdélyt-is hatalma alá vévén 1712-ben, azt ditsösségesen birta 28. Esztendeig. Ez

1. Nagy békességben igazgatta Erdély Országot, és azt mind bövíteni, mind ékesíteni kivánta, Gyula fejér Várát szebb formába vétette 1716. és Károly Várának neveztette. Melly alkalmatossággal a' Ref. Templom és Collégium el-vévödött, és ez Maros Vásárhelyre vitettetett.

2. Az Örményeket, kik a' Római hitre állottanak, Erdélyi polgársággal meg-ajándékozta, és a' Catholikus Status közzé vette. Nem külömben az Unitus Oláh Püspöknek-is, püspöki lakó helyet rendelt Fogarasban, és Báróságra emelte.

26. MÁRIA THERESIA. 1740.

MÁRIA TRÉSIA, az Erdélyi fejedelemséget is örökös jussal birja 1740-töl fogva. Adván mindenütt igazságának és kegyelmességének ditséretes Jeleit, Symboluma szerént

JUSTITIA et CLEMENTIA.

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

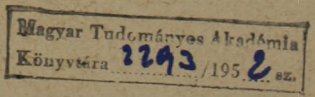

Kiadásért felelős: Osváth Ferenc.

40.040. — Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. (F.: Thiering Richárd.)

18. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai.** Harmadik sorozat. Ára 1·— P.
19. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai.** Negyedik sorozat. Ára 1·50 P.
20. **Pázmány világa.** Ára 4·— P.
21. **Tragédia magyar nyelven. Az Sophocles Electrájából nagyobb részre fordíttatott Pesti Bornemisza Péter deák által.** Ára 1·— P.
22. **Riedl Frigyes: Vajda, Reviczky, Komjáthy.** Ára 2·50 P.
23. **Berzsenyi Dániel: A magyarországi mezei szorgalom némely akadályairul.** Ára 1·— P.
24. **Régi magyar folyóiratok szemelvényekben. Athenaeum, Életképek, Hölgyfutár.** Ára 1·50 P.
25. **Barcsay Ábrahám költeményei.** Ára 2·— P.
26. **Riedl Frigyes: Madách.** Ára 2·— P.
27. **Madách Imre levelezéséből.** Ára 1·50 P.
28. **Horvát István Magyar Irodalomtörténete.** Ára 1·50 P.
29. **Magyar reneszánsz írók.** Ára 2·— P.
30. **Greguss Ágost: Írói arcképek.** Ára 4·— P.
31. **Karacs Ferencné Takács Éva válogatott munkái.** Ára 1·50 P.
32. **Verseghy Ferenc: Rikóti Mátyás.** Ára 2·50 P.
33. **Vachott Sándorné: Rajzok a multból. Emlékiratok.** (Szemelvények.) Ára 1·50 P.
34. **Szeged a régi magyar irodalomban.** Ára 1·50 P.
35. **(Kisdi Benedek) Cantus Catholici 1651. I.** Ára 3·50 P.
36. **Sopron a régi magyar irodalomban.** Ára 2·— P.
37. **Riedl Frigyes: Vörösmarty Mihály élete és művei.** Ára 3·— P.
38. **(Kisdi Benedek) Cantus Catholici. 1651. II.** Ára 3·50 P.

39. **(Kisdi Benedek) Cantus Catholici. 1675. és 1703. III.** Ára 3·50 P.
40. **Báró Wesselényi Miklós naplójából.** Ára 1·— P.
41. **Péterfy Jenő: Magyar irodalmi bírálatai.** Ára 2·— pengő.
42. **Riedl Frigyes: Kölcsey Ferenc.** Ára 2·— P.
43. **Riedl Frigyes: A magyar dráma története I.** Ára 2·— P.
52. **Bessenyei György: Galant levelek.** Ára 80 fillér.
53. **Bessenyei György Társasága.** Ára 1·50 pengő.
54. **Fáy András: Színészeti tanulmányai.** Ára 1·50 pengő.
55. **Bessenyei György: Magyarországnak törvényes állása I.** Ára 2·— P.
56. **Bessenyei György: Magyarországnak törvényes állása II.** Ára 1·50 P.
57. **Bessenyei György: Magyarországnak törvényes állása III.** Ára 1·50 P.
58. **Dr. Molnár Pál: Debrecen a régi magyar irodalomban.** Ára: 3·— P.
59. **Bessenyei György: A társaságnak eredete és országlása.** (Nyomás alatt.)
60. **Cseri Péter három elbeszélése.** Ára 2·—P.
61. **Szemelvények Toldy Ferenc műveiből.** Ára 1·50 P.

63.

LOSONTZI HÁNYOKI ISTVÁN:

HÁRMAS KIS TÜKÖR

A Nagykőrösi Arany János gimnázium, Tanítóképző-Intézet és Líceum, Polgári Fiúiskola, Elemi Népiskolák és a Budapesti Berzsenyi Dániel Gimnázium kiadása. *Ára: 5·— P*